

Rapport

Natuuropvattingen in Nederland

Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur
Juli 2021

Colofon

Projectomschrijving

De Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (Rli) heeft I&O Research gevraagd te onderzoeken op hoeveel maatschappelijk draagvlak het natuur- en biodiversiteitsbeleid van de overheid kan rekenen, en of het belang dat burgers toekennen aan natuur nieuw licht werpt op de beleidsdoelen of de invulling die de overheid daaraan geeft.

Datum

1 juli 2021

Opdrachtgever

De Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (RLI)

Begeleidingscommissie

Geert Munnichs (Rli)
Yvette Oostendorp (Rli)
Ron Hillebrand (Rli)
Linde Jehee (Rli)

Auteurs

Agnes van den Berg¹
Frederieke Leensma
Thijs Lenderink

Uitgave

I&O Research
Postbus 563
7500 AN Enschede

Rapportnummer 2021/98

Ondanks de zorgvuldige samenstelling van het rapport kunt u er geen rechten aan ontleen. Het overnemen van delen van deze publicatie is toegestaan, bij voorkeur met bronvermelding.

¹ www.agnesvandenbergh.nl

Managementsamenvatting

Natuur is belangrijk en bijna de helft van de Nederlanders zou best nog iets 'dichter' bij de natuur willen leven. Daarnaast zouden ruim zes op de tien Nederlanders die (bijna) nooit een natuurgebied bezoeken, dat vaker willen doen. Dat de natuur belangrijk is, komt ook terug in de houdingen die mensen bewust of onbewust hebben ten aanzien van de natuur. Ongeveer 80 procent van de bevolking kan worden gekenmerkt als 'natuurmens' of als 'natuurbetrokken'. Er zijn ook zorgen over de natuur. Voor acht op de tien mensen is het tamelijk tot zeer waarschijnlijk dat plant- en diersoorten verdwijnen uit Nederland en eenzelfde hoeveelheid mensen vindt dat erg. De natuur heeft dus aandacht nodig. Maar krijgt de natuur die aandacht? En wat is de rol van de overheid?

De Raad voor de Leefomgeving en infrastructuur (Rli) heeft I&O Research gevraagd te onderzoeken welke natuuropvattingen Nederlanders hebben en wat ze vinden van de doelen van het natuurbeleid van de overheid. Dat is onderzocht met behulp van een online enquête, die is uitgezet onder een representatieve groep van 2.250 mensen in Nederland van 18 jaar en ouder. Vervolgens is via groeps gesprekken met een aantal mensen dieper ingegaan op onderwerpen waar de Rli graag meer over wilde weten. Wat tijdens de groeps gesprekken is gezegd, geeft nader inzicht in de kwantitatieve resultaten, maar is los van die resultaten niet representatief voor de Nederlandse bevolking. In deze managementsamenvatting bespreken we uitkomsten van beide onderzoeken.

Natuur als basis voor alles wat leeft

Het overgrote deel van de Nederlandse bevolking is het erover eens dat de natuur belangrijk is. Meest genoemde redenen zijn de positieve effecten op de gezondheid, het feit dat je van de natuur kunt genieten en de rol van de natuur voor opgroeiende kinderen. Maar wat men als belangrijkste reden kenmerkt, is dat de natuur de basis is voor alles wat leeft. Voor ongeveer een op de acht Nederlanders is natuur minder belangrijk. Voor die groep is het belang van natuur bijvoorbeeld ondergeschikt aan dat van gezondheid en economie.

Bijna de helft van de Nederlanders wenst dichterbij de natuur te staan

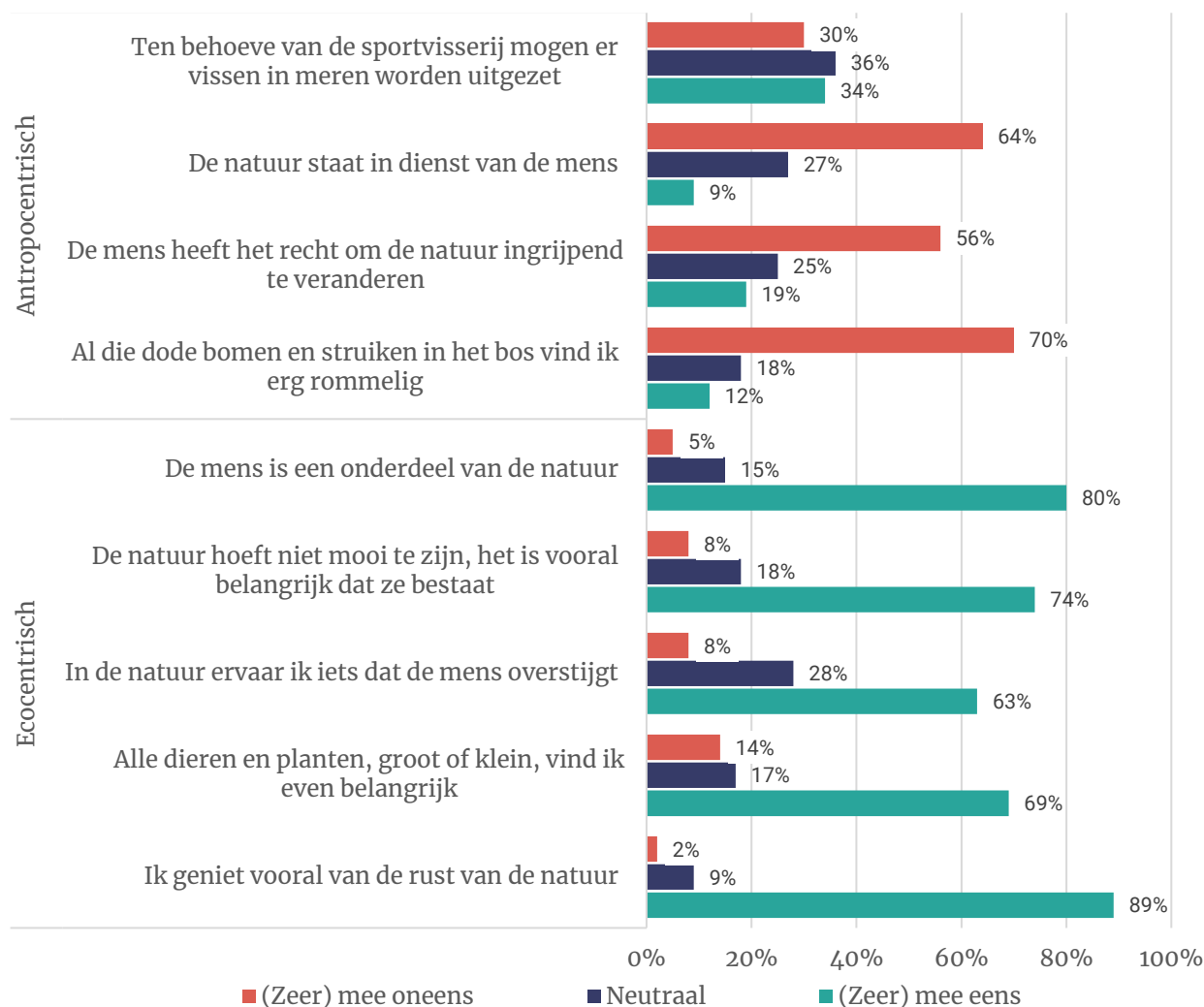
De houding die mensen innemen ten opzichte van de natuur is in dit onderzoek op drie manieren gemeten: 1) Een onderverdeling in natuurmens, natuurbetrokken en natuurvervreemding, 2) een onderscheid tussen een antropocentrisch en een ecocentrisch natuurbeeld en 3) een visuele benadering van de afstand tussen de natuur en de persoon zelf.

In Nederland domineren de beelden natuurmens en natuurbetrokken. Voor een klein deel van de bevolking is natuurangst juist dominant. Daarnaast blijkt dat Nederlanders gemiddeld een sterker ecocentrisch natuurbeeld hebben (de mens als onderdeel van de natuur) dan een antropocentrisch natuurbeeld (waarin de mens centraal staat). In figuur 1 is terug te zien aan de hand van welke stellingen we dat concluderen. En het antwoord op de derde variant: we staan redelijk dicht bij de natuur, hoewel bijna de helft van de mensen graag nog dichterbij de natuur zou willen staan.

Uiteraard zijn er verschillen in de houding ten opzichte van natuur tussen groepen mensen. Zo hebben vrouwen een meer accepterende, betrokken en bezorgde houding ten opzichte van natuur dan mannen en ervaren jongvolwassenen (18-39 jaar) meer afstand tot natuur dan oudere leeftijdsgroepen. De houding van lager opgeleiden is in het algemeen meer antropocentrisch, maar met een sterke emotionele affiniteit met de natuur, zowel positief als negatief. Mensen met een rechtse politieke voorkeur lijken op de groep lager opgeleiden als het gaat om de antropocentrische houding, maar deze laatste groep voelt juist wel een grotere afstand tot de natuur.

Figuur 1 – Houdingen ‘ecocentrisch en ‘antropocentrisch’, gemeten aan de hand van stellingen (allen: N=2.250).

Uit de groepsgesprekken blijkt dat de houding van mensen ten opzichte van de natuur kan fluctueren over verschillende levensfasen. In de jeugd opgebouwde interesse kan, na enige tijd op de achtergrond te zijn geweest, in een latere fase worden herontdekt. Ook voor mensen die niet met natuur zijn opgegroeid kunnen veranderingen in het leven prikkels geven, die de interesse om de natuur in te gaan aanwakkeren.

Afstand tot de natuur is een subjectief gegeven

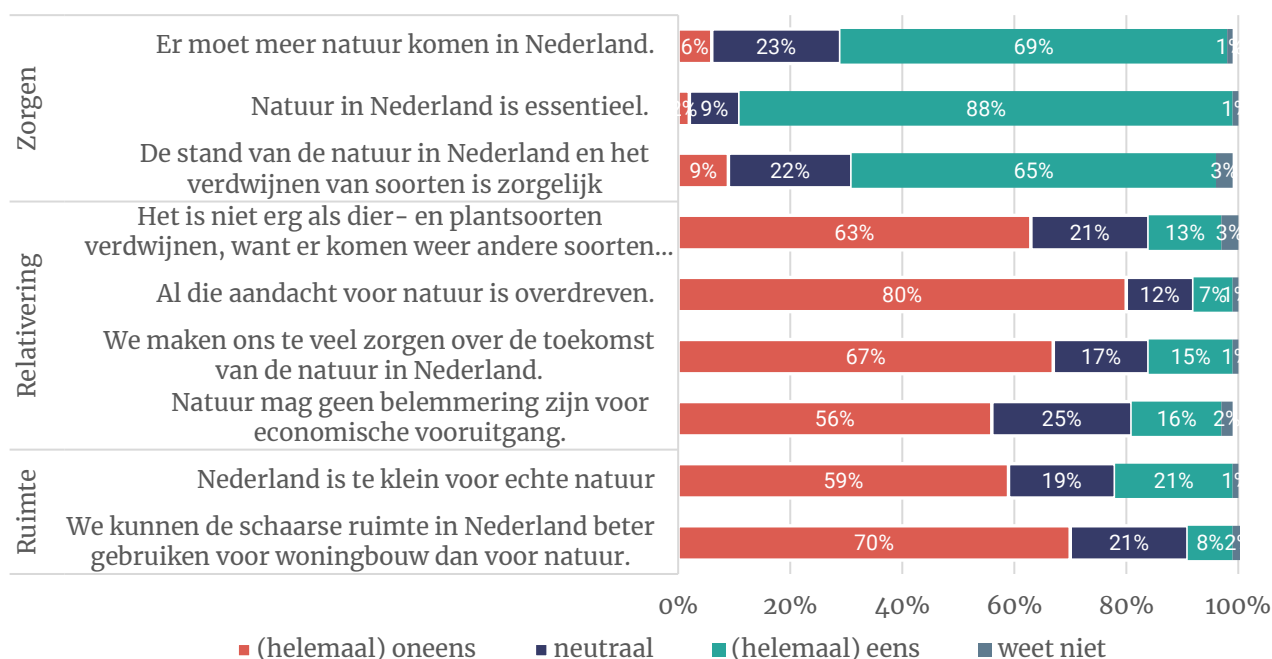
Ruim zes op de tien Nederlanders die (bijna) nooit een natuurgebied bezoeken, zouden dat vaker willen doen. In de groepsgesprekken komt naar voren dat aspecten als tijd, afstand en geld belemmeringen kunnen zijn om vaker de natuur in te gaan. De mate waarin Nederlanders natuur bezoeken is ook afhankelijk van hun natuurbeeld en hun houding ten opzichte van de natuur. De groepsgesprekken bevestigen dat mensen verschillende beelden hebben van wat natuur is en daardoor ook verschillend denken over de afstand (of toegang) tot natuur. Voor de een is een mooi aangelegde tuin geliefde natuur, terwijl een ander omringd door bergtoppen pas het gevoel heeft in de natuur te zijn. Wat tijdens de groepsgesprekken overeenkomt tussen mensen met verschillende natuurbeelden, is de rust en ontspanning die men in de natuur wil vinden. Dat is een belangrijke verbindende factor die de verschillen overstijgt.

Er zijn zorgen over de natuur....

Naast het plezier dat mensen aan de natuur beleven, zijn er ook zorgen over de natuur. Ruim 80 procent van de Nederlandse bevolking acht het tamelijk tot zeer waarschijnlijk dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland. Een vergelijkbaar aantal mensen vindt dat erg. Ook zijn er meer Nederlanders die denken dat de hoeveelheid en de kwaliteit van de natuur de afgelopen vijf jaar achteruit zijn gegaan dan Nederlanders die denken dat er sprake is van vooruitgang. Er zijn ook veel mensen die geen idee hebben hoe ze beide aspecten moeten beoordelen. Onder meer de groei van de bevolking, en de bouw van woningen die daarmee gepaard gaat, ziet men als een bedreiging van de natuur en het landschap. Er is dus absoluut sprake van probleembesef. Daar staat tegenover dat een klein deel van de bevolking de zorgen over de natuur relativeert (zie figuur 2).

Figuur 2 –Zorgen vs. relativering en ruimte gemeten aan de hand van stellingen (allen: N = 2.250).

De groepsgesprekken laten zien dat er diverse factoren zijn die eraan kunnen bijdragen dat men een beter beeld krijgt van zorgen die er leven over de toestand van de natuur. Interesse in de natuur, kennis over de natuur en ervaringen met de natuur, kunnen meer inzicht geven in wat er speelt. Er zijn mensen met een intrinsieke interesse in de natuur, voor wie het opdoen van kennis en ervaring meer binnen handbereik ligt. Maar er zijn ook mensen die minder intrinsiek geïnteresseerd zijn in de natuur en door verhalen van anderen een beter beeld krijgen van het natuurleven en de zorgen die er zijn.

...maar de urgentie om er iets aan te doen is minder sterk aanwezig

Dat de natuur aandacht nodig heeft, daar zijn de meeste mensen het over eens. Maar als wordt gevraagd welk aandachtsgebied prioriteit moet krijgen in het beleid van de overheid, verliest de natuur het in veel gevallen van het milieu en het klimaat. De urgentie om de natuur aan te pakken, is minder sterk aanwezig. Belangrijke redenen daarvoor zijn de positieve associaties met het begrip natuur en het gebrek aan handelingsperspectief, zo blijkt uit de groepsgesprekken.

Bij het begrip natuur staan de positieve associaties sterker op de voorgrond dan de negatieve associaties, terwijl dat bij klimaat en milieu andersom is. Mensen maken zich wel zorgen over de natuur, maar zien de natuur vooral ook als een plek waar ze graag naartoe gaan en waar ze van kunnen genieten. Mensen die het graag willen, weten altijd nog wel een mooie plek te vinden.

Dat de natuur mensen minder handelingsperspectief biedt, komt tijdens de groepsgesprekken op twee manieren tot uiting. Allereerst geven meerdere respondenten aan dat zij een samenhang zien tussen de begrippen natuur, milieu en klimaat. In die samenhang komt naar voren dat als mensen beter zijn voor het milieu, het beter zal gaan met het klimaat, wat uiteindelijk de natuur (en de biodiversiteit) ten goede komt. De actie van de mens richt zich hier duidelijker op het milieu dan op de natuur. Daarnaast associëren respondenten de natuur met iets wat er altijd is (ook als er geen mensen zijn), wat zichzelf reguleert en waar de mens minder invloed op heeft. Deze associaties geven ook aan dat mensen niet sterk het gevoel hebben dat eigen handelen invloed heeft op de natuur.

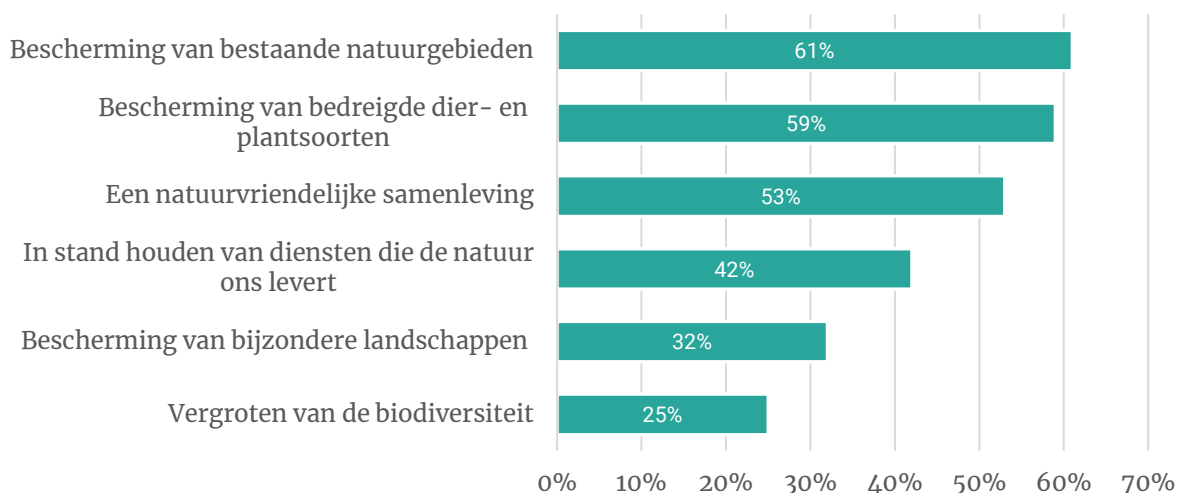
Belangrijke rol voor de overheid als het gaat om de natuur in Nederland

De overheid is voor veel Nederlanders hoofdverantwoordelijk voor de natuurgebieden, landschappelijke gebieden en het groen in de buurt. Landbouwbedrijven, natuurorganisaties en burgers zelf zijn dat in de ogen van Nederlanders voor een deel ook, maar hooguit op de tweede plaats achter de overheid. Als het gaat om natuurgebieden, vindt 64 procent van de mensen dat de overheid hoofdverantwoordelijk is en is 34 procent van mening dat de hoofdverantwoordelijkheid bij natuurorganisaties ligt. Landschappelijke gebieden vallen ook voor een meerderheid van de Nederlanders (62%) onder de hoofdverantwoordelijkheid van de overheid, gevolgd door een groep van 33 procent die vindt dat landbouwbedrijven daar hoofdverantwoordelijk voor zijn. Tot slot geeft een groep van 69 procent aan dat de hoofdverantwoordelijkheid voor groen in de buurt bij de overheid ligt, gevolgd door een groep van 27 procent die de hoofdverantwoordelijkheid daarvoor bij de burgers legt.

(Handelings)perspectief in nieuwere beleidsdoelen

In de online enquête krijgen respondenten de beleidsdoelen van de Nederlandse overheid voorgelegd, met de vraag aan te geven of de beleidsdoelen wel, niet of misschien onderdeel uitmaken van het huidige natuurbeleid. Wat blijkt is dat vooral de beleidsdoelen over het vergroten van de biodiversiteit en het creëren van een natuurvriendelijke samenleving door een minderheid van de bevolking als huidige beleidsdoelen worden gezien. De beleidsdoelen gericht op de bescherming van bedreigde dieren en planten en bestaande natuurgebieden worden door een meerderheid van de bevolking gekenmerkt als huidig doel. Nederlanders rangschikken die twee laatstgenoemde beleidsdoelen ook als belangrijkste. Het vergroten van de biodiversiteit staat qua belang onderaan de lijst (zie figuur 3).

Figuur 3 – Rangorde van bestaande beleidsdoelen, met belangrijkste bovenaan (allen: 2.250 respondenten zijn gevraagd maximaal drie beleidsdoelen te noemen).

De groepsgesprekken geven een genuanceerder beeld van deze resultaten. De drie traditionele beschermdoelen blijken inderdaad bij meer mensen bekend te zijn dan de nieuwere

beleidsdoelen. Sommige deelnemers kunnen zich ook weinig voorstellen bij de nieuwere doelen. Echter, na extra uitleg over de inhoud van de nieuwere doelen, spreken deze de respondenten wél aan. Vooral het beleidsdoel over de natuurvriendelijke samenleving spreekt tot de verbeelding. Respondenten zeggen daarover dat het perspectief biedt voor eigen inbreng en dat wordt als positief gezien.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	8
1 Inleiding	10
1.1 Achtergrond	10
1.2 Vraagstelling	10
1.3 Opzet van het onderzoek	10
1.4 Leeswijzer	12
2 Natuurdefinitie, natuurbeelden en natuurhouding	12
2.1 Inleiding	12
2.2 Definitie van natuur	12
2.3 Houding ten opzichte van natuur	14
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'houding ten opzichte van natuur'	14
2.4 Verschillen binnen de Nederlandse samenleving	20
3 Belang en gebruik van natuur	22
3.1 Inleiding	22
3.2 Redenen om natuur minder belangrijk te vinden	22
3.3 Redenen om natuur wel belangrijk te vinden	23
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'betekenis van natuur voor de samenleving'	24
3.4 Bezoek aan de natuur	25
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'afstand tot de natuur'	28
3.5 Opgroeien met natuur	29
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'opgroeien met de natuur'	29
4 Beoordeling hoeveelheid, kwaliteit en staat van de natuur	30
4.1 Inleiding	30
4.2 Hoeveelheid natuur	31
4.3 Kwaliteit van de natuur	32
4.4 Probleembesef	32
4.5 Zorgen versus relativering en ruimte	33
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'probleembesef en zorgen'	35
5 Natuurbeleid en verantwoordelijkheid	36
5.1 Inleiding	37
5.2 Aandacht voor de natuur	37
5.3 Verantwoordelijkheid voor natuur	39
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'verantwoordelijkheid voor natuur'	40
5.4 Belang van het onderwerp	42
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'prioritering van onderwerpen'	43
5.5 Kennis en prioritering van beleid	44
○ Kwalitatieve uitkomsten over 'bekendheid van beleidsdoelen'	45
5.6 Wat willen Nederlanders zelf doen?	47
5.7 Invloed van publieke waarden	48
6 Bijlage 1 – Onderzoekverantwoording	50
7 Bijlage 2 – Vragenlijst	52
8 Bijlage 3 – Beschrijving uitkomsten factoranalyses	68
8.1 Wildernis, lage natuur, romantisch en functioneel	68
8.2 Natuurmens, natuurangst en natuurbetrokken	69
8.3 Ecocentrisch en antropocentrisch	69
8.4 Relativering, zorgen en ruimte	70

9	Bijlage 4 – Open antwoorden slotvraag	71
9.1	Positieve/constructieve/bezorgde reacties	71
9.2	Negatieve/kritische reacties	74
9.3	Overig	76
10	Bijlage 5 - Gespreksleidraad natuuropvattingen	78

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

De Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) bereidt een advies aan regering en parlement voor, over herijking van het natuurbeleid in Nederland. De adviesvraag luidt als volgt:

“Welke wijzigingen in het natuurbeleid zijn wenselijk of nodig gelet op actuele inzichten over het belang van biodiversiteit, veranderende klimaatomstandigheden, veranderende waarden in de samenleving en over de relatie tussen natuurbeleid en andere ruimtelijke belangen? Welke consequenties heeft dit voor de governance in het natuurbeleid?”

De waarden in de samenleving onderzoekt de Rli met een publieksonderzoek naar natuuropvattingen (dit rapport) en met een aantal focusgroepen.

1.2 Vraagstelling

Met het publieksonderzoek wil de Rli nagaan op hoeveel maatschappelijk draagvlak het overheidsbeleid kan rekenen, en of het belang dat Nederlanders toekennen aan natuur nieuw licht werpt op de beleidsdoelen of de invulling die de overheid daaraan geeft. De Rli wil de volgende vragen met het publieksonderzoek beantwoorden:

1. Wat zien Nederlanders als natuur?
2. Hoe verhouden ze zich tot de natuur?
3. Wat maakt natuur (niet zo) belangrijk voor hen?
4. In welke mate maken (willen) Nederlanders gebruik (maken) van de natuur?
5. Hoe beoordelen Nederlanders de staat van de natuur en de waarschijnlijkheid en ernst van het verdwijnen van planten en dieren of van hun leefgebieden?
6. Hoe weegt men het belang van het beleidsterrein natuur t.o.v. ander beleidsterreinen?
7. Wat weet men van de doelen van het huidige natuurbeleid?
8. Hoe prioriteert men de bestaande beleidsdoelen? (En is dat afhankelijk van de eigen natuuropvattingen?).
9. Wie is er volgens Nederlanders verantwoordelijk voor de natuur?
10. Welke verantwoordelijkheid neemt men zelf/wil men zelf nemen?

De Rli is ook benieuwd of achtergrondkenmerken van Nederlanders de natuuropvattingen en de beoordeling van het beleid beïnvloeden. Het gaat dan om de kenmerken leeftijd, opleiding, politieke oriëntatie, waardeoriëntatie, stedelijkheidsgraad en de mate waarin men zegt te zijn opgegroeid met natuur. In afbeelding 1.1 hierna staat de opzet van het onderzoek in een schema.

1.3 Opzet van het onderzoek

Het publieksonderzoek is gestart met een online enquête, die is uitgevoerd van donderdag 4 tot en met maandag 8 maart. Er deden 2.250 respondenten mee. De resultaten zijn – na weging- representatief voor de Nederlandse bevolking van 18 jaar en ouder.

De resultaten zijn standaard getoetst op de volgende achtergrondkenmerken:

- geslacht (man/vrouw);
- leeftijd (18-39 jaar, 40-64 jaar en 65 jaar en ouder);
- opleiding (laag, middelbaar en hoog);
- stedelijkheidsgraad woonplaats (zeer sterk, sterk, matig, weinig en niet);
- opgroeien met natuur (in sterke mate, in redelijke mate, in mindere mate, nauwelijks);
- stemgedrag Tweede Kamerverkiezingen 2017.

Onder andere bij vragen over natuurbeleid is aanvullend gekeken naar de invloed van publieke waarden volgens het I&O Research waardenmodel (zie hoofdstuk 5 voor uitleg over het model).

Bij een aantal vragen is een vergelijking mogelijk met een longitudinaal onderzoek van de WUR uit 2017 .

Afbeelding 1.1 – Opzet onderzoek

Na het verwerken van de kwantitatieve data is begonnen met het kwalitatieve deel van het publieksonderzoek. De allereerste stap was het opstellen van een gespreksleidraad. De inhoud daarvan is tot stand gekomen naar aanleiding van de resultaten uit het kwantitatieve onderzoek, die Rli het meest in het oog sprongen. In de gesprekken is dieper ingegaan op:

- verhouding van de mens ten opzichte van de natuur;
- betekenis van de natuur voor de samenleving;
- afstand tot de natuur;
- opgroeien met de natuur;
- probleembesef en zorgen;
- verantwoordelijkheid voor natuur in Nederland;
- prioritering van onderwerpen in de politiek;
- bekendheid van beleidsdoelen.

De focusgroepen

Voor het werven van respondenten voor de focusgroepen is een mail gestuurd naar (een deel van de) respondenten die hadden deelgenomen aan het kwantitatieve onderzoek over natuuropvattingen. Naar aanleiding van die oproep wilden 321 respondenten deelnemen aan de focusgroepen. I&O Research heeft daar respondenten uit geselecteerd om te komen tot vijf focusgroepen met zes deelnemers.

De groepen zijn ingericht op basis van:

- mate waarin respondent is opgegroeid met natuur;
- opleidingsniveau (lager opgeleid en hoger opgeleid);

- leeftijd (spreiding over de groepen en een speciale jongerengroep);
- mate van stedelijkheid.

Bij één focusgroep is het niet gelukt om met zes deelnemers in gesprek te gaan. De gespreksleider van I&O Research heeft geprobeerd de betreffende respondent later telefonisch te bereiken om het gesprek één-op-één te voeren, maar dat is helaas niet gelukt. De opbrengsten uit het kwalitatieve onderzoek zijn dus afkomstig van 29 deelnemers.

De vijf groepsgesprekken zijn gehouden op 10, 17, 18, 20 en 25 mei. De gesprekken duurden anderhalf tot twee uur. Door de corona-pandemie was het niet mogelijk om in een ruimte bij elkaar te komen, waardoor is gekozen voor online groepsgesprekken via Teams.

Tijdens een focusgroep luisteren respondenten naar elkaar, wat ervoor kan zorgen dat antwoorden op vragen van de gespreksleider worden beïnvloed door iets wat iemand anders heeft gezegd. Omdat te voorkomen kregen respondenten regelmatig individuele opdrachten, die vervolgens in de groep werden besproken. De eerste antwoorden kwamen op die manier echt uit de persoon zelf, zonder beïnvloeding door gespreksgenoten.

De resultaten uit het kwalitatieve onderzoek zijn indicatief en dus niet representatief voor de Nederlandse samenleving. De antwoorden van de deelnemers aan de focusgroepen geven een verdieping bij onderwerpen uit de online vragenlijst waar Rli meer over wilde weten.

1.4 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk komen de natuuropvattingen van Nederlanders aan bod. In hoofdstuk 3 beschrijven we de redenen waarom Nederlanders natuur al dan niet belangrijk vinden en de mate waarin ze van de natuur gebruik maken. In hoofdstuk 4 gaat het om de staat waarin de natuur zich bevindt volgens Nederlanders. In hoofdstuk 5 bekijken we wat Nederlanders weten en vinden van het natuurbeleid en wat ze zelf willen doen voor de natuur. In hoofdstuk 6 kijken we naar de invloed van (politieke) waarden op de antwoorden van respondenten uit de blokken betekenis voor natuur en draagvlak voor beleid.

Als een onderwerp is besproken tijdens de groepsgesprekken, staan de resultaten in een duidelijk herkenbaar kader onder het betreffende kwantitatieve resultaat.

In bijlage 1 staat een onderzoeksverantwoording. Bijlage 2 bevat de vragenlijst. Bijlage 3 bevat een beschrijving van een aantal factoranalyses op sets van stellingen uit de vragenlijst. Bijlage 4 bevat de (gecategoriseerde) antwoorden van respondenten op een open slotvraag over het onderzoek en zaken die men daarin miste. Bijlage 5 is de gespreksleidraad die is gebruikt tijdens de groepsgesprekken.

2 Natuurdefinitie, natuurbeelden en natuurhouding

2.1 Inleiding

Wat verstaan Nederlanders onder natuur, welke beelden van natuur hebben ze, hoe zien ze de relatie mens-natuur en hoe verhouden ze zichzelf tot de natuur? Om dat in kaart te brengen hebben we gebruik gemaakt van een aantal vragenbatterijen die natuurdefinitie en natuurhoudingen in kaart brengen. In paragraaf 2.5 vatten we verschillen in definitie, beelden en houdingen onder de Nederlandse bevolking samen.

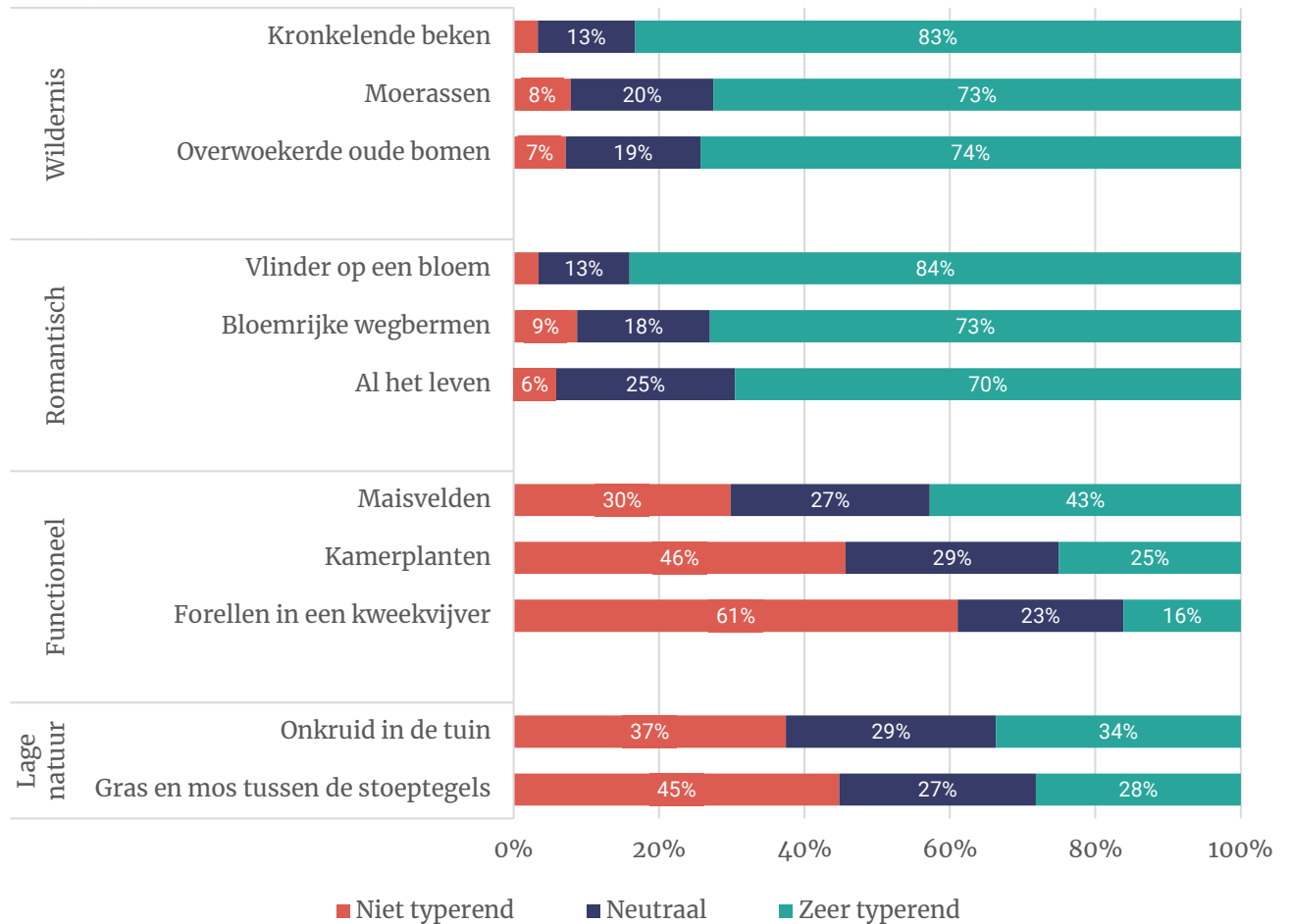
2.2 Definitie van natuur

Welke voorbeelden zijn meer of minder typerend voor natuur? Oftewel, hoe definiëren Nederlanders natuur? En verschilt dat binnen de samenleving?

Om deze vragen te beantwoorden legden we Nederlanders voorbeelden van ‘natuur’ voor en vroegen hen in welke mate de voorbeelden voor hen typerend zijn voor de natuur. Op basis van een factoranalyse (zie bijlage 3 voor een beschrijving van de uitkomsten en van de herkomst van de items), waren de items te koppelen aan vier dimensies: wildernis, romantisch, functioneel en lage natuur. Figuur 2.1 toont de uitkomsten voor de items per dimensie.

Figuur 2.1 – Mate waarin voorbeelden typerend zijn voor natuur (allen: N=2.250).

Figuur 2.1 illustreert dat Nederlanders bij ‘de natuur’ vooral denken aan wilde, ongerepte natuur zoals kronkelende beekjes en aan romantische natuur zoals bloemrijke berm. Functionele natuur, zoals maïsvelden of forellen in een kweekvijver, en lage natuur, zoals onkruid, beschouwt men minder als typerend.

Hoe zijn de natuurbeelden verdeeld over de bevolking? Welk natuurbeeld komt het vaakst voor, en welke het minst vaak? Om deze vraag te beantwoorden is per respondent bepaald welk natuurbeeld hij of zij het meest typerend vindt. Aangezien veel respondenten het hoogst scoren op twee of meer natuurbeelden, is ook gekeken naar welke combinaties van natuurbeelden vaak voorkomen.

Het wildernisbeeld komt het vaakst voor, gevolgd door het romantische beeld. Ook hebben relatief veel respondenten een combinatie van een wildernis en een romantisch beeld. In totaal heeft meer dan 80 procent van de bevolking een wildernisbeeld of een romantisch beeld, of een combinatie van deze beelden. Er zijn heel weinig respondenten (5%) die functionele natuur en lage natuur, of een combinatie van deze twee, het meest typerend vinden voor natuur. Er zijn wel iets meer respondenten (in totaal bijna 10%) die functionele natuur en lage natuur net zo

typerend voor natuur vinden als wildernis of romantische natuur. Ongeveer 4 procent van de respondenten vindt alle vormen van natuur even typerend, en heeft dus een diffuus natuurbeeld.

Effecten van achtergrondkenmerken

Om de invloed van achtergrondkenmerken in beeld te brengen voerden we analyses uit op de scores van respondenten per dimensie.

- Vrouwen vinden alle vier de dimensies iets meer typerend voor natuur dan mannen (verschil bij romantische natuur is marginaal significant).
- Jongeren (18-39) en mensen van middelbare leeftijd (40-64) vinden wildernis, functionele en lage natuur wat typerender voor natuur dan ouderen (65+). Jongeren vinden romantische natuur iets minder typerend dan beide andere leeftijdsgroepen.
- Naarmate men hoger is opgeleid vindt men wildernis wat typerender en functionele natuur juist wat minder typerend voor natuur.
- Inwoners van sterk stedelijke gebieden typeren natuur het breedst. Zo vinden ze in vergelijking tot vooral inwoners van niet stedelijke gebieden zowel lage natuur, functionele natuur als romantische natuur wat meer typerend voor natuur.
- Nederlanders die zeggen in sterke mate te zijn opgegroeid met de natuur vinden wildernis typerender voor de natuur dan anderen. Bij romantische natuur is dat ook zo. Bij die dimensie is er zelfs een lineair verband met de mate waarin men zegt te zijn opgegroeid met natuur.
- Respondenten (N= 23) die in 2017 DENK stemden staan gemiddeld het hoogste op de dimensies functionele natuur en lage natuur en gemiddeld het laagst op de dimensie wildernis.
- Nederlanders die 2017 stemden op partijen die natuurbescherming meer voorrang geven dan economische groei vinden wildernis en lage natuur (en in mindere mate romantische natuur) typerender voor natuur dan Nederlanders die destijds stemden op partijen die economische groei meer voorrang geven dan natuurbescherming. Bij functionele natuur is dat andersom.

2.3 Houding ten opzichte van natuur

De houding die mensen innemen ten opzichte van natuur, is op verschillende manieren in beeld te brengen. In dit onderzoek hebben we gekozen voor drie verschillende benaderingen. Een onderverdeling in natuurmens, natuurbetrokken en natuurangst. Een visuele benadering van de afstand tussen natuur en zelf en ten slotte een onderscheid tussen een antropocentrisch en ecocentrisch natuurbeeld.

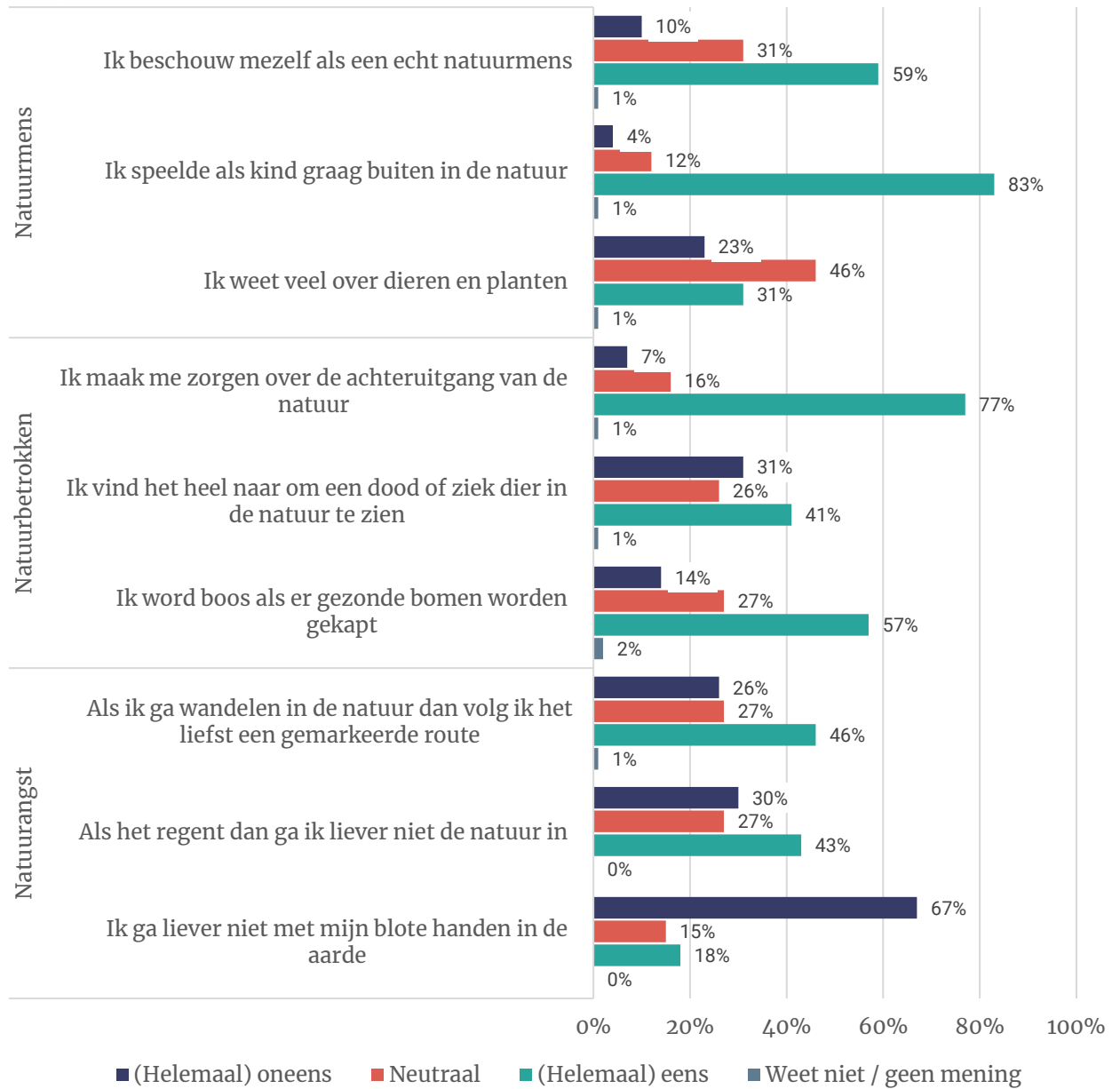
A. Natuurmens, natuurbetrokken en natuurangst

Om deze drie dimensies voor Nederlanders in kaart te brengen legden we hen negen stellingen voor met de vraag in hoeverre de stellingen op hen van toepassing zijn. Figuur 2.2. toont de uitkomsten voor de drie dimensies (die we ook vonden na factoranalyse - zie bijlage 3).

Absoluut gezien is de gemiddelde score op de houding 'natuurmens' (M=3.7 op een schaal van 1-5) nog net iets hoger dan de score op 'natuurbetrokkenheid' (M=3.6). 'Natuurangst' kent een gemiddelde score van M= 2.9.

Figuur 2.2 - Houdingen ‘natuurmens’, ‘natuurbetrokken’, natuurangst’ gemeten aan de hand van stellingen (allen: N=2.250).

Hoe zijn de houdingen verdeeld over de bevolking? Welke houding komt het vaakst voor, en welke het minst vaak? Om deze vraag te beantwoorden is per respondent bepaald welke houding hij of zij het meest op zichzelf van toepassing vindt. Aangezien veel respondenten het hoogst scoren op twee of meer houdingen, is ook gekeken naar welke combinaties van houdingen vaak voorkomen.

Bij 35 procent van de respondenten scoort natuurmens het hoogst, bij 31 procent natuurbetrokken en 13 procent heeft een combinatie van beide. In totaal geldt voor bijna 80 procent van de bevolking dat zij de houding van natuurmens of natuurbetrokken aannemen, of een combinatie van die houdingen. In 13 procent van de gevallen scoort natuurangst het hoogst. Ongeveer 3 procent vindt alle houdingen op zichzelf in gelijke mate van toepassing.

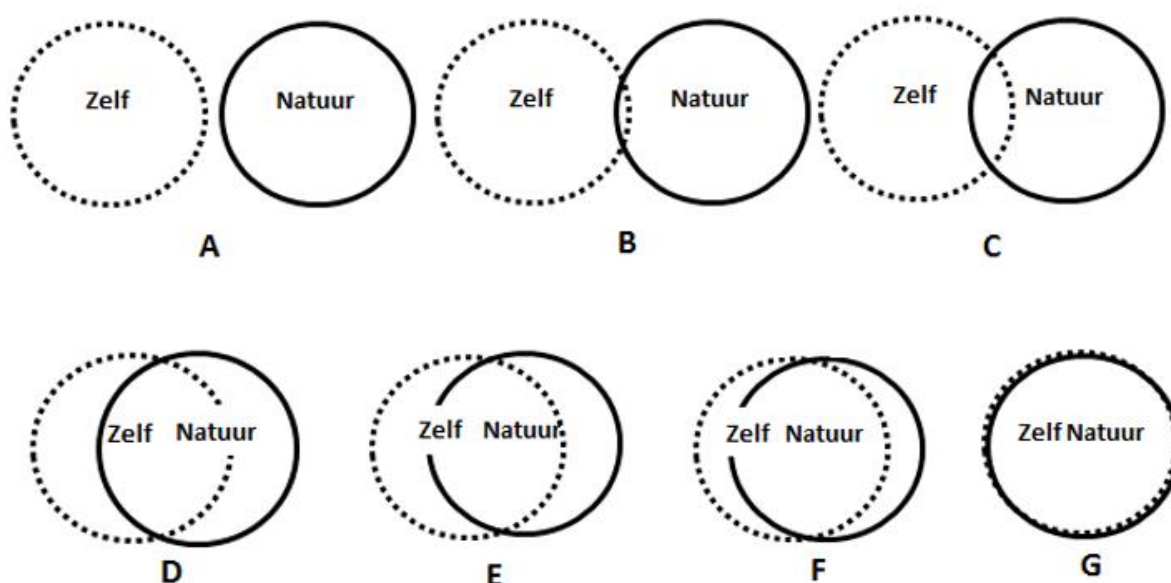
Effecten van achtergrondkenmerken

Om de invloed van achtergrondkenmerken in beeld te brengen voerden we analyses uit op de scores van respondenten per houding.

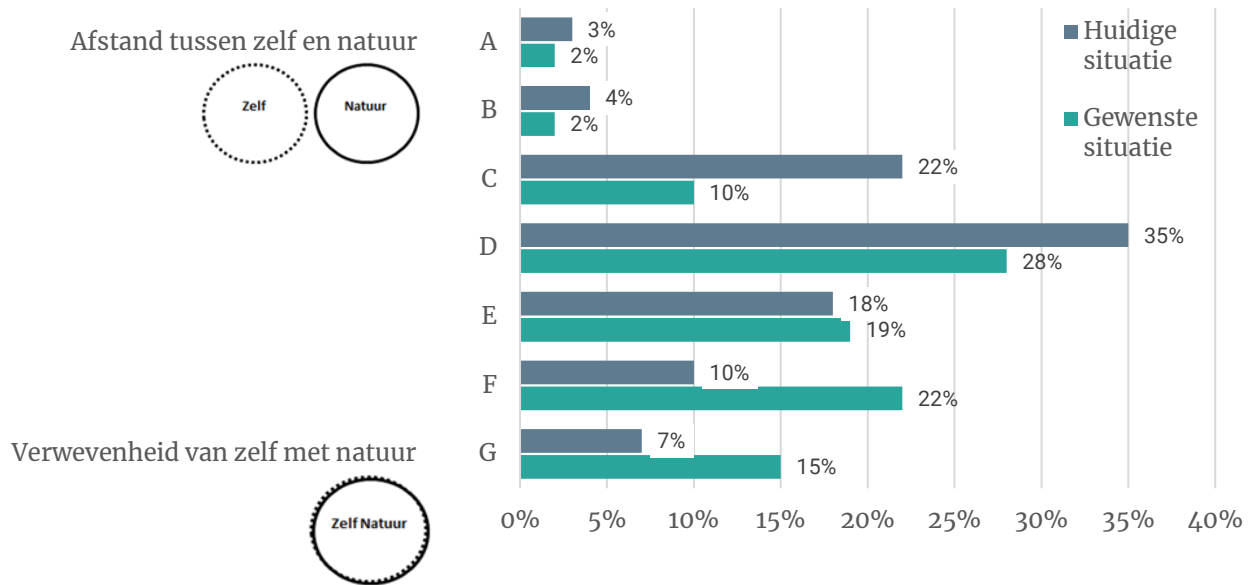
- Vrouwen scoren op alle drie de houdingen gemiddeld hoger dan mannen (al is dat verschil bij natuurmens niet significant). Het grootse verschil zit bij natuurbetrokken (vrouwen $M=3.8$ vs. mannen $M=3.5$).
- Mensen van middelbare leeftijd (40-64) identificeren zich wat sterker als natuurmens en scoren wat lager op natuurangst dan jongeren of ouderen. De natuurbetrokkenheid van de groep 65+ is het hoogst.
- Naarmate men lager is opgeleid vindt men alle drie de houdingen relatief wat meer van toepassing. Het effect is bij natuurmens het zwakst en bij natuurbetrokken het sterkst.
- Naarmate stedelijkheidsgraad toeneemt scoort natuurmens wat lager en natuurbetrokkenheid en natuurangst wat hoger.
- In welke mate Nederlanders zeggen te zijn opgegroeid met natuur heeft geen effect op hun natuurbetrokkenheid. Daarentegen is er een sterk positief verband met 'natuurmens' (hoe meer men is opgegroeid met natuur hoe hoger de score op natuurmens), en juist een negatief verband met 'natuurangst' (hoe meer men is opgegroeid met natuur des te lager de score op natuurangst).
- Tussen de individuele partijen valt de positie van respondenten die in 2017 PvdD (N= 56) stemden op. Ze scoren het hoogst op de dimensies natuurmens en (vooral) natuurbetrokken en relatief het laagst op natuurangst.
- Of Nederlanders die 2017 stemden op partijen die natuurbescherming meer voorrang geven dan economische groei of op partijen die juist economische groei meer voorrang geven is niet van invloed op hun score op de dimensie natuurmens. De score op natuurbetrokkenheid is daarentegen iets hoger bij de eerste groep en de score op natuurangst iets hoger bij de laatste groep.

B. Verhouding ten opzichte van natuur

Voor een tweede operationalisatie van de verhouding ten opzichte van de natuur gebruikten we visuele stimuli. We toonden Nederlanders zeven afbeeldingen en vroegen hen welke afbeelding het best hun huidige relatie met de natuur weergeeft en welke afbeelding het best hun gewenste relatie met de natuur weergeeft. Figuur 2.3 toont de resultaten.

Figuur 2.3 – Houding gemeten aan de hand van ‘afstand tot’ – ‘verwevenheid met’ natuur (allen: N=2.250).

Op dit moment geeft 29 procent van de Nederlanders aan dat hun afstand tot de natuur groter is dan hun verwevenheid met natuur. Voor 35 procent is dat andersom en de overige 35 procent zit daar tussenin. Bij bijna de helft van de respondenten (49%) vallen het huidige en gewenste beeld samen. Zevenenveertig procent schuift bij ‘gewenst’ naar beneden (dus in de richting A→G), waarvan 29 procent één plaatje en 14 procent twee plaatjes. 3 procent schuift op naar boven (dus in de richting G→A).

Achtergrondkenmerken

- Er is geen effect van geslacht op de gemiddelde huidige positie, de gemiddelde gewenste positie of de verschuiving tussen huidige en gewenste positie.
- Jongvolwassenen (18-39) geven meer afstand tot natuur aan ($M=3.9$) dan de beide andere leeftijdsgroepen (respectievelijk $M=4.4$ en $M=4.5$). Bij het gewenste beeld is er enkel (nog) verschil tussen jongvolwassenen ($M=4.8$) en mensen van middelbare leeftijd ($M=5.0$). De gemiddelde (netto) verschuiving is bij jongeren met 0.9 het hoogst en bij ouderen met 0,4 het laagst.
- Naarmate men hoger is opgeleid, liggen huidig en gewenst beeld verder uit elkaar. Bij het huidig beeld scoren lager opgeleiden $M=4.3$ en hoger opgeleiden $M=4.1$. Bij het gewenste beeld is dat $M=4.8$ en $M=4.9$.
- Bij de huidige situatie staan inwoners van weinig-stedelijke of niet-stedelijke plaatsen wat dichterbij de natuur dan inwoners van andere gebieden. In de gewenste situatie is die afstand er alleen nog ten opzichte van inwoners van matig-stedelijke plaatsen.
- Naarmate Nederlanders aangeven in sterkere mate te zijn opgegroeid met de natuur, is zowel hun huidige als hun gewenste positie dichterbij de natuur. De verschuiving is bij de tussengroepen (‘in redelijk mate’ en ‘in mindere mate’) groter dan bij de uitersten (‘in sterke mate’ en ‘nauwelijks’).
- Respondenten die in 2017 op de PVV of DENK ($N=23$) stemden zitten momenteel het dichtst bij hun gewenste beeld. Voor respondenten die GroenLinks of PvdD ($N=56$) is de afstand tussen huidige en gewenst beeld juist het grootst.

- Of Nederlanders die in 2017 stemden op partijen die natuurbescherming meer voorrang geven dan economische groei of op partijen die juist economische groei meer voorrang geven, is van invloed op hun huidige positie ($M=4.4$ vs. $M=4.2$) en de verschuiving naar de gewenste situatie ($M=5.2$ vs. $M=4.7$).

Kwalitatieve uitkomsten over 'houding ten opzichte van natuur'

Tijdens de groepsgesprekken is deze afbeelding opnieuw getoond. Respondenten werd gevraagd nogmaals te bedenken hoe de huidige relatie met de natuur eruit ziet. Uit die oefening kwam een vergelijkbaar beeld naar voren als in het kwantitatieve deel van het onderzoek. Mensen staan redelijk dicht bij de natuur en een meerderheid van de deelnemers zou graag nog dicht bij de natuur willen staan. Redenen waarom dat nu niet lukt kunnen grotendeels worden ingedeeld in twee categorieën: enerzijds geven deelnemers aan dat ze 'meer kennis van de natuur willen hebben' of 'als stadsmens' de basis ervoor missen. Gebrek aan kennis en ervaring spelen dus een rol. Anderzijds wordt genoemd dat men 'dichter bij de natuur zou willen wonen', of omgekeerd, juist 'meer groen in de stad zou willen hebben'. De afstand tot natuur, vaak in combinatie met een 'gebrek aan tijd en geld' speelt ook mee. Soms blijft het ook bij de eenvoudige constatering 'ik moet gewoon vaker de deur uit'. Voornaamste redenen om dicht bij de natuur te willen staan? De natuur geeft rust, mogelijkheid tot ontspanning en plezier.

Reflectie: relatie met natuur kan fluctueren tijdens een mensenleven

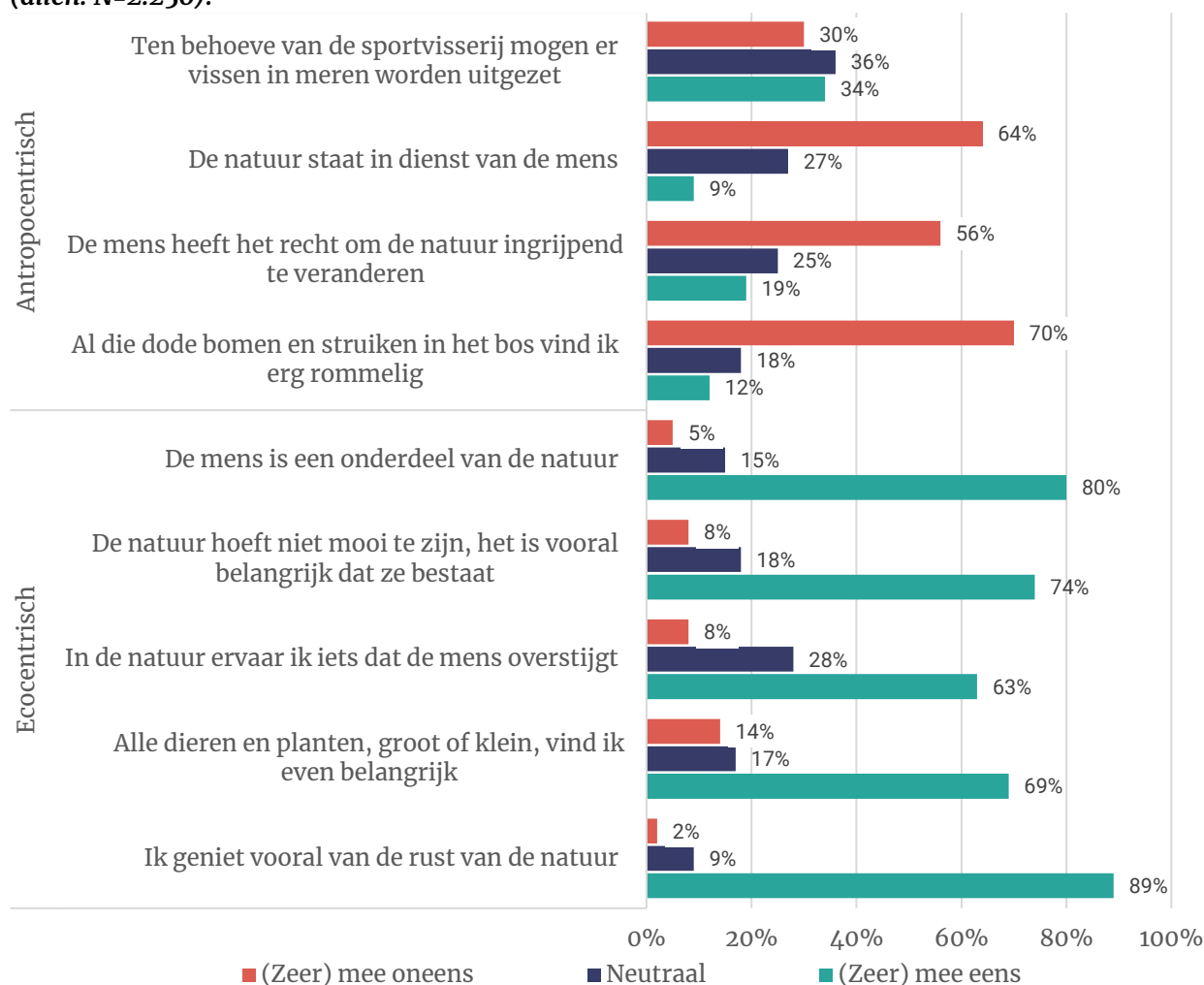
De huidige en gewenste houding ten opzichte van natuur lijken zowel door 'interne' als 'externe' factoren te worden bepaald. Bij 'interne factoren' gaat het met name om een intrinsieke motivatie en interesse die er altijd al was. Deze interesse lijkt vanzelfsprekender voor mensen die met de natuur zijn opgegroeid. Iemands houding ten aanzien van natuur hoeft niet een leven lang dezelfde te zijn. Deze kan veranderen in een bepaalde levensfase. In de jeugd opgebouwde interesse kan na enige tijd op de achtergrond te zijn geweest in een latere fase weer worden herontdekt. Bijvoorbeeld met de komst van kinderen, die er op uit willen, door verhuizing naar een omgeving met meer groen, of na een pensioen, wanneer er meer tijd beschikbaar komt om voor activiteiten in en met de natuur. Ook voor mensen die niet met natuur zijn opgegroeid kunnen dergelijke veranderingen een prikkel zijn, waardoor interesse om de natuur in te gaan wordt aangewakkerd.

C. Antropocentrisch vs. ecocentrisch natuurbeeld

Een derde operationalisatie is een stellingenbatterij om te meten of Nederlanders een meer antropocentrisch natuurbeeld (de mens staat centraal) of een meer ecocentrisch natuurbeeld (de mens is een onderdeel van de natuur) hebben (zie bijlage 3 voor de resultaten van de factoranalyse). Figuur 2.4 toont de resultaten.

Nederlanders hebben gemiddeld een sterker ecocentrisch natuurbeeld dan een antropocentrisch natuurbeeld. Op een schaal van 1-5 is de score voor de antropocentrische dimensie $M=2.5$ - voor de ecocentrische dimensie is dat $M=3.9$. Een zeer gering aantal Nederlanders (3%) heeft een score die onder het midden van de ecocentrische dimensie ligt (< 3). Een klein groep Nederlanders (14%) heeft een score die hoger ligt dan het midden van de antropocentrische dimensie (> 3).

Figuur 2.4 – Houdingen ‘ecocentrisch en ‘antropocentrisch’, gemeten aan de hand van stellingen (allen: N=2.250).

Achtergrondkenmerken

Om de invloed van achtergrondkenmerken in beeld te brengen voerden we analyses uit op de scores van respondenten per natuurbeeld.

- Er is een zeer klein maar wel significant effect van geslacht. Mannen hebben een wat sterker antropocentrisch natuurbeeld dan vrouwen (M -mannen=2.54 om M -vrouwen=2.38). Bij ecocentrisch is dat andersom (M -mannen=3.85 vs. M -vrouwen = 3.94).
- Er is ook een zeer klein effect van leeftijd. Bij de groep 65+ is de score op beide dimensies het hoogst. Het verschilt op de antropocentrische dimensie significant van de gemiddelde score van mensen van middelbare leeftijd (M =2.5 vs. M =2.4). Op de ecocentrische dimensie is de score van jongeren (M =3.8) significant lager dan die van de middelbaren (M =3.9) en ouderen (M =4.0).
- Naarmate men hoger is opgeleid daalt de score op de antropocentrische dimensie (lager opgeleiden M =2.6, middelbaar opgeleiden M =2.5 en hoger opgeleiden M =2.3).
- Stedelijkheidsgraad heeft geen significant effect op de scores op de beide dimensies.
- Nederlanders die aangeven in sterkere mate of in redelijke mate met de natuur te zijn opgegroeid, scoren wat lager op de antropocentrische dimensie en wat hoger op ecocentrische dimensie dan Nederlanders die in mindere mate of nauwelijks met natuur zijn opgegroeid.

- Het gemiddelde verschil tussen de scores op de dimensies ecocentrisch en antropocentrisch is relatief het grootst voor respondenten die in 2017 GroenLinks of PvdD (N=56) stemden en relatief het kleinst voor respondenten die destijds PVV of DENK (N=23) stemden.
- Of Nederlanders die in 2017 stemden op partijen die natuurbescherming meer voorrang geven dan economische groei of op partijen die juist economische groei meer voorrang geven is vooral van invloed op hun positie op de antropocentrische dimensie. Bij de eerste groep (M= 2.3) is de score lager dan bij de tweede groep (M=2.6). Bij de ecocentrische dimensie is dat andersom en is het effect ook kleiner (M=4.0 vs. M= 3.9).

Verbanden tussen natuurdefinities, natuurbeelden en natuurhoudingen

Er zijn verbanden tussen de verschillende dimensies, al zijn die over het algemeen ook weer niet heel erg sterk. Scores van Nederlanders op drie van de vier natuurdefinities (functionele natuur is de uitzondering) hangen positief samen met de scores op natuurmensen, natuurbetrokken, de ecocentrische dimensie en de huidige en gewenste afstand tot de natuur (die factoren hangen ook onderling positief samen). Negatieve samenhang is er met natuurangst en de score op de antropocentrische dimensie (die ook onderling samenhangen).

2.4 Verschillen binnen de Nederlandse samenleving

De verschillen die naar voren komen uit de analyses op achtergrondkenmerken zijn niet heel groot, maar passen wel in een aantal terugkerende patronen.

Geslacht

Vrouwen “hebben meer” met natuur dan mannen. Ze hebben een meer accepterende, betrokken en bezorgde houding ten opzichte van natuur. Dit uit zich over het algemeen in een positievere houding, maar leidt ook tot meer angst en vermijdend gedrag. Vrouwen lijken over het algemeen gevoeliger voor zowel de positieve als negatieve aspecten van natuur.

Leeftijd

De jongste leeftijdsgroep, bestaande uit jongvolwassenen in de leeftijd van 18-39 jaar is minder betrokken bij natuur en ervaart meer afstand tot natuur en natuurangst dan de oudere groepen. Ze hebben ook een minder romantisch natuurbeeld en een minder sterke ecocentrische visie. Ze zijn wel bezorgder om natuur dan oudere groepen, en relativeren het belang van natuur minder vaak (zie paragraaf 4.5). Alles bij elkaar zou uit de resultaten kunnen worden afgeleid dat jongeren meer vervreemd zijn van natuur, met name in vergelijking met de middelste groep van 40-64 jaar. De oudste groep van 65+ staat van de drie onderzochte leeftijdsgroepen nog het dichtst bij de natuur. Maar de visie op natuur is wel meer “ouderwets” ingestoken vanuit een antropocentrische houding, dat de natuur vooral ten dienste van de mens staat.

Opleiding

Lager opgeleiden staan niet zo positief tegenover wildernis natuur (uit eerder onderzoek is bekend dat ze dat rommelig en onverzorgd vinden, en ook enigszins bedreigend). Functionele natuur die er verzorgd uitziet en de mens ten dienste is past beter in hun natuurbeeld. Hun houding is in het algemeen meer antropocentrisch. Tegelijkertijd hebben lager opgeleiden ook een sterke emotionele affiniteit met natuur, zowel positief als negatief, en voelen ze zich meer in balans als het gaat om hun gewenste houding tot natuur. Dit zijn nieuwe inzichten vanuit dit onderzoek die nog niet eerder zo duidelijk naar voren kwamen.

Stedelijkheidsgraad

Stedelingen hebben een breed natuurbeeld, en voelen zich meer betrokken bij natuur dan inwoners van minder stedelijke gebieden. Tegelijkertijd voelen ze zich minder vaak natuurmensen, zijn ze angstiger voor natuur, en voelen ze zich verder afstaan van natuur. Terwijl ze dit liever

anders zouden zien. Dit suggereert een vorm van vervreemding van natuur die samengaat met romantisering en verlangen naar contact met natuur.

Opgroeien met natuur

De groep van mensen die in minder sterke mate is opgegroeid met natuur vertoont veel gelijkenis met de groep jongvolwassenen. Ze zijn minder betrokken bij natuur en ervaren meer afstand tot natuur en natuurangst dan mensen die in sterke mate zijn opgegroeid met natuur. Ze hebben ook een minder romantisch natuurbeeld en een minder sterk ecocentrische visie. Dit zou er op kunnen wijzen dat vervreemding van natuur die zich aftekent bij de jongere generatie voortkomt uit een gebrek aan contact met natuur in de jeugd. Zo'n causaal verband kan echter niet worden vastgesteld op basis van de data. Ook is het mogelijk dat de antwoorden op de vraag over opgroeien met natuur geen betrouwbare weergave zijn van de werkelijke ervaringen met natuur in de jeugd.

Politieke voorkeur

Mensen met een rechtse politieke voorkeur lijken veel op de groep lager opgeleiden. Ze vinden wildernis natuur minder typerend voor natuur, en functionele natuur juist meer typerend dan mensen met een linkse politieke voorkeur. Hun houding is ook meer antropocentrisch, en ze ervaren meer natuurangst. Anders dan lager opgeleiden voelen ze juist een relatief grote afstand tot natuur.

Drie clusters

Als het gaat om natuurbeeld en houding, kunnen drie clusters van groepen worden onderscheiden. De groepen in de drie verschillende clusters laten een opvallend patroon van antwoorden zien, dat afwijkt van de gemiddelde resultaten. Hieronder een beschrijving van de clusters:

1. Jongvolwassenen en mensen die in mindere mate zijn opgegroeid met natuur hebben een meer angstige natuurhouding en een meer antropocentrisch, functioneel natuurbeeld. Zij zijn ook minder betrokken, zien zichzelf minder als een natuurmens, en ervaren een grotere afstand tot natuur. Bij deze twee groepen lijkt sprake te zijn van een vervreemding ten opzichte van natuur door een verminderd contact met natuur. Die zich kan uiten in desinteresse en onverschilligheid.
2. Lager opgeleiden en mensen met een rechtse politieke voorkeur hebben net als jongvolwassenen en mensen die minder zijn opgegroeid met natuur een meer angstige houding ten opzichte van de natuur, in combinatie met een meer op functionele natuur gerichte, antropocentrische natuurvisie. Anders dan deze twee laatste groepen voelen beide eerste groepen zich echter relatief sterk betrokken bij natuur en zien ze zichzelf meer als een natuurmens. Lager opgeleiden ervaren zelf ook nauwelijks afstand tot natuur. Meer algemeen zien we dat lager opgeleiden en politiek rechts georiënteerden de natuur een warm hart toedragen, maar dat hun natuurbeeld minder goed aansluit bij een natuurbeleid waarin het beschermen en bevorderen van spontane, ongereguleerde natuur centraal staat.
3. Vrouwen en stedelingen hebben net als lager opgeleiden en mensen met een rechtse politieke voorkeur een meer angstige natuurhouding in combinatie met een hoge betrokkenheid. Het grote verschil met de andere groepen is dat zij er tegelijkertijd een meer ecocentrisch, breed natuurbeeld op na houden, dat goed aansluit bij het Nederlandse natuurbeleid.

3 Belang en gebruik van natuur

3.1 Inleiding

Wat zijn voor Nederlanders redenen om natuur minder belangrijk te vinden of wel belangrijk te vinden? In welke mate bezoeken ze natuur (onderverdeeld naar natuurgebieden, landschappelijk gebied en groen in de buurt)? In welke mate zijn ze opgegroeid met natuur?

3.2 Redenen om natuur minder belangrijk te vinden

Desgevraagd geeft 60 procent van de Nederlanders² aan dat er voor hen geen redenen van toepassing zijn om natuur minder belangrijk te vinden. Zes procent zegt ‘weet niet/geen mening’³. Figuur 3.1. toont de resultaten.

Figuur 3.1 – Redenen waarom de natuur voor mensen minder belangrijk kan zijn (allen: N = 2.250, meerdere antwoorden mogelijk).

Een op de drie Nederlanders noemt wel een reden waarom hij of zij natuur minder belangrijk vindt⁴. Voor 12 procent is die reden ‘omdat andere dingen, zoals gezondheid en economie belangrijker zijn’⁵. Voor 8 procent is dat ‘omdat ik er weinig van weet’⁶ of ‘omdat ik meer een stadsmens ben’⁷. Vijf procent noemt ‘overlast en ziekte’⁸ of ‘kosten’⁹.

Nederlanders die hoger scoren op de dimensies natuurangst en/of antropocentrisch noemen vaker redenen om natuur minder belangrijk te vinden dan Nederlanders die lager scoren op die dimensies.

² Jongvolwassenen 53%.

³ Lager opgeleiden 11%.

⁴ Respondenten die in 2017 op DENK stemden (N=23) noemen relatief de meeste redenen.

⁵ Mannen 14%, vrouwen 9%. Mensen die in sterke mate met natuur zijn opgegroeid of in niet stedelijke gebieden wonen 7%. Mensen die in 2017 op partijen stemden die economische groei voorrang geven op natuurbescherming 14%.

⁶ Jongvolwassenen 11%. Mensen die nauwelijks met natuur opgroeiden 17%.

⁷ Jongvolwassenen 11%, ouderen 4%. Hoogopgeleiden 10%. Mensen die in sterke mate met natuur opgroeiden 2%, die nauwelijks met natuur opgroeiden 24%. Zeer sterk stedelijk 15%.

⁸ Jongvolwassenen 8%. Mensen die nauwelijks met natuur opgroeiden 10%.

⁹ Mensen die in 2017 op partijen stemden die economische groei voorrang geven op natuurbescherming 7%.

3.3 Redenen om natuur wel belangrijk te vinden

Desgevraagd geeft het overgrote deel van de Nederlanders aan dat er voor hen wel redenen van toepassing zijn om natuur belangrijk te vinden (zie Figuur 3.2.). Een procent weet het niet of heeft geen mening¹⁰.

Figuur 3.2 – Redenen waarom de natuur voor mensen wel belangrijk kan zijn (allen: N = 2.250, meerdere antwoorden mogelijk).

De meest genoemde reden om natuur belangrijk te vinden (78%), is het belang voor de gezondheid¹¹. Daarna volgen ‘genieten’, ‘kinderen’¹² en ‘toekomstige generaties’¹³ en de ‘basis voor al wat leeft’¹⁴. Redenen die men relatief minder vaak noemt zijn ‘medicijnen van maken’ en vooral ‘geld verdienen’.

Nederlanders die hoger scoren op de dimensies antropocentrisch (en in wat mindere mate natuurangst) noemen minder vaak redenen om natuur belangrijk te vinden dan Nederlanders die lager scoren op die dimensies. Mensen die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei noemen de meeste redenen vaker (behalve het recreatief gebruik van natuur).

Als we Nederlanders vervolgens vragen om de door hen genoemde redenen te ordenen naar mate van belangrijkheid, plaatsen ze ‘de basis voor alles wat leeft’ het vaakst bovenaan (44% van de respondenten die het aspect noemt vindt het ook het belangrijkste). Daarachter volgt een groep van redenen met vergelijkbare scores (zie figuur 3.3).

¹⁰ Lager opgeleiden en mensen die nauwelijks zijn opgegroeid met natuur 3%.

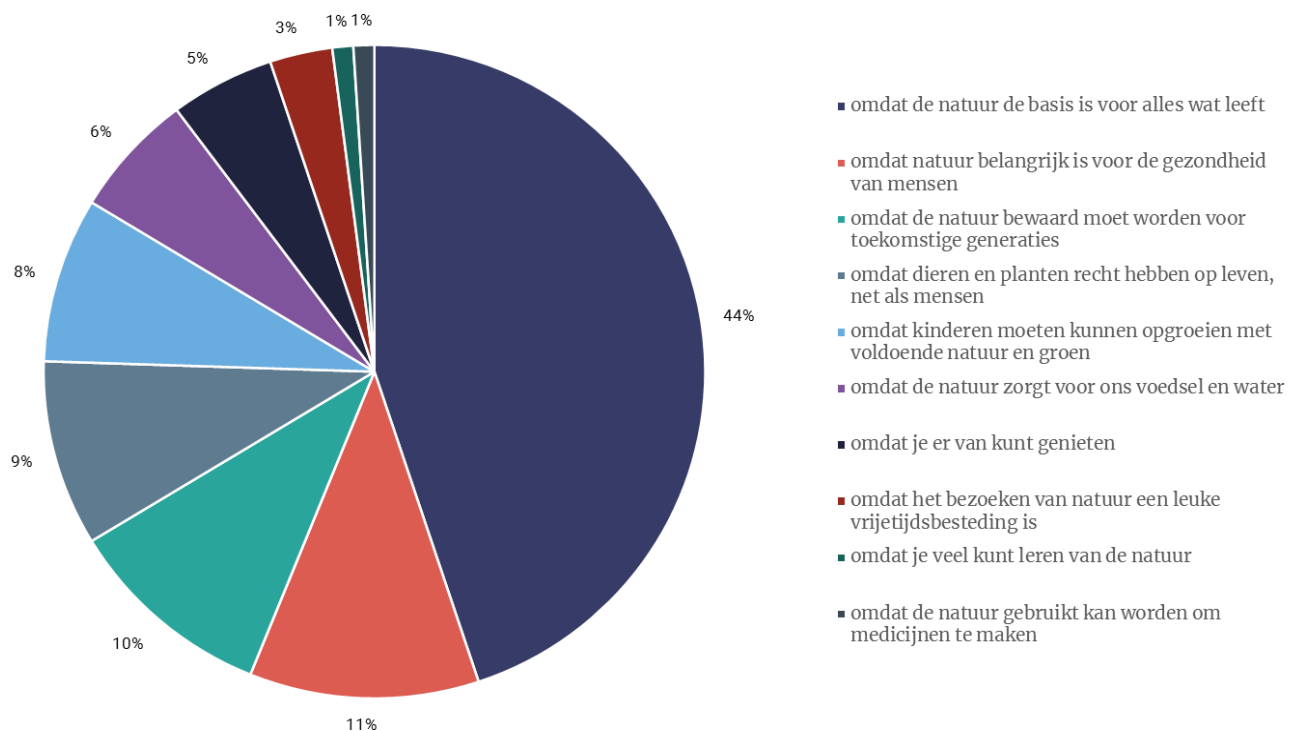
¹¹ Vrouwen 82%. Lager opgeleiden 71%. Ouderen 74%. Mensen die nauwelijks zijn opgegroeid met natuur 71%.

¹² Vrouwen 77% – mannen 67%. Hoger opgeleiden 75%. Jongeren 66%, ouderen 76%. Mensen die in sterke mate zijn opgegroeid met natuur 78%.

¹³ Vrouwen 74%. Hoger opgeleiden 77%. Jongvolwassenen 68%.

¹⁴ Hoger opgeleiden 75%.

Figuur 3.3 – Redenen geordend naar mate van belangrijkheid (allen: N = 2.250, meerdere antwoorden mogelijk).

Kwalitatieve uitkomsten over 'betekenis van natuur voor de samenleving'

Uit de resultaten van de enquête voorafgaand aan de groepsgesprekken blijkt dat Nederlanders gemiddeld een sterker ecocentrisch natuurbeeld hebben dan een antropocentrisch natuurbeeld. Het idee dat de mens onderdeel is van de natuur overheerst en er is respect voor de natuur. Reacties in de groepsgesprekken bevestigen dat beeld. Respondenten kregen een lijstje voorgelegd met enkele uitspraken over de betekenis van natuur voor de samenleving. De vraag daarbij was: in welke uitspraak herken je je meest?

1. De natuur is er voor de mens. De natuur draagt bijvoorbeeld bij aan economische ontwikkeling.
2. De mens is onderdeel van de natuur, en is ervan afhankelijk.
3. De natuur is de basis voor alles wat leeft.
4. Al die aandacht voor natuur is overdreven.
5. Nederland is te klein voor echte natuur.
6. Het bezoeken van natuur is een leuke vrijetijdsbesteding.

Uitspraak twee en uitspraak drie worden veruit het vaakst gekozen. Genoemde redenen daarvoor zijn onder andere: zonder natuur is er geen leven mogelijk, de mens is ervan afhankelijk, de natuur is onmisbaar voor dieren, eten, ontspanning, sporten en geestelijk welzijn, de natuur geeft rust en minder stress en in de natuur kun je samen herinneringen maken.

Uitspraak drie 'De natuur is de basis voor alles wat leeft', werd ook in het kwantitatieve onderzoek door 44 procent van de respondenten bovenaan de lijst gezet als het gaat om redenen waarom de natuur belangrijk is voor de mens.

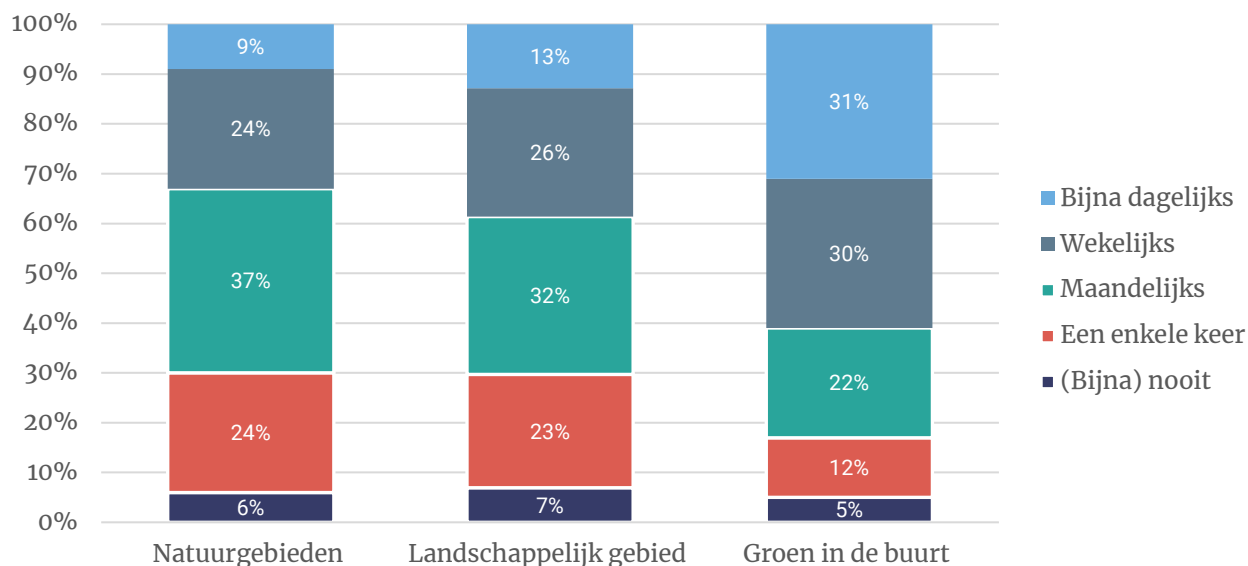
3.4 Bezoek aan de natuur

We vroegen respondenten aan de hand van onderstaande instructie hoe vaak ze de afgelopen 12 maanden hun vrije tijd doorbrachten op een drietal typen locaties in Nederland.

Natuurgebieden	Landschap	Groen in de buurt
		
<p>Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.</p>	<p>Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.</p>	<p>Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, berm en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip 'groen in de buurt'.</p>

Figuur 3.3. toont de resultaten. Een klein deel van de Nederlanders komt bijna dagelijks in de natuur en/of in het landschap. Voor groen in de buurt is dat aandeel (niet verrassend) groter. Een op de drie Nederlanders komt een enkele keer of (bijna) nooit in een natuurgebied en/of in landschappelijk gebied. Voor groen in de buurt is dat ook nog 17 procent. In het volgende hoofdstuk kijken we of bezoekfrequentie iets zegt over de beoordeling van de natuur.

Figuur 3.3 – Hoe vaak bracht u in de afgelopen 12 maanden uw vrije tijd door op de volgende plekken in Nederland? (Allen: N= 2.250)

Achtergrondkenmerken

- Mannen en vrouwen bezoeken natuurgebieden in gelijke mate. Mannen gaan iets vaker naar het landschappelijk gebied. Vrouwen bezoeken vaker groen in de buurt.
- Leeftijd beïnvloedt enkel (en beperkt) het bezoek aan landschappelijke gebied. Nederlanders van middelbare leeftijd komen daar net iets vaker.
- Hoger opgeleiden komen significant vaker in alle drie de typen gebieden.
- Stedelijkheidsgraad beïnvloedt het bezoek aan natuurgebieden en landschappelijk gebied in negatieve zin en het bezoek aan groen in de buurt in positieve zin. Vooral de beide uitersten zeer sterk stedelijk en niet stedelijk verschillen van elkaar. Ook is er een verschil tussen West Nederland enerzijds en Noord, Oost en Zuid Nederland anderzijds.
- De mate waarin mensen zeggen te zijn opgegroeid met natuur in Nederland heeft een redelijk sterk (positief) effect op bezoek aan natuurgebieden en landschappelijk gebied.
- Stemgedrag hangt niet samen met bezoek aan landschappelijk gebied. Wel met bezoek aan natuurgebieden. Respondenten die PvdD stemden (n=56) in 2017 gaan daar vaker naartoe dan kiezers van de SGP (N=37), Denk (N=23) en Forum (N=32). Voor bezoek aan groen in de buurt is het gat het grootst tussen respondenten die in 2017 op de CU stemden (N=59) en respondenten die PVV stemden.
- Bezoek aan natuurgebieden en landschap verschilt niet tussen Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei en Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming. Bij groen in de buurt is er wel verschil. De eerstgenoemde groep bezoekt dat frequenter dan de laatstgenoemde groep.

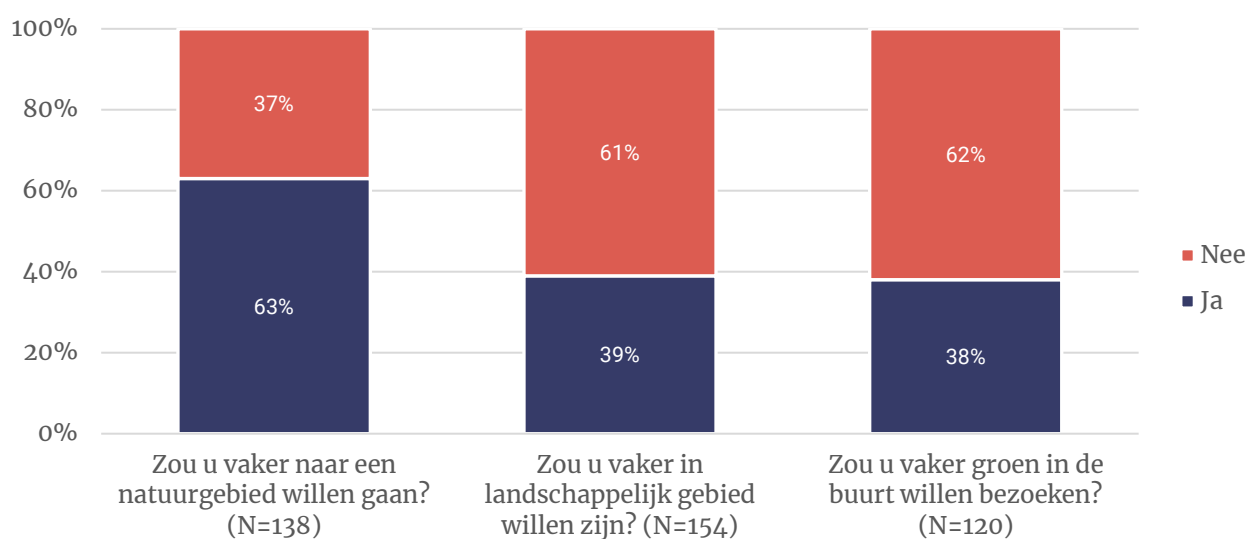
Scores van Nederlanders op de dimensies natuurmens en natuurangst hangen respectievelijk (matig) positief en (matig) negatief samen met bezoekfrequentie van natuurgebieden en landschap (bij groen in de buurt is het effect kleiner).

Behoeftte aan meer bezoek?

Nederlanders die aangeven (bijna) nooit één van de typen gebieden te bezoeken, vroegen we of ze dit wel vaker zouden *willen* doen. Figuur 3.4. toont de resultaten. Ruim zes op de tien Nederlanders die (bijna) nooit in een natuurgebied komen zouden dit vaker willen doen. Bij hoger opgeleiden wil 9 op 10 graag vaker. Bij de lager opgeleiden is dat 50:50.

Een kleine 40 procent van de Nederlanders die bijna nooit landschappelijk gebied bezoekt zou dat vaker willen doen. Mensen tussen de 40 en 64 jaar zeggen dat vaker dan 18 tot 39-jarigen.

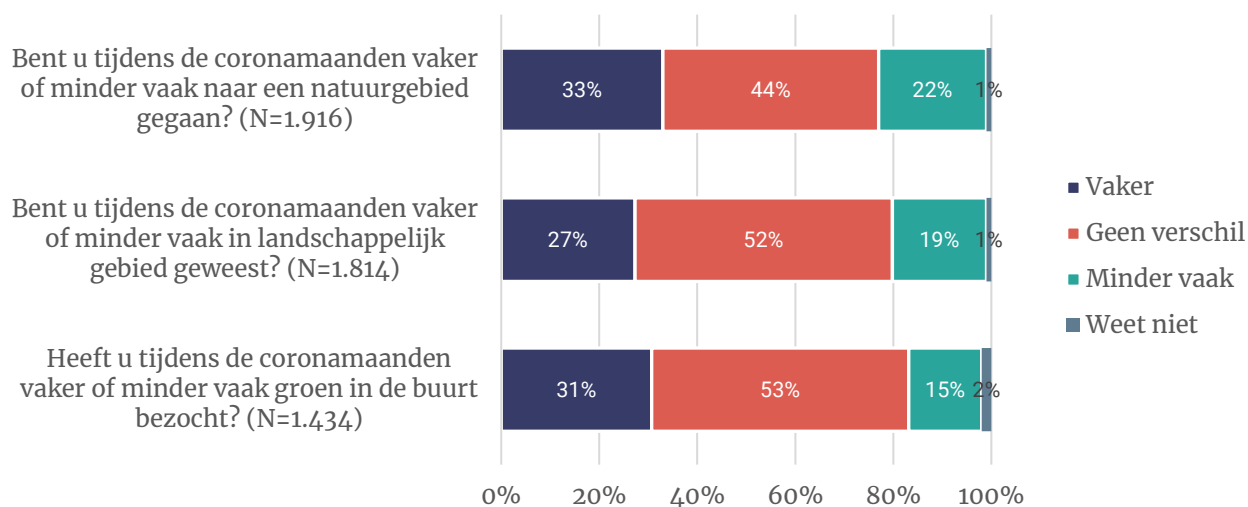
Figuur 3.4 - Behoeftte aan meer bezoek natuur. Vraag voorgelegd aan een selectie die (bijna) nooit een bezoek brengt aan natuur.

Effecten corona?

We vroegen Nederlanders die een enkele keer tot wekelijks een van de drie typen gebieden bezoeken, of ze dit in de periode van corona vaker of minder vaak deden. De resultaten staan in figuur 3.5. Het grootste deel van de Nederlanders zegt dit met dezelfde frequentie te doen als in de periode voordat het coronavirus uitbrak. Het deel dat aangeeft het nu vaker te doen is bij alle drie typen natuur groter dan het deel dat aangeeft het minder vaak te doen.

Figuur 3.5 – Bezoek natuur in periode van Corona. Vraag gesteld aan een selectie die een enkele keer tot bijna dagelijks natuur bezoekt.

Achtergrondkenmerken

- Vrouwen bezochten alle drie de typen natuur vaker *tijdens* corona dan *ervoor*, in vergelijking met mannen.
- Oudere Nederlanders gingen tijdens de coronamaanden minder vaak naar natuurgebieden, jongere Nederlanders juist vaker. Dat geldt in mindere mate voor landschappelijk gebied en groen in de buurt.
- Voor lager opgeleiden geldt dat hun gedrag vaker gelijk bleef, terwijl middelbaar opgeleiden en vooral hoger opgeleiden vaker de verschillende natuuronderdelen opzochten.
- Nederlanders die in niet stedelijke gemeenten wonen geven bij alle drie vragen het vaakst aan dat hun bezoekfrequentie gelijk is gebleven.
- Nederlanders die in sterke of redelijke mate zijn opgegroeid met natuur in Nederland, gingen vaker natuurgebieden in dan voor het coronatijdperk. Bij Nederlanders die in mindere mate of nauwelijks met natuur opgroeiden bleef het gedrag gemiddeld gelijk.

Kwalitatieve uitkomsten over ‘afstand tot de natuur’

De groepsgesprekken bevestigen dat mensen verschillende beelden hebben van wat natuur is en ook verschillend denken over de toegang tot natuur. Wat echter tijdens de groepsgesprekken overeenkomt tussen de mensen met verschillende natuurbeelden, is de rust en ontspanning die men in de natuur wil vinden. Dat is een belangrijke verbindende factor die de verschillen overstijgt. Drukke in de natuur in Nederland verstoort de rust voor sommigen en zorgt ervoor dat zij niet van de natuur kunnen genieten en de natuur om die reden zelfs vermijden. Ook vindt een aantal mensen in de groepsgesprekken dat Nederland teveel aangelegde natuur kent. Dat voelt voor hen niet als echte natuur en is dan ook geen natuur die zij graag opzoeken. Dat vergroot de ervaren fysieke afstand en toegang tot ‘de gewenste natuur’ omdat er in ogen van deze deelnemers minder ‘echte natuur’ is en deze ook lastiger te bereiken is. Maar wanneer letterlijk naar belemmeringen wordt gevraagd om (meer) de natuur in te gaan, worden aspecten genoemd als tijd (“ik ben te druk”), afstand (“Het is te ver rijden”) en geld (“Ik zou dichterbij de natuur willen wonen, maar ik heb het geld niet om naar een mooie plek buiten de stad te verhuizen”).

Reflectie: toegang tot de natuur is subjectief gegeven

Afstand tot de natuur, of beter gezegd 'het gevoel van toegang tot de natuur' is een subjectief gegeven. Het gaat erom wat men ziet als natuur. Voor de een is de tuin al de start van het natuur-avontuur, een ander vindt dat hij er minstens een uur voor moet rijden. Of zelfs verder, om bijvoorbeeld in de bergen te komen. Daarbij komt ook dat er een verschil is tussen fysieke afstand tot de natuur en psychologische afstand tot de natuur. Mensen die een smaller, wildernis natuurbeeld hebben, ervaren doorgaans meer fysieke afstand tot natuur. Dat is misschien letterlijk zo, in termen van hoeveel moeite het kost en hoe lang het duurt om in de gewenste natuur te komen, maar het is ook bekend uit de literatuur (en de enquête) dat mensen met een wildernis natuurbeeld psychologisch juist minder afstand tot de natuur ervaren. Ze voelen zich meer verbonden met natuur. Voor deze mensen is er dus een discrepantie tussen de objectieve en subjectieve afstand. Voor mensen die een vlinder in de boom al natuur vinden, en dus een meer romantisch of breed natuurbeeld hebben, is er minder discrepantie.

3.5 Opgroeien met natuur

We vroegen Nederlanders in welke mate ze zijn opgegroeid met natuur in Nederland.

Tweeëntwintig procent geeft aan 'in sterke mate' te zijn opgegroeid met natuur in Nederland, 52 procent 'in redelijke mate', 17 procent 'in mindere mate' en 7 procent 'nauwelijks'¹⁵. Geslacht, leeftijd en opleiding doen er niet veel toe, stedelijkheidsgraad wel. In het algemeen geldt: hoe stedelijker men woont, hoe lager men zelf rapporteert. West-Nederland scoort significant lager dan de rest van het land (15% 'in sterke mate' – 15% 'nauwelijks'). Respondenten die in 2017 op DENK stemden (N=23) zijn gemiddeld in mindere mate opgegroeid met natuur dan respondenten die op ander partijen stemden. Binnen deze laatste groep zijn geen verschillen in opgroeien met natuur (zelfrapportage).

Kwalitatieve uitkomsten over 'opgroeien met de natuur'

In het kader van 'toegang tot de natuur', valt het tijdens de gesprekken op dat de mensen die met natuur zijn opgegroeid later een sterkere behoefte hebben aan natuur om zich heen dan mensen die in een zeer stedelijke omgeving zijn opgegroeid. Bij de laatste groep lijkt de behoefte aan natuur minder vanzelfsprekend. De stad heeft voor hen zoveel te bieden waar zij blij van worden, dat de drang om de natuur op te zoeken minder sterk is. Dan gaat het wel om natuurgebieden en bijzondere landschappen en niet over groen in de buurt. Dat laatste hoort immers bij de stad en daar wordt wel degelijk gebruik van gemaakt.

Het is meer een soort 'heimelijk verlangen' naar de natuur, zoals mensen dat kunnen ervaren. Voorbeelden die tijdens de groepsgesprekken aan bod komen, zijn een vrouw die is opgegroeid aan zee en tussen de Zeeuwse weilanden. Zij verlangt op latere leeftijd naar dat weidse landschap. Ook refereert een man aan de natuur waar hij als kind veel in speelde. Dat gevoel met de natuur te zijn is iets wat hij nu nog steeds erg prettig vindt. Ook is gesproken met een aantal mensen die geen natuurervaring hebben gehad in de jeugd, maar de natuur op latere leeftijd hebben ontdekt. Het hebben van meer tijd om de natuur in te gaan, het liefst gecombineerd met een prikkel zoals een natuurminnende partner, kan ervoor zorgen dat iemand de natuur op latere leeftijd meer gaat waarderen.

¹⁵ 1% 'niet' en 1% 'niet in Nederland opgegroeid. Vanwege de lage N zijn deze beide groepen niet meegenomen in analyses met dit kenmerk.

4 Beoordeling hoeveelheid, kwaliteit en staat van de natuur

4.1 Inleiding

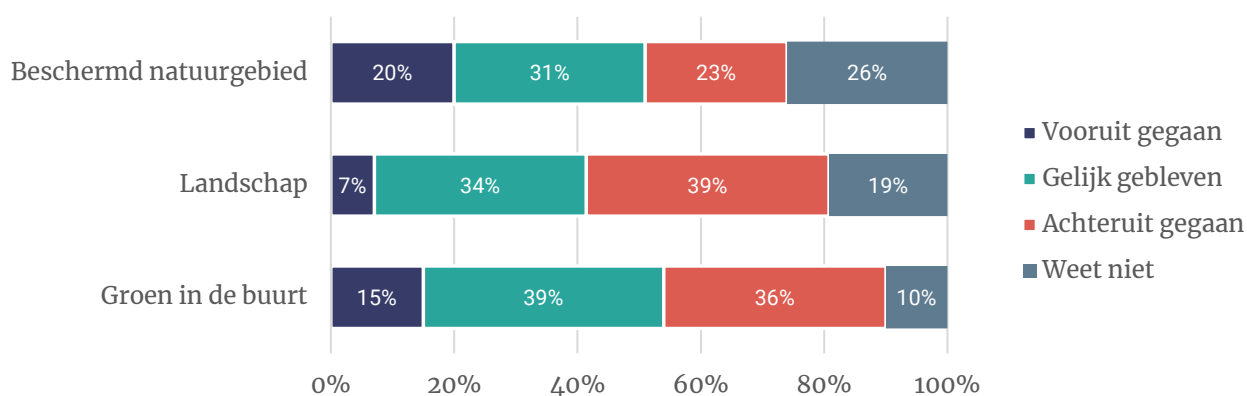
Wat weten Nederlanders van de natuur en hoe waarderen ze de natuur? In welke toestand verkeert de natuur volgens Nederlanders? En baart dat zorgen?

4.2 Hoeveelheid natuur

We vroegen Nederlanders of de hoeveelheid natuur in Nederland er in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit is gegaan. Figuur 4.1. toont de resultaten.

Hoe verder van huis, des te vaker zeggen Nederlanders het niet te weten. Bij beschermd natuurgebied is nog het meeste evenwicht tussen mensen die vooruitgang en achteruitgang zien. Bij landschappelijk gebied en groen in de buurt zijn er meer mensen die achteruitgang zien dan mensen die vooruitgang zien.

Figuur 4.1 – Is de hoeveelheid natuur in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan? (Allen: N= 2.250).

Achtergrondkenmerken

Bij de beoordeling van de hoeveelheid beschermd natuurgebied vinden we de grootste verschillen binnen de samenleving.

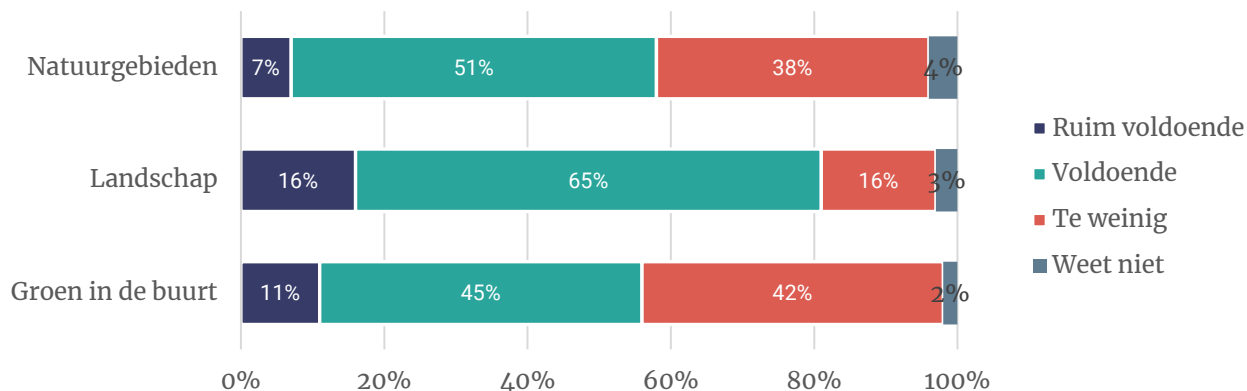
- Mannen en ouderen schatten de vooruitgang van de hoeveelheid beschermd natuurgebied positiever in dan vrouwen en jongeren. Beide laatste groepen geven vaker aan het niet te weten (net als hoger opgeleiden). Jongeren signaleren de meeste achteruitgang.
- Naarmate men minder stedelijk woont signaleert men meer vooruitgang in de hoeveelheid van beschermd natuurgebied.
- De frequentie waarmee men zelf natuurgebieden bezoekt hangt positief samen met de mate waarin men vooruitgang signaleert. Bij achteruitgang is er geen verband met bezoekfrequentie.
- Respondenten die CDA stemden in 2017 zien het vaakst vooruitgang. PVV-, SP, PvdD (N=56) en DENK-stemmers (N=23) zien het minst vaak vooruitgang.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei signaleren minder vooruitgang, meer achteruitgang en geven het vaker aan niet te weten dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming.

We vroegen Nederlanders ook of er van de drie te onderscheiden onderdelen van natuur voldoende in Nederland aanwezig is. Figuur 4.2. toont de resultaten. Van landschappelijk gebied is er volgens 81 procent van de Nederlanders (ruim) voldoende. Respectievelijk 38 procent en 42

procent vindt dat er onvoldoende natuurgebied en groen in de buurt is. Opvallend (ten opzichte van de vorige vraag) is het lage percentage 'weet niet'.

Figuur 4.2 - Hoe beoordeelt u over het algemeen de mate waarin natuur in Nederland aanwezig is? (Allen: N= 2.250).

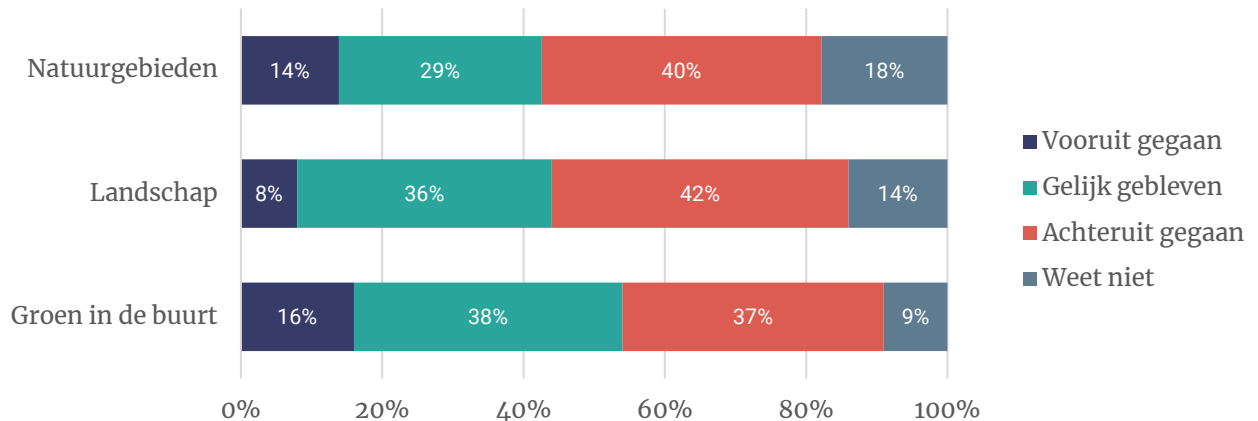
Achtergrondkenmerken

- 65-plussers vinden minder vaak dat er te weinig natuurgebieden zijn dan beide andere leeftijdsgroepen.
- Hoger opgeleiden vinden vaker dan lager opgeleiden dat er te weinig natuurgebieden zijn.
- Hoe jonger, des te meer zegt men dat er voldoende landschap is. Lager opgeleiden hebben vaker geen mening over de hoeveelheid landschap.
- Hoe ouder en hoger opgeleid, des te minder tevreden mensen zijn over de hoeveelheid groen in de buurt.
- Inwoners van weinig stedelijke gebieden beoordelen de hoeveelheid groen in de buurt vaker als voldoende dan inwoners van sterk stedelijke gebieden.
- Respondenten die in 2017 VVD of CDA stemmers vinden gemiddeld relatief wat vaker dat er (ruim) voldoende natuurgebieden zijn. Respondenten die destijds op de PvdD (N=56), GL of de SP stemden vinden relatief vaker dat er te weinig natuurgebieden zijn.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei vinden minder vaak dat er ruim voldoende en vaker dat er te weinig natuurgebieden zijn dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming. Bij groen in de buurt is dat effect er ook, maar wat kleiner. Bij landschap is er een beperkt omgekeerd effect.

4.3 Kwaliteit van de natuur

We vroegen Nederlanders of ze veranderingen in de kwaliteit van de natuur ervaren en hoe ze de kwaliteit waarderen met een rapportcijfer. Figuur 4.3. toont de resultaten van de vraag of de kwaliteit van de natuur de afgelopen 5 jaar is veranderd. Steeds ziet ongeveer de helft een verandering. De anderen zien dat niet of weten het niet. Binnen de groep die verandering ervaart is het aandeel 'achteruitgang' duidelijk groter dan het aandeel 'vooruitgang'. Dat verschil is bij het landschap het grootst.

Figuur 4.3 – Is de kwaliteit van natuur in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan? (Allen: N = 2.250)

Achtergrondkenmerken

- Mannen vinden vaker dat de kwaliteit van de natuurgebieden erop vooruit is gegaan (16%) of gelijk is gebleven (39%) dan vrouwen (13,% respectievelijk 26% en 22% weet niet).
- Voor ouderen vs. jongeren geldt een vergelijkbaar patroon.
- Jongeren, hoger opgeleiden en mensen in sterk stedelijke gebieden zien het vaakst vooruitgang van de kwaliteit van groen in de buurt.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei vinden vaker (43%) dat de kwaliteit van natuurgebieden erop achter uit is gegaan dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming (35%). Bij landschap en groen in de buurt is dat effect er niet.

Rapportcijfers voor natuur

Desgevraagd geven Nederlanders gemiddeld een 7,1 voor de kwaliteit van de natuurgebieden in Nederland, een 6,8 voor de kwaliteit van het landschappelijk gebied en een 6,4 voor de kwaliteit van groen in de buurt.

Achtergrondkenmerken

- Vrouwen zijn gemiddeld over de drie natuurvormen iets positiever dan mannen. Bij groen in de buurt is het verschil het grootst (M= 6.6 vs. M=6.3).
- Ouderen geven hogere cijfers dan jongeren, behalve voor het landschappelijk gebied.
- Lager opgeleiden geven hogere cijfers voor landschappelijk gebied en groen in de buurt dan middelbaar en hoger opgeleiden.
- Stedelijkheidsgraad heeft geen duidelijk effect op de waardering. Nederlanders die in sterke (M= 7.2) of redelijk mate (M=7.2) zijn opgegroeid met natuur, beoordelen natuurgebieden wat hoger dan mensen die in mindere mate (M=7.0) of nauwelijks (M=6.8) zijn opgegroeid met natuur.
- Respondenten (N= 33) die in 2017 SGP stemden geven gemiddeld het laagste oordeel over de kwaliteit van de natuurgebieden (M=6,7). Het laagste oordeel over de kwaliteit van het landschap komt van respondenten die op de PvdD (n=56) stemden (M=6,3). Bij de kwaliteit van het groen in de buurt geven de respondenten die op de PVV stemden het laagste oordeel (M=6,1).
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei geven gemiddeld een lager cijfer voor de kwaliteit van landschappelijk

gebied (6,6) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming (6,9). Bij natuurgebieden en groen is de buurt is er geen verschil.

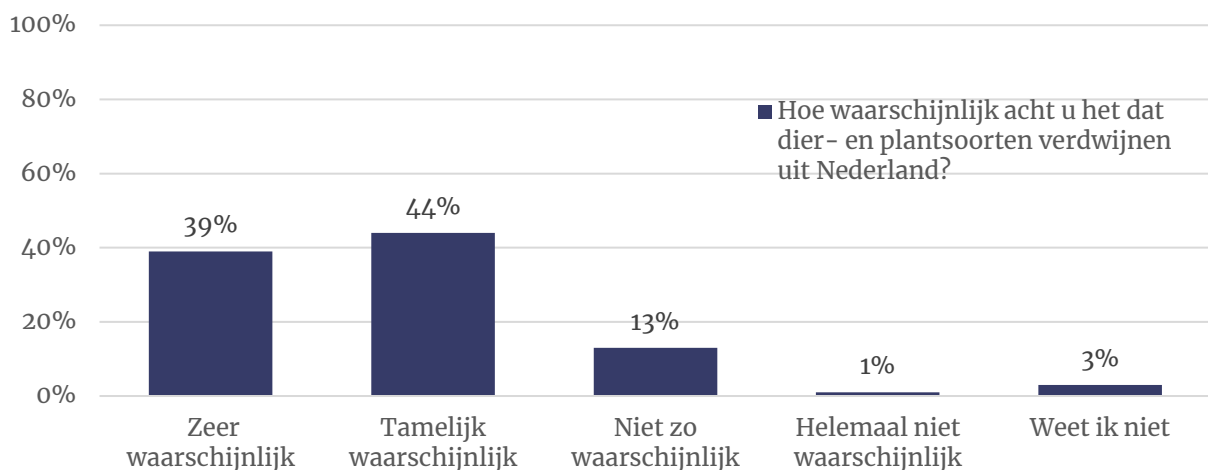
- Nederlanders die bijna nooit in een natuurgebied komen geven een 6,8 voor de kwaliteit van natuurgebieden. Ook bij landschap geven ze het laagste cijfer (6,5) maar daar is het verschil kleiner. Bij groen in de buurt is er geen verschil.

De verschillende natuurbeelden die de revue passeerden hangen nauwelijks samen met de rapportcijfers die mensen geven. Een hogere score op natuurbetrokken leidt tot iets lagere rapportcijfers voor de drie typen natuur. Een hogere score op de antropocentrische dimensie leidt bij landschap en groen in de buurt tot een iets hoger rapportcijfer.

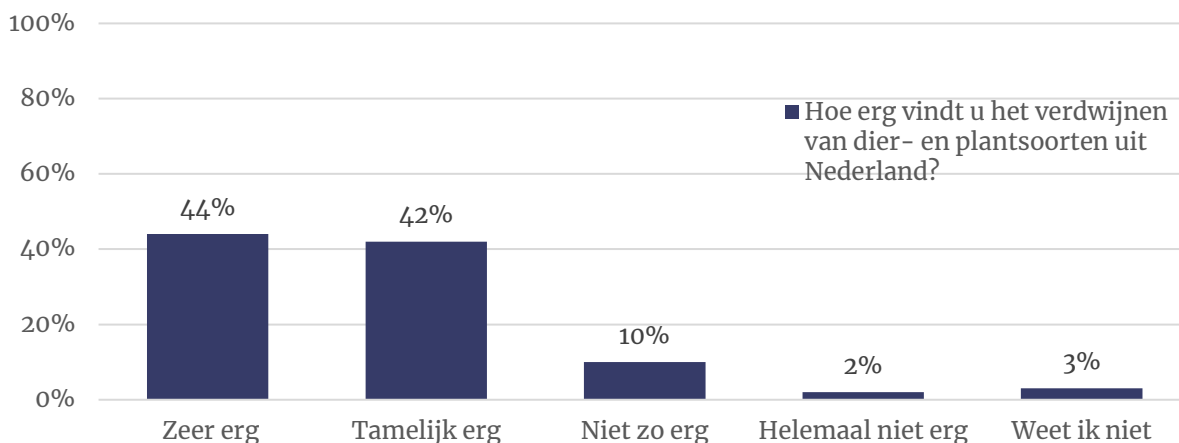
4.4 Probleembesef

We vroegen Nederlanders hoe waarschijnlijk ze het achten dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland. Daarna vroegen we ze hoe erg ze dat vinden. In Figuur 4.4. staan de resultaten. Negenendertig procent van de Nederlanders acht het verdwijnen van dier- en plantsoorten zeer waarschijnlijk, 44 procent tamelijk waarschijnlijk en 13 procent niet zo waarschijnlijk (1% helemaal niet waarschijnlijk, 3% weet ik niet). De resultaten van de vraag over de ernst levert vergelijkbare percentages op.

Figuur 4.4.a - Hoe waarschijnlijk acht u het dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland?
(Allen: N = 2.250)

Figuur 4.4.b – Hoe erg vindt u het verdwijnen van dier- en plantsoorten uit Nederland? (Allen: N = 2.250)

Achtergrondkenmerken

- Vijftien procent van de mannen vindt het niet zo erg of helemaal niet erg als dier- en plantsoorten verdwijnen. Onder vrouwen geldt dat voor 8 procent.
- Lager opgeleiden en (in mindere mate) middelbaar opgeleiden en ouderen vinden het gemiddeld minder zeer waarschijnlijk.
- Lager opgeleiden zeggen vaker het niet te weten (6%).
- Respondenten die in 2017 PvdD, GroenLinks, SP of D66 stemden geven het vaakst aan dat zij het ‘zeer waarschijnlijk’ vinden. Voor PvdD (N=56) stemmers geldt dit ook voor ‘zeer erg’ (73%). Respondenten die VVD stemden het minst vaak (31%).
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei vinden het vaker (49%) zeer waarschijnlijk dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland en minder vaak niet zo waarschijnlijk of helemaal niet waarschijnlijk (samen 8%) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming (respectievelijk 30% en 21%). Bij de vraag naar de ernst is en vergelijkbaar patroon (zeer erg 52% vs. 35% en niet zo erg/helemaal niet erg 7% vs. 16%).

Hogere scores op de dimensies natuurmens, natuurbetrokken en ecocentrisch hangen enigermate samen met een hoger ingeschatte waarschijnlijkheid en ernst. Hogere scores op de dimensies natuurangst en antropocentrisch hangen enigermate samen met een lager ingeschatte waarschijnlijkheid en ernst.

4.5 Zorgen versus relativering en ruimte

Om de eventuele zorgen om de natuur ook in het perspectief van andere belangen te plaatsen legden we Nederlanders een stellingenbatterij voor met negen stellingen¹⁶ (zie bijlage 3 voor de uitkomsten van de factoranalyse). De resultaten staan per dimensie in figuur 4.5.

¹⁶ Voor een drietal items is een vergelijking mogelijk met de WUR-studie uit 2017.

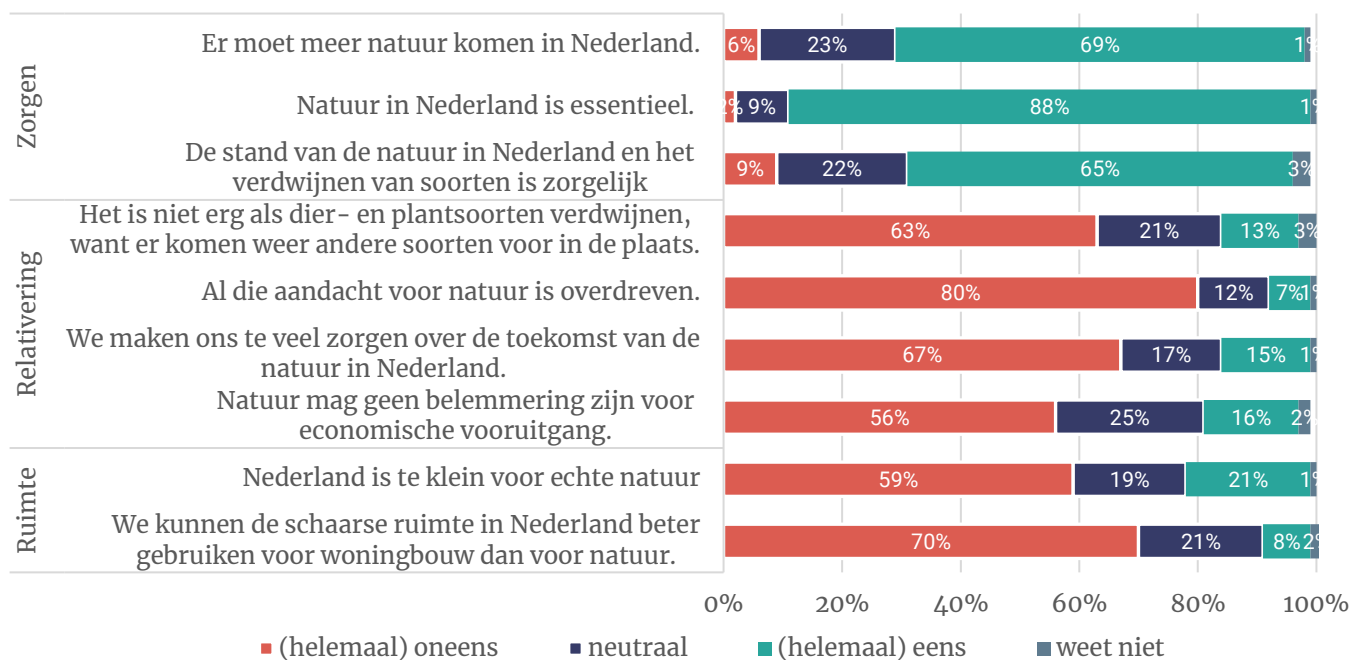
“Al die aandacht voor natuur is overdreven”;

“We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland”;

“De natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang”.

Bij alle drie de items is een verschuiving zichtbaar richting minder relativering. Met de kanttekening dat in 2017 niet ‘neutraal’ maar ‘niet mee eens/niet mee oneens is gebruikt

Figuur 4.5 – Zorgen vs. relativering en ruimte gemeten aan de hand van stellingen (allen: N = 2.250).

Achtergrondkenmerken

- Mannen scoren iets lager op de dimensie zorgen en wat hoger op de dimensies relativering en ruimte.
- De oudste leeftijdsgroep scoort lager op zorgen en hoger op relativering en ruimte dan de jongste leeftijdsgroep.
- Hoe hoger het opleidingsniveau, des te hoger de score op zorgen en des te lager de score op relativering.
- Stedelijkheidsgraad heeft geen duidelijk effect.
- De mate waarin met is opgegroeid met natuur in Nederland heeft wel effect. De groep die in sterke mate met natuur is opgegroeid scoort het hoogst op zorgen en het laagst op relativering en ruimte. Bij mensen die nauwelijks met natuur zijn opgegroeid, is dat andersom.
- Analyses op de verschilscore zorgen minus relativering levert twee groepen partijen op. De hoogste verschilscores (zorgen duidelijk hoger dan relativering) zien we bij respondenten die in 2017 op D66, GroenLinks, SP, PvdA, CU (N=59), of PvdD (N=56) stemden. De laagste verschilscores (zorgen wel hoger dan relativering) vinden we bij respondenten die destijds VVD, CDA, PVV, SGP, DENK (N=23) of Forum (N=32) stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei scoren hoger op zorgen (M=4.3) en lager op relativering (M=1.9) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming (respectievelijk M= 3.8, M= 2.4 en M=2.4).
- Nederlanders die (zeer) vaak natuurgebieden bezoeken scoren hoger op zorgen en lager op relativering en ruimte dan Nederlanders die bijna nooit of een enkele keer natuurgebieden bezoeken.

Hogere scores op de dimensies natuurmens, natuurbetrokken en ecocentrisch hangen positief samen met scores op de dimensie zorgen en negatief met scores op de dimensies relativering en ruimte. Hogere scores op de dimensies natuurangst en antropocentrisch hangen negatief samen met scores op de dimensie zorgen en positief op de dimensies relativering en ruimte.

Kwalitatieve uitkomsten over 'probleembesef en zorgen'

Tijdens de groepsgesprekken komt naar voren dat er zorgen zijn over de natuur. Een aantal deelnemers (vooral de hoger opgeleiden en jongvolwassenen) maakt zich zorgen over de toekomst van de natuur: er moet meer gebeuren, we moeten ons gedrag veranderen, er moeten meer stappen worden gezet en er moet meer regelgeving voor bedrijven komen, zijn opmerkingen die in het kader van zorgen worden gemaakt. De opwarming van de aarde en de strikstofcrisis worden ook diverse keren genoemd.

Maar, aan de andere kant worden de zorgen om de natuur gerelativeerd door het feit dat veel mensen ontzettend van de natuur genieten. Men weet dat er aandacht nodig is voor de natuur, maar genieten staat zo hoog op het 'natuurlijstje', dat natuur minder wordt geassocieerd met iets dat aandacht nodig heeft. Er is veel mooie natuur en mensen die het willen, weten de mooie plekken te vinden. Zorgen om bijvoorbeeld het klimaat en het milieu zijn voor mensen groter.

Wat de respondenten vertellen over hun zorgen om de natuur:

Een vrouw (45 jaar, hoger opgeleid, woont in de stad) is wel optimistisch, maar denkt dat we onze verantwoordelijkheid moeten nemen. Ze ziet zoveel mooie natuur, ook al is er verloedering door vervuiling. De natuur ziet ze niet verdwijnen.

Een vrouw (20 jaar, student, woont in de stad) zegt dat zij zich een beetje zorgen maakt over de toekomst van de natuur in NL. Ook omdat het bij de politiek en de overheid als laatste komt. Ze vindt het ook een moeilijke afweging: huizenbouw en wegeaanleg enerzijds en de natuur anderzijds. Maar er mag wat haar betreft wat vaker voor natuur gekozen worden.

Een vrouw (30 jaar, lager opgeleid, werkend, woont in een dorp) maakt zich niet zoveel zorgen, maar vindt wel dat we met elkaar wat meer voor de natuur (de rommel die op straat in de natuur komt, bij de dieren komt) mogen zorgen. Door bijvoorbeeld kinderen goed op te voeden en mensen aan te sporen.

Reflectie: inzicht in zorgen groeit door kennis en ervaring

Het gevoel van urgentie dat de natuur aandacht nodig heeft, lijkt gevoed te worden door interesse in de natuur, kennis over de natuur en ervaringen die zijn opgedaan in de natuur. Dat zijn factoren die eraan kunnen bijdragen dat iemand een beter beeld krijgt van de zorgen die er zijn. Om te illustreren dat kennisoverdracht (of het vertellen over een interesse) leidt tot meer begrip bij anderen, grijpen we terug naar de woorden van een respondent uit een van de groepsgesprekken: een man van 60 jaar met een wilde tuin in Edam. Op de vraag waar denk je aan bij het woord biodiversiteit? vertelt hij over de vijver in zijn tuin, waarin veel biodiversiteit te vinden is. Hij heeft eens met een onderwatercamera gefilmd en waande zich in een groot meer. Hij zag veel levendigheid. Omdat hij alles in zijn tuin laat groeien zoals het groeit, komen er veel dieren op af. Hij geniet van alle verschillende vogels die zich daar wassen. "Door het gras niet te maaien, bloeien meer bloemen op en dat is mooi om te zien".

Deze respondent heeft interesse in de natuur, heeft ervaringen met de natuur opgebouwd en heeft kennis van wat zich in zijn tuin afspeelt. Tijdens het gesprek wist hij de andere respondenten aan te steken met zijn opmerkingen over het belang van biodiversiteit. Het is een moeilijk begrip, maar zodra het ging leven in de groep, konden meer mensen zich er een voorstelling bij maken en bedenken dat een rijke biodiversiteit belangrijk is voor het voortbestaan van de mooie natuur waar mensen zo graag van genieten.

Een ander voorbeeld waarin zorgen voortkomen uit ervaring met de natuur, komt van een vrouw van 21. Ze is student en woont in een dorp in het noorden van het land. Vroeger wandelde zij vaak met haar familie langs de weilanden en zag zij veel weidevogels. Dat is nu een stuk minder en dat baart haar zorgen.

Tot slot de ervaring van een man van 74 jaar, gepensioneerd en woont stedelijk. Hij heeft een grote interesse voor de 'kraamkamer van de natuur', de kleine beestjes, de spinnetjes en de bijtjes die nodig zijn voor de bloei. Vroeger had hij vaak dode beestjes op zijn voorruit na een rit met de auto door een landschappelijk gebied. Nu ziet hij dat niet meer en dat vindt hij een beklemmende ervaring. Hij vindt het verontrustend dat er zoveel minder leven in de lucht zwermt.

Deze voorbeelden geven het idee dat kennis over de natuur en ervaringen met de natuur kunnen bijdragen aan een beter beeld van de zorgen die er leven over de toestand van de natuur. Het delen van deze kennis en ervaring met anderen geeft ook die anderen de mogelijkheid meer inzicht te krijgen in zorgen die er zijn. In die zin ligt er een grote kracht in verhalen over de natuur (en specifiek over natuurbegrippen die in het algemeen lastiger zijn, zoals biodiversiteit).

5 Natuurbeleid en verantwoordelijkheid

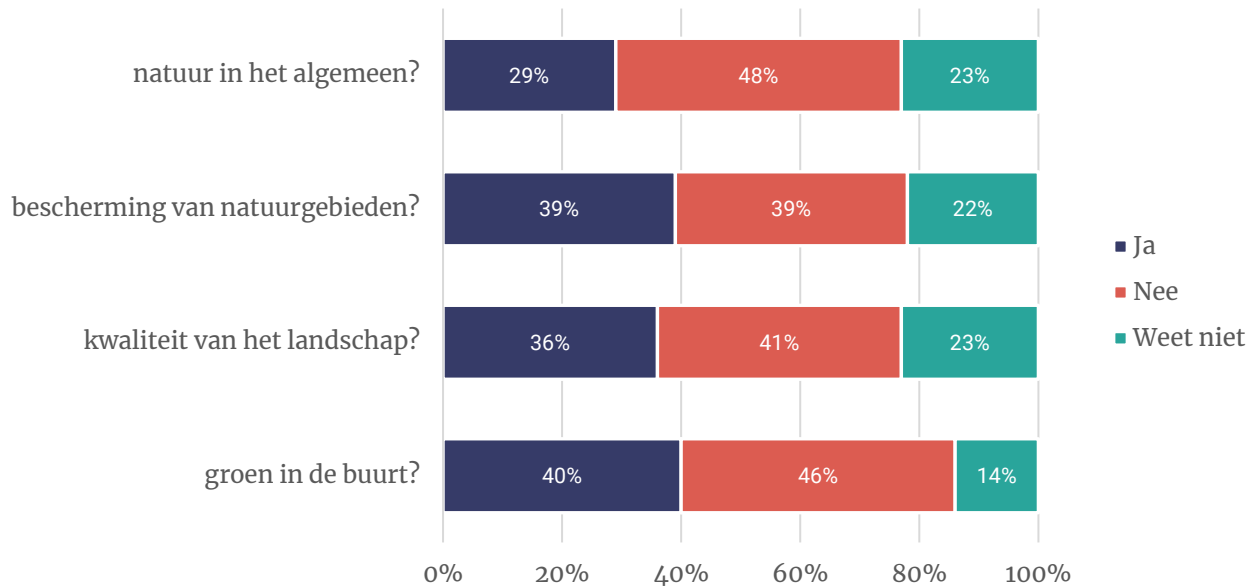
5.1 Inleiding

Vinden Nederlanders dat er voldoende wordt gedaan aan de natuur in Nederland. Wie vinden ze verantwoordelijk voor de natuur? Hoe wegen ze het belang van natuur versus andere beleidsvelden. Wat weten ze van het natuurbeleid, en welke doelstellingen vinden ze het meest belangrijk? Wat willen zelf doen voor de natuur? Die vragen beantwoorden we in de navolgende paragrafen. In paragraaf 5.5. kijken we naar de invloed van publieke waarden op o.a. de beoordeling van de beleidsdoelen.

5.2 Aandacht voor de natuur

We vroegen Nederlanders of in ons land voldoende wordt gedaan aan natuur in het algemeen en of er voldoende wordt gedaan aan de drie subonderdelen van natuur. De resultaten staan in figuur 5.1. Wat opvalt is dat bij 'de uitsplitsingen' een wat ander beeld ontstaat dan bij de vraag naar de natuur in het algemeen. Ook valt op dat steeds meer dan een op vijf Nederlanders 'weet niet' antwoordt.

Figuur 5.1 – Vindt u dat in Nederland voldoende wordt gedaan aan de natuur? (allen: N = 2.250).

Achtergrondkenmerken

Natuur in het algemeen:

- Mannen antwoorden bij natuur in het algemeen, zowel vaker ‘ja’ (32%) als vaker ‘nee’ (52%) dan vrouwen. Vrouwen antwoorden vaker met ‘weet niet’ (30%).
- Jongeren zeggen vaker ‘nee’ (53%) dan ouderen (43%).
- Lager opgeleiden zeggen vaker ‘ja’ (33%) en vaker ‘weet niet’ (30%). Middelbaar en hoger opgeleiden vaker ‘nee’.
- Sterk stedelijk (54%) en niet stedelijk (52%) zeggen het meest ‘nee’ (niet stedelijk ook meer ja – 32%).
- Respondenten die in 2017 op de VVD, CDA, SGP (N=37) of Forum (N=32) stemden zegen wat vaker ja en wat minder vaak nee in vergelijking tot respondenten die op andere partijen stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei duidelijk minder ‘ja’ (20% vs. 38%) en meer ‘nee’ (59% vs. 39%) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming.

Bescherming van natuurgebieden:

- Mannen vaker ‘ja’ (41%) en vaker ‘nee’ (42%) dan vrouwen. Vrouwen vaker ‘weet niet’.
- Lager opgeleiden vaker ‘weet niet’ en minder ‘nee’ (33%) dan hoger opgeleiden (43%).
- Grootste verschil zit tussen respondenten die VVD of SGP (N=37) stemden in 2017 (beide 29% ‘nee’) en respondenten die PvdD (N=56) stemden (66% ‘nee’).
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei duidelijk minder ‘ja’ (33% vs. 47%) en meer ‘nee’ (49% vs. 33%) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming.

Kwaliteit van het landschap:

- Mannen vaker 'ja' (38%) en vaker 'nee' (44%) dan vrouwen . Vrouwen vaker 'weet niet' .
- Jongeren vaker 'ja' (42%), rest vaker 'nee'.
- Lager opgeleiden vaker 'weet niet'. Hoger opgeleiden vaker 'nee'.
- Respondenten die in 2017 GroenLinks, PvdD (N=56), PvdA of SGP (N=37) stemden vinden vaker van niet dan o.a. respondenten die toen VVD of CDA stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei duidelijk minder 'ja' (30% vs. 41%) en meer 'nee' (49% vs. 37%) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming.

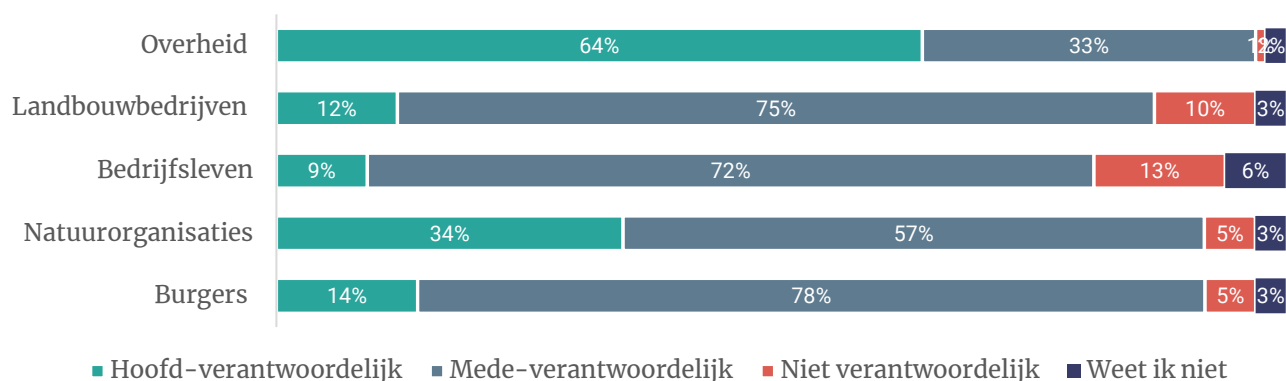
Groen in de buurt:

- Mannen vaker 'nee' (49%) dan vrouwen . Vrouwen vaker 'weet niet'.
- Geen effect van leeftijd.
- Mensen met een lagere opleiding minste 'nee' en meeste 'weet niet'.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei minder 'ja' (37% vs. 44%) en meer 'nee' (53% vs. 44%) dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming.

5.3 Verantwoordelijkheid voor natuur

We vroegen Nederlanders in hoeverre verschillende partijen verantwoordelijkheid moeten dragen voor natuurgebieden/ landschappelijk gebied/ groen in de buurt. De resultaten staan in de figuren hieronder en bespreken we per type natuurgebied.

Figuur 5.2.a - Verantwoordelijkheid voor natuurgebieden (allen: N = 2.250).

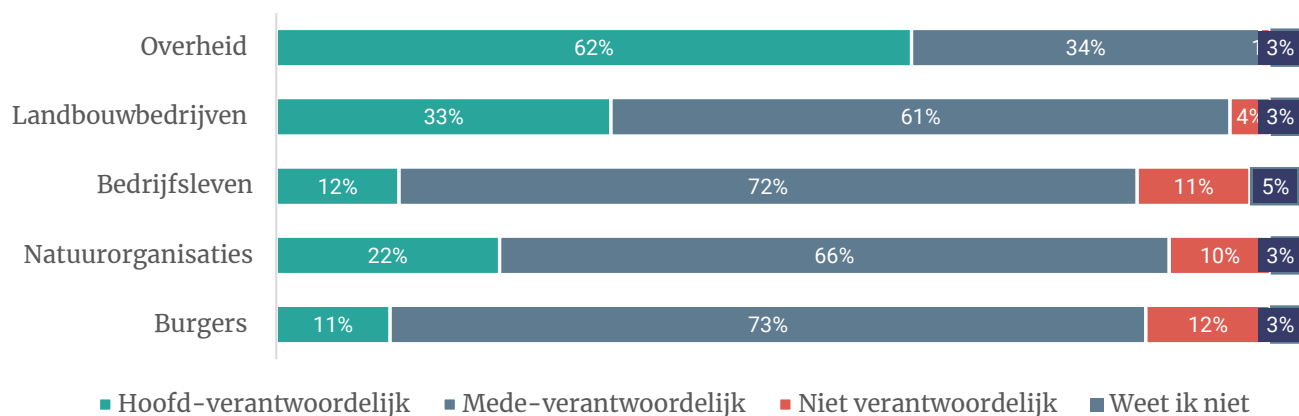
Nederlanders vinden vooral de overheid hoofdverantwoordelijk voor natuurgebieden. Een op de drie Nederlanders legt ook hoofdverantwoordelijkheid neer bij natuurorganisaties. Landbouwbedrijven, (overig) bedrijfsleven en burgers zijn vooral medeverantwoordelijk¹⁷.

¹⁷ Ten opzichte van de WUR meting uit 2017 is er nu een duidelijk groter aandeel hoofdverantwoordelijkheid voor landbouwbedrijven, natuurorganisaties en burgers.

Achtergrondkenmerken

- Mannen vinden de overheid vaker hoofd-verantwoordelijk (68%) dan vrouwen (60%).
- Mannen, jongeren en hoger opgeleiden vinden wat vaker dat landbouwbedrijven en overig bedrijfsleven niet-verantwoordelijk zijn.
- Respondenten die in 2017 op D66, GroenLinks of PvdD (N=56) stemden zien de overheid vaker als hoofdverantwoordelijke dan respondenten die op de PVV, CDA of VVD stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei minder t.o.v. van Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming:
 - Overheid vaker hoofd-verantwoordelijk (71% vs. 58%) en minder vaak medeverantwoordelijk (27% vs. 39%);
 - Natuurorganisaties vaker hoofd-verantwoordelijk (40% vs. 31%).

Figuur 5.2.b – Verantwoordelijkheid voor landschappelijk gebied (allen: N = 2.250).

Ook als het gaat om landschappelijk gebied, is de overheid het meest verantwoordelijk. Landbouwbedrijven en natuurorganisaties wisselen van positie t.o.v. de natuurgebieden¹⁸.

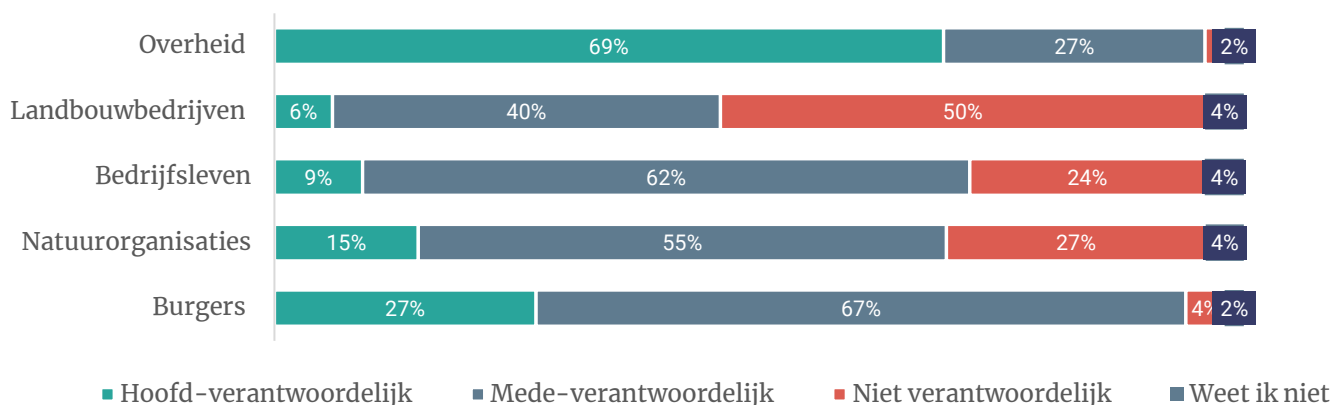
Achtergrondkenmerken

- Jongeren en middelbaar en hoger opgeleiden vinden landbouwbedrijven vaker hoofd-verantwoordelijk.
- Lager opgeleiden vinden natuurorganisaties vaker hoofd-verantwoordelijk en minder vaak niet-verantwoordelijk.
- Vrouwen vinden burgers vaker medeverantwoordelijk en minder vaak niet-verantwoordelijk dan mannen.
- Respondenten die op de VVD stemden in 2017 vinden de overheid minder hoofd-verantwoordelijk en meer medeverantwoordelijk. Respondenten die D66 stemden vinden landbouwbedrijven vaker hoofdverantwoordelijk (41%) dan respondenten die op de PVV stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei minder t.o.v. van Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming:

¹⁸ Ten opzichte van de WUR meting uit 2017 stijging van hoofdverantwoordelijkheid voor overheid, natuurorganisaties en burgers. Vraagstelling destijds ging over 'natuur op het platteland'.

- Overheid vaker hoofdverantwoordelijk (73% vs. 55%) en minder vaak medeverantwoordelijk (25% vs. 41%); landbouwbedrijven vaker hoofdverantwoordelijk (39% vs. 27%) en minder vaak medeverantwoordelijk (57% vs. 66%).

Figuur 5.2.c – Verantwoordelijkheid voor groen in de buurt (allen: N = 2.250).

De overheid is ook het vaakst de hoofdverantwoordelijke partij als het gaat om parken en groen in de buurt. Meer dan een kwart van de Nederlanders vindt ook burgers hoofdverantwoordelijk¹⁹.

Achtergrondkenmerken

- Ook hier vinden mannen de overheid wat vaker hoofd-verantwoordelijk en vinden vrouwen de overheid wat vaker medeverantwoordelijk.
- Ook hoger opgeleiden vinden de overheid vaker verantwoordelijk, lager opgeleiden vaker juist niet.
- Mannen, mensen van middelbare leeftijd en hoger opgeleiden vinden landbouwbedrijven (nog) vaker niet-verantwoordelijk.
- Natuurorganisaties worden vaker als hoofd-verantwoordelijk aangewezen door vrouwen, jongeren en laag en middelbaar opgeleiden en vaker als niet-verantwoordelijk aangewezen door mannen, mensen van middelbare leeftijd en hoger opgeleiden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei minder t.o.v. van Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming:
 - Overheid vaker hoofdverantwoordelijk (76% vs. 62%) en minder vaak mede-verantwoordelijk (22% vs. 33%).

Kwalitatieve uitkomsten over ‘verantwoordelijkheid voor natuur’

In onderstaand overzicht staat samenvattend aangeduid hoeveel procent van de respondenten in het kwantitatieve onderzoek had aangegeven wie verantwoordelijk is voor welk type natuur.

	Hoofdverantwoordelijk 1	Hoofdverantwoordelijk 2
Natuurgebieden	Overheid (64%)	Natuurorganisaties (34%)
Landschappelijke gebieden	Overheid (62%)	Landbouwbedrijven (33%)
Groen in de buurt	Overheid (69%)	Burgers (27%)

¹⁹ Ten opzichte van de WUR meting uit 2017 ook hier stijging van hoofdverantwoordelijkheden (behalve bij de overheid en vooral bij burgers). Vraagstelling destijds ging over ‘natuur in de stad’.

Tijdens de groepsgesprekken is daar wat dieper op ingegaan. Opnieuw krijgt de overheid veel verantwoordelijk toebedeeld als het om de natuur in Nederland gaat.

Voor de jongvolwassenen en de hoger opgeleiden vinden dat in de eerste plaats de politiek en de overheid verantwoordelijk zijn om de natuur op de rit te houden. De verantwoordelijkheid daarvoor kun je volgens hen niet van bedrijven verlangen, en de burger kiest vaak de gemakkelijkste weg. “De overheid moet grenzen stellen”. Anderen zijn van mening dat er een rol is voor iedereen, ook voor bedrijven en burgers. (Natuur is in dit geval een allesomvattend begrip. Respondenten maken bij deze opmerkingen geen onderscheid tussen de drie vormen van natuur)

Een man (26 jaar, student, woont in de stad) zegt: “De politiek heeft de meeste verantwoordelijkheid. Het is moeilijk om het bij de bedrijven af te dwingen, omdat die gericht zijn op winstbelang en juist de politiek kan daar eisen en grenzen aan stellen. Burgers kiezen de makkelijkste weg. De overheid moet bepaalde richtlijnen, grenzen en eisen stellen zodat het makkelijker wordt voor de samenleving om bewuster met dingen om te gaan.”

Een man (25 jaar, werkend, woont matig stedelijk) zegt: “In de ideale situatie geven we wat we nemen terug aan de natuur, en hebben we meer respect voor de natuur. De burgers hebben daar ook verantwoordelijkheid in: de fiets pakken in plaats van de auto, bewuster zijn in hun politieke keuze: de partijen die de natuur steunen blijven in de minderheid, dus de burger vindt het blijkaar wel goed zo. Maar de politiek is eindverantwoordelijk.”

Een vrouw (62 jaar, hoger opgeleid, gepensioneerd, woont in de stad) vertelt: “Soms ben ik optimistisch, maar om dingen te verbeteren moet er worden doorgepaktd. En daarover maak ik me zorgen en dat heeft veel te maken met politiek en de macht van de grote bedrijven. Op kleine schaal zie ik veel positieve initiatieven. Ik probeer positief te blijven, maar de politiek handelt niet snel genoeg: zij kunnen wetten maken en grote bedrijven onder druk zetten en daar afspraken mee maken. Dat kunnen wij als individuele burger niet.”

Een man (61 jaar, hoger opgeleid, gepensioneerd, woont in de stad zeer nabij de natuur) geeft aan: “Het moet van verschillende kanten komen en iedereen heeft daarin verantwoordelijkheid. Wie maakt niet uit, als het maar gebeurt. De politiek hebben wij ingehuurd om bepaalde dingen voor ons te doen, dus laten die het dan ook doen! De kleine lokale dingen zijn niet genoeg en de grote bedrijven moeten worden gepusht om te handelen en te veranderen.”

Reflectie: rol overheid blijft belangrijk

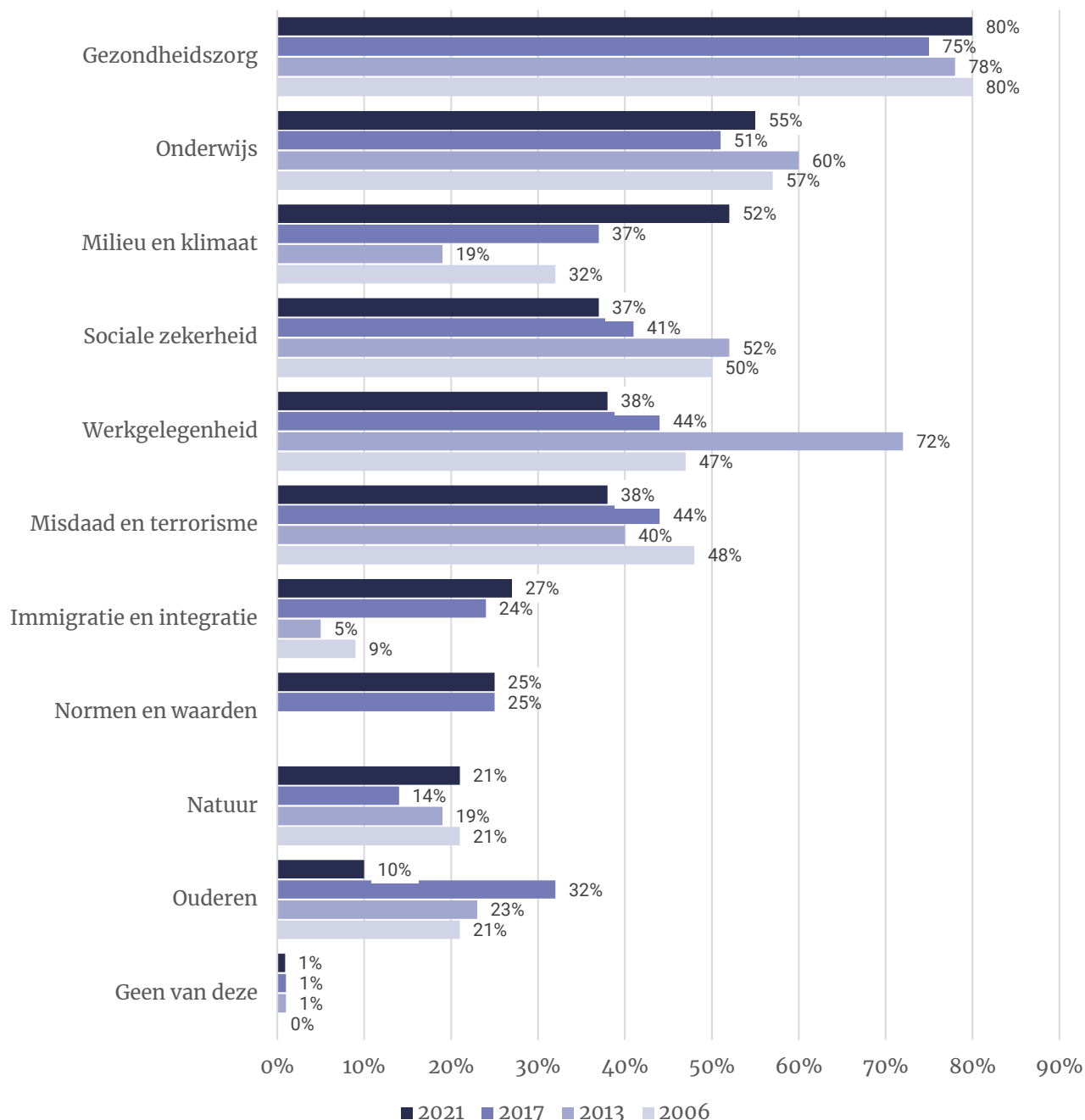
Er is de afgelopen jaren veel discussie geweest in politiek en samenleving over wie verantwoordelijk is voor natuur. De overheid, die jarenlang de centrale regie, verantwoordelijkheid en financiering op zich nam heeft zich gecommitteerd aan een meer decentrale en bottom-up visie op verantwoordelijkheid voor natuur via provincies, onafhankelijke natuurorganisaties en initiatieven van burgers en bedrijven. Deelnemers aan de groepsgesprekken herkennen zich gedeeltelijk in deze ‘gedelegeerde’ eigen verantwoordelijkheid. Ze willen hun steentje bijdragen. Dat is ook goed voor het draagvlak voor natuur. Tegelijkertijd herkent men ook dat de overheid veel meer slag- en daadkracht en uiteindelijk een eindverantwoordelijkheid heeft om natuurdoelen te bereiken.

5.4 Belang van het onderwerp

We vroegen Nederlanders aan het begin van de vragenlijst uit een rijtje van 11 onderwerpen er vier te kiezen die de grootste prioriteit van de overheid zouden moeten zijn. In de figuur hieronder staan de resultaten voor 2021, 2017, 2013 en 2006²⁰. Ofschoon natuur aan belang heeft gewonnen in vergelijking met 2017, is de prioriteit relatief laag. Veertien procent van de Nederlanders noemde zowel milieu en klimaat als natuur bij de prioriteiten.

Figuur 5.3 - Belang van natuur, vergeleken met andere overheidsonderwerpen (data 2021: N=1.111).

²⁰ Cijfers voor 2006, 2013 en 2017 afkomstig van de WUR-studie.

Achtergrondkenmerken

- Respondenten die in 2017 op GroenLinks of de PvdD (N=56) stemden noemen natuur vaker (respectievelijk 33% en 50%) als een van de prioriteiten dan respondenten die op de VVD (14%), PVV (14%) of het CDA (13%) stemden.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei noemen natuur vaker bij de prioriteiten dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming (27% vs. 15%). Overigens is het verschil bij milieu en klimaat veel groter (72% vs. 38%).

Kwalitatieve uitkomsten over 'prioritering van onderwerpen'

Ook in de groeps gesprekken is gevraagd welke onderwerpen in Nederland de meeste aandacht zouden moeten krijgen: natuur, klimaat of milieu. Maar, voorafgaand aan die vraag hebben respondenten bij die termen enkele gedachten opgeschreven. We waren benieuwd welke lading mensen aan de begrippen geven, wat de verschillen tussen de begrippen zijn en mogelijk de overeenkomsten. Vervolgens is het mogelijk om dit te koppelen aan de prioritering die wordt gegeven aan de onderwerpen. Naast klimaat, milieu en natuur is ook biodiversiteit meegenomen in de vergelijking, omdat we uit de kwantitatieve data konden opmaken dat dit begrip lang niet bij iedereen bekend is.

Hieronder een samenvatting van de gedachten bij de verschillende termen.

Natuur

Een plek om van te genieten en rust te vinden, is er altijd, ook als er geen mensen meer zijn, reguleert zichzelf.

Klimaat

Negatief geladen, opwarming van de aarde, CO₂, uitstoot.

Milieu

Leefomgeving, dicht in de buurt, heb je invloed op, activisten, vervuiling, bedrijven

Biodiversiteit

Moeilijk begrip! Niet erg bekend. Sommigen, daarentegen, weten het precies.

Reflectie: positieve associaties en gebrek aan handelingsperspectief rond begrip 'natuur' verminderen gevoel van urgentie.

Tijdens het praten over de begrippen valt een aantal zaken op:

- *Bij het begrip natuur staan de positieve associaties sterker op de voorgrond dan de negatieve associaties, terwijl dat bij klimaat en milieu andersom is.*
- *Milieu associëren respondenten met dicht in de buurt, vervuiling en iets waar ze zelf iets aan kunnen doen. Dat betekent dat ze het gevoel hebben dat ze er invloed op hebben, dat er handelingsperspectief is. De natuur wordt gezien als iets wat er altijd is, ook als er geen mensen zijn (dus we hebben er weinig invloed op) en het reguleert zichzelf. Bij natuur voelen respondenten minder handelingsperspectief.*
- *Op de vraag of er overeenkomsten zijn tussen de begrippen en zo ja welke, geven veel respondenten aan dat er een samenhang is tussen de begrippen. Als mensen beter zijn voor het milieu, zal het beter gaan met het klimaat, wat de biodiversiteit en uiteindelijk de natuur ten goede komt.*

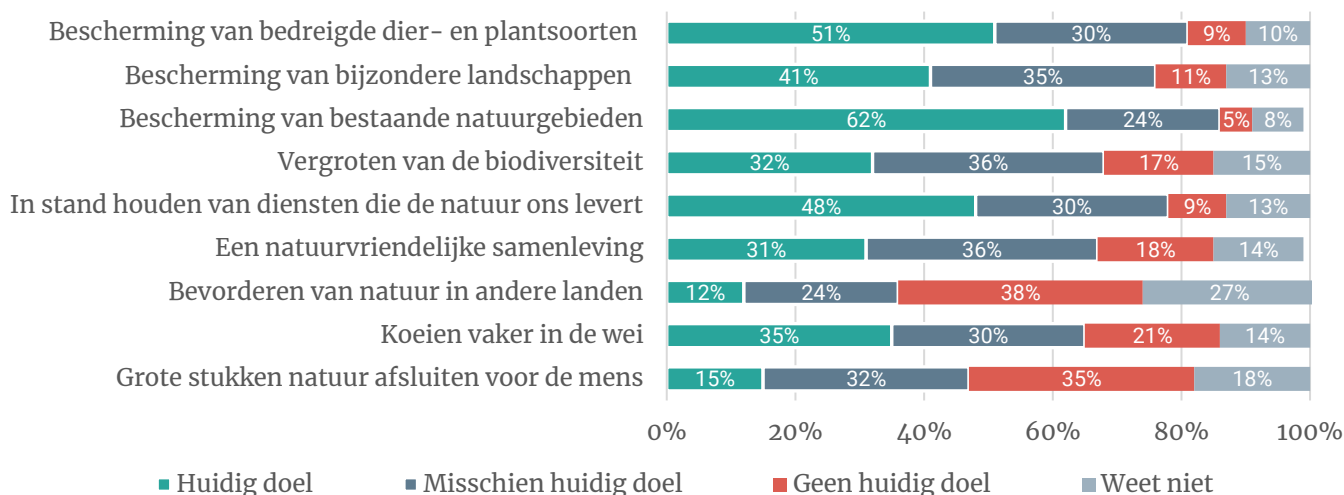
- Opnieuw komt natuur niet als belangrijkste aandachtspunt naar voren. Milieu en klimaat scoren hoger. De thema's die hoger scoren, zijn de thema's waarbij mensen het gevoel hebben dat ze zelf iets kunnen bijdragen om de situatie te verbeteren. Zoals een respondent het omschreef: "Omdat je zelf het meest in de hand hebt wat er met het milieu gebeurt, staat dat op nr. 1".

Om de vraag te beantwoorden waarom natuur niet hoog op het prioriteitenlijstje staat van thema's waar de politiek aandacht aan moet besteden zijn punt één en twee belangrijk. Samenvattend staat daar: rond natuur heerst veel positiviteit en er is weinig handelingsperspectief. Door dat gebrek aan handelingsperspectief, het gevoel dat de natuur zichzelf wel reguleert, gecombineerd met de positieve associaties, is de urgentie voor mensen niet groot om natuur op 1 in de prioriteitenlijst te zetten.

5.5 Kennis en prioritering van beleid

We vroegen Nederlanders om van negen beleidsdoelen (zes officiële en drie 'verzonnen' doelen) aan te geven of ze al dan niet een huidig doel vormen binnen het Nederlandse natuurbeleid. In onderstaande figuur staan de resultaten²¹. De verzonnen doelen 'Bevorderen van natuur in andere landen' en 'Grote stukken natuur afsluiten voor de mens' ziet meer dan een derde correct als geen huidig doel. Bij het verzonnen doel 'Koeien vaker in de wei' zegt meer dan een derde dat het wel een huidig doel is. Bij de zes officiële doelen valt het op dat men twee van de meer recente doelen (biodiversiteit, natuurvriendelijke samenleving) minder vaak als huidig doel noemt dan de wat meer klassieke 'beschermdoelen'.

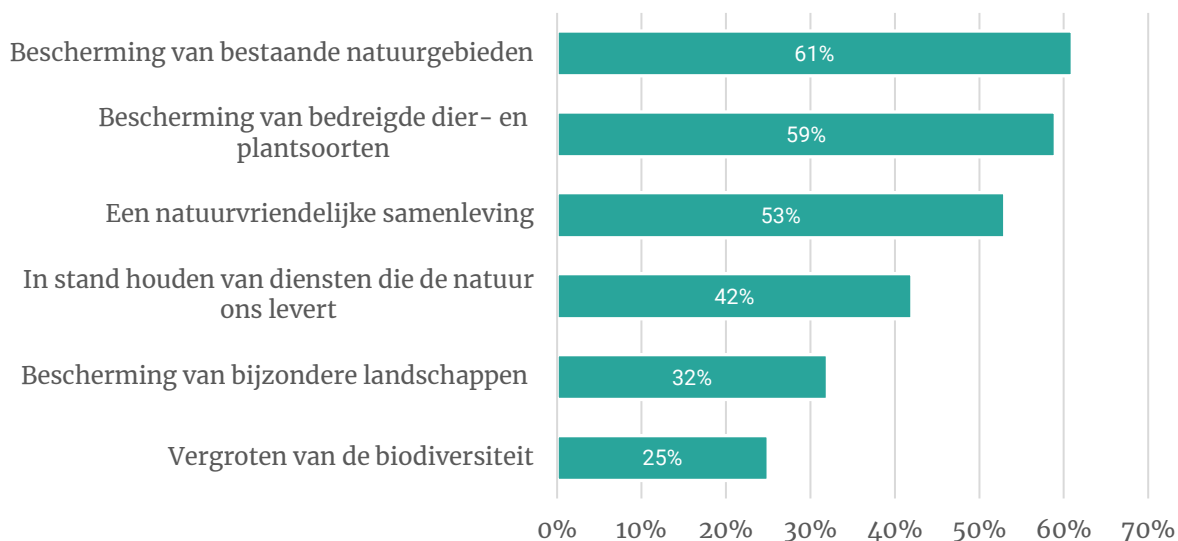
Figuur 5.4 – Kennis van beleidsdoelen van het Nederlands natuur- en biodiversiteitsbeleid, gemeten aan de hand van bestaande en niet-bestaande beleidsdoelen (allen: N = 2.250).

Desgevraagd prioriteren Nederlanders de (huidige) beleidsdoelen als volgt. Bescherming van bestaande gebieden staat bovenaan, vergroten van de biodiversiteit onderaan.

²¹ Mannen en ouderen gaven minder vaak het antwoord 'weet niet'.

Figuur 5.5 – Rangorde van bestaande beleidsdoelen, met belangrijkste bovenaan (allen: 2.250 respondenten zijn gevraagd maximaal drie beleidsdoelen te noemen).

Achtergrondkenmerken

- Mannen noemen wat vaker bescherming van bestaande gebieden dan vrouwen. Bij de bescherming van soorten is dat juist andersom.
- Natuurvriendelijke samenleving noemen vrouwen, 65+ en hoger opgeleiden vaker.
- In stand houden van diensten: meer ouderen en lager en middelbaar opgeleiden.
- Bescherming van landschappen: meer mannen en middelbare leeftijd (vs. jongeren).
- Vergroten van biodiversiteit: meer jongeren (27%) dan ouderen (20%). Meer hoger opgeleiden (34%) dan lager opgeleiden (16%).
- Bij het vergroten van biodiversiteit zijn de respondenten die stemden in 2017 in twee groepen te veredelen. Relatief vaker genoemd: D66, GroenLinks, SP, PvdA, CU (N= 59) en PvdD). Relatief minder vaak genoemd: VVD, CDA, PVV, 50plus (N=55), SGP (N=37), DENK (N=23) en Forum (N=32).
- Respondenten die in 2017 SGP (N=37) of Forum (N=32) stemden noemen het in stand houden van diensten die de natuur ons levert duidelijk vaker dan anderen.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei noemen een aantal beleidsdoelen vaker en andere minder vaak bij de prioriteiten dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming. Vaker: bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten, vergroten van de biodiversiteit, en een natuurvriendelijke samenleving. Minder vaak: bescherming van bestaande natuurgebieden, bescherming van bijzondere landschappen (maar niet significant) en het in stand houden van diensten die de natuur ons levert. Het verschil is het grootst bij het vergroten van biodiversiteit (33% vs. 19%).

Kwalitatieve uitkomsten over ‘bekendheid van beleidsdoelen’

Tijdens de groepsgesprekken zijn de huidige zes beleidsdoelen van de Nederlandse overheid nogmaals aan de respondenten voorgelegd. Dit keer zonder de drie nepdoelen, die in figuur 5.4 onderaan in het rijtje staan.

1. Bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten
2. Bescherming van bijzondere landschappen
3. Bescherming van bestaande natuurgebieden
-
4. Vergroten van de biodiversiteit
5. In stand houden van diensten die de natuur ons levert
6. Een natuurvriendelijke samenleving

Lang niet alle, maar veel deelnemers zijn min of meer bekend met de bovenste drie (traditionele) beleidsdoelen. Ze noemen bijvoorbeeld natuurgebieden op die volgens hen beschermd zijn, zoals de Wadden, de Biesbosch en de Veluwe. Als het gaat om de bescherming van dier- en plantsoorten, denkt een aantal respondenten direct aan de bijen. Die bekendheid met de doelen geldt minder voor de onderste drie (nieuwere) beleidsdoelen. Sommige deelnemers kunnen zich ook weinig voorstellen bij de nieuwere doelen. Een veelgehoorde reactie is dat de nieuwere beleidsdoelen minder duidelijk zijn. Zo geeft een respondent aan: “De bovenste drie punten zijn heel duidelijk en helder, maar de onderste drie zijn vager en komen me minder bekend voor. Ik kan me er minder bij voorstellen.” De onduidelijkheid geldt met name voor het in stand houden van diensten die de natuur ons levert en voor het beleidsdoel over een natuurvriendelijke samenleving (op het moment in het groepsgesprek waarop gesproken wordt over de beleidsdoelen, is het begrip biodiversiteit al uitgebreid aan bod gekomen). Na wat extra uitleg over de inhoud van de nieuwere doelen, spreken deze de respondenten wél aan. Met name het beleidsdoel over de natuurvriendelijke samenleving spreekt tot de verbeelding. Een veelgenoemde reden daarvoor is dat het perspectief biedt voor eigen inbreng en dat wordt als positief gezien.

Respondenten maken een top drie van beleidsdoelen die zij het belangrijkste vinden. In die top drie worden van de nieuwere doelen vaker het vergroten van de biodiversiteit en (vooral) het creëren van een natuurvriendelijke samenleving genoemd en iets minder vaak het in stand houden van diensten die de natuur ons levert. De twee (traditionele) doelen die vaker in de top drie voorkomen zijn de bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten en de bescherming van bestaande natuurgebieden. De bescherming van bijzondere landschappen komt iets minder vaak voor.

De vraag om een rangorde te maken van de drie belangrijkste doelen, is voor sommige respondenten een lastige opdracht. De reden daarvoor is de samenhang die tussen de doelen wordt gezien. Zo vindt een respondent dat als je de onderste drie doelen uitvoert, de bovenste drie niet meer nodig zijn. Een andere respondent zegt dat de onderste drie en de bovenste drie doelen overlappen met elkaar, maar dat de onderste drie veelomvattender zijn. Bescherming van de natuur ‘an sich’ zegt bijvoorbeeld niet zo veel. De bescherming van planten en dieren met het doel om de biodiversiteit vergroten wel. Deze visie is vooral gedeeld door hoogopgeleiden en jongvolwassenen.

Reflectie: perspectief in nieuwere beleidsdoelen

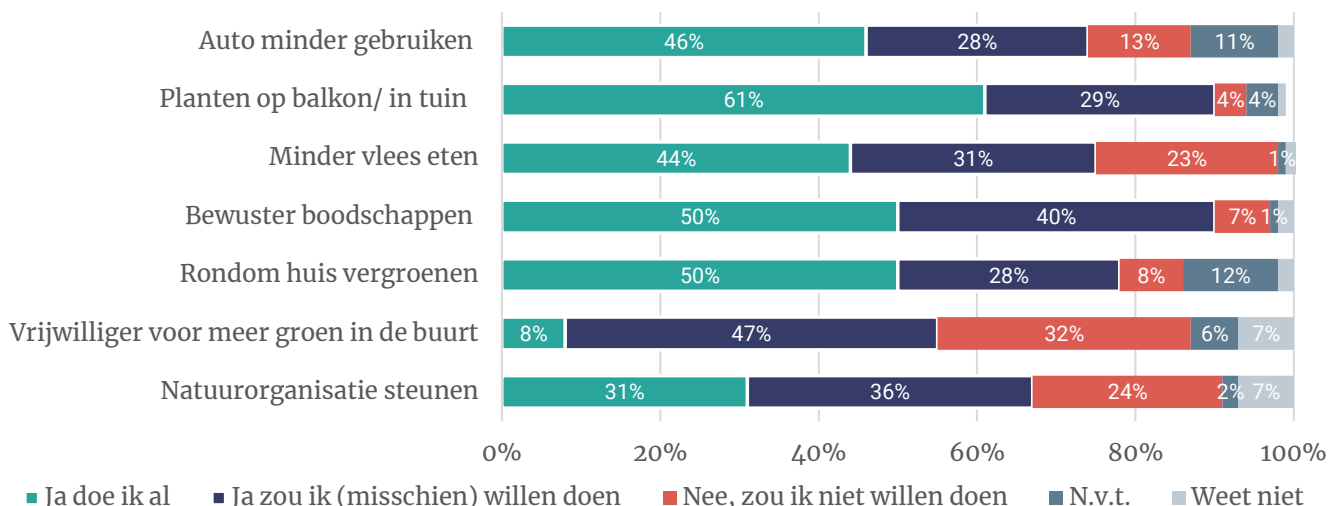
Zowel traditionele als nieuwere beleidsdoelen worden als belangrijk gezien. De traditionele beleidsdoelen zijn bekender en ook duidelijker dan de nieuwere beleidsdoelen, maar de nieuwere doelen spreken de deelnemers wel aan. Met name het creëren van een natuurvriendelijke samenleving, omdat mensen daar ruimte zien voor eigen inbreng (handelingsperspectief).

Het valt op dat het beleidsdoel over het vergroten van de biodiversiteit hoger wordt gerangschikt in de groepen waar veel over biodiversiteit is gesproken. Dat duidt erop dat als mensen meer worden meegenomen in het belang (het verhaal) van biodiversiteit, het meer gaat leven.

5.6 Wat willen Nederlanders zelf doen?

We vroegen respondenten in welke mate ze bereid zijn zelf bepaalde maatregelen²² te nemen en daarmee bij te dragen aan een meer natuurvriendelijke samenleving?

Figuur 5.6 – Maatregelen om bij te dragen aan een meer natuurvriendelijke samenleving (allen: N=2.250).

Een substantieel deel van de Nederlanders geeft aan de maatregelen al toe te passen of dat (misschien) te willen doen. Bij een aantal maatregelen zegt bijna een kwart of meer 'nee, dat zou ik niet willen doen'. Het gaat dan om minder vlees eten, een natuurorganisatie steunen of als vrijwilliger meewerken aan meer groen in de buurt.

Achtergrondkenmerken

- Vrouwen minderen de auto al vaker dan mannen, die dat ook vaker niet willen. Dat geldt ook voor minder vlees eten (vrouwen 56% 'al', mannen 33% 'nee').
- Lager en middelbaar opgeleiden zeggen bij minder vlees ook vaker 'nee' dan hoger opgeleiden.
- Bij planten zetten of de tuin vergroenen: mannen en jongeren geven duidelijk minder aan dat ze dat al doen en vrouwen juist meer.
- Jongeren en middelbaar- en hoger opgeleiden willen minder vaak als vrijwilliger aan de slag met groen in de buurt dan andere leeftijdsgroepen en lager opgeleiden.

²² "Stel dat van de hieronder genoemde maatregelen bewezen is dat ze goed zijn voor de natuur, in welke mate bent u dan bereid deze maatregelen te nemen en daarmee bij te dragen aan een meer natuurvriendelijke samenleving?"

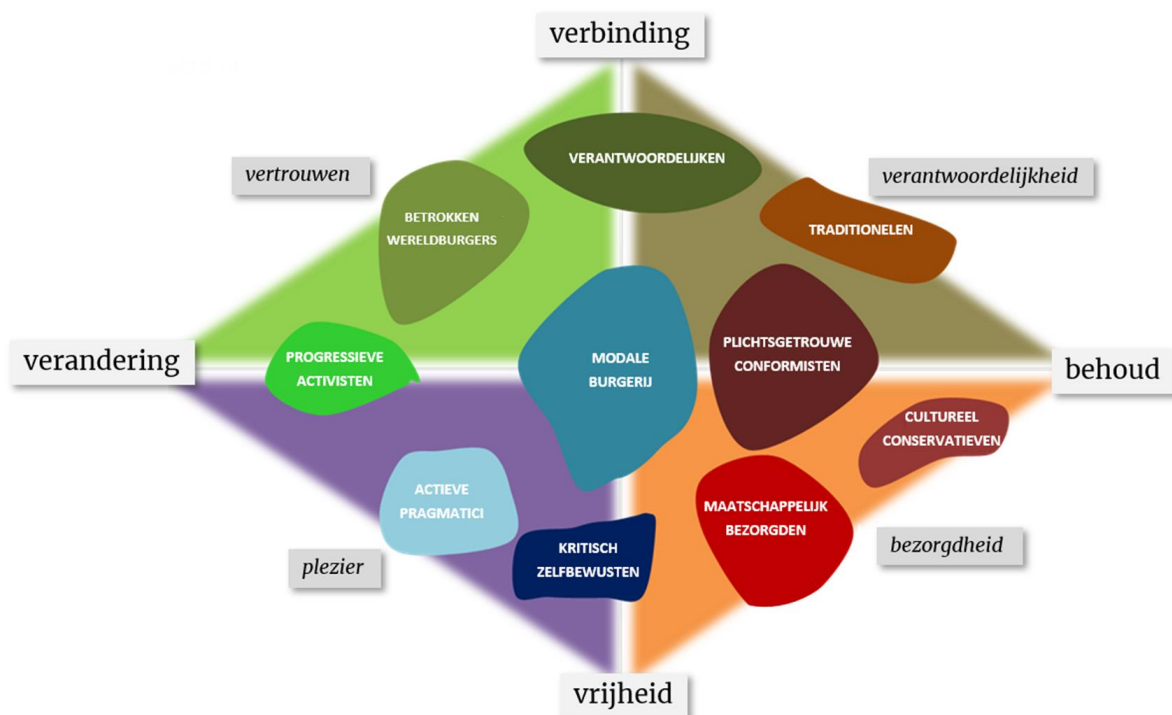
- Vrouwen steunen vaker al een natuurorganisatie (33%) dan mannen. En andersom: mannen willen dat vaker niet (29%) dan vrouwen. Jongeren steunen minder vaak een natuurorganisatie dan middelbaren en ouderen. Jongeren willen het (misschien) wel vaker gaan doen, maar zeggen daarentegen ook vaker ‘nee’. Hoger opgeleiden steunen vaker al een natuurorganisatie.
- De verschillen tussen groepen kiezers komen o.a. naar voren bij ‘minder vlees eten’. Eenenzeventig procent van de respondenten die in 2017 op GroenLinks stemde zegt dat nu al te doen. Tweeënvijftig procent van de respondenten die destijds op de PVV stemden geeft juist aan dan niet te willen doen.
- Nederlanders die in 2017 op partijen stemden die natuurbescherming voorrang geven op economische groei voeren de maatregelen vaker al uit en zijn het minder vaak niet van plan dan Nederlanders die stemden op partijen die economische groei voorrang geven op natuurbescherming. Bij planten op het balkon/in de tuin, rondom het huis vergroenen en zich al vrijwilliger inzetten zijn de verschillen kleiner dan bij de ander maatregelen.

5.7 Invloed van publieke waarden

Waardenmodel

I&O Research ontwikkelde in 2017-2018 een waardenmodel. Het model is toegespitst op de Nederlandse samenleving en biedt inzicht in wat burgers belangrijk vinden. Het model verdeelt de burgers in meerder segmenten in vier kwadranten aan de hand van twee dimensies (assen): van links naar rechts, open voor verandering versus behouden wat er is en van beneden naar boven, aandacht voor verbinding versus vrijheid. Afbeelding 5.1. geeft een indruk van het waardenmodel en de verschillende clusters die zich daarin bevinden. Vooral tussen het kwadrant linksboven en het kwadrant rechtsonder zien we grote verschillen in opvattingen, geloofsovertuigingen, vertrouwen in de overheid.

Afbeelding 5.1 – I&O Research waardenmodel.

Uit analyses aan de hand van het waardenmodel in deze studie over natuuropvattingen komt een aantal patronen naar voren.

- Verantwoordelijken en traditionelen (boven rechts) vinden zichzelf dichter bij de natuur staan dan met name maatschappelijk bezorgden (onder rechts). Betrokken wereldburgers en progressieve activisten (boven en midden links) willen voor zich zelf de grootste stappen richting de natuur zetten. Rechtsonder is de natuurvervreemding groter en is de score op de ecocentrische dimensie lager.
- De clusters rechtsonder komen minder vaak in de natuur en hebben ook minder behoefte om dat vaker te willen doen. Er zijn geen duidelijke verschillen tussen de clusters in de mate waarin men is opgegroeid met natuur.
- In termen van rapportcijfers zijn groepen rechtsboven positiever over de staat van de natuur dan linksboven. De clusters verantwoordelijken, betrokken wereldburgers, actieve pragmatici en progressieve activisten schatten waarschijnlijkheid en ernst van het verdwijnen van plant- en diersoorten hoger in dan andere clusters.
- Rechtsonder heeft men relatief de minste zorgen en de meeste relativering. Linksboven en boven midden (verantwoordelijken) is dat andersom. Bij de laatste groep horen opnieuw ook de actieve pragmatici. De kritisch zelfbewusten en de plichtsgetrouwe conformisten neigen meer naar rechtsonder dan naar boven bij dit en ander thema's.
- Natuur is een van de prioriteitsthema's voor 28 procent van de betrokken wereldburgers 29 procent van de progressieve activisten en 26 procent van de verantwoordelijken. Bij de cultureel conservatieven is dat 13 procent, maatschappelijk bezorgden 10 procent en kritisch zelfbewusten 12 procent.
- Vergroten biodiversiteit krijgt meer steun vanuit het kwadrant linksboven (plus de actieve pragmatici). In stand houden natuurdiensten krijgt juist meer steun rechtsboven en ook wel rechtsonder. Als het gaat om de natuurvriendelijke samenleving is er een verschil tussen het bovenste (relatief meer) vs. het onderste (relatief minder) deel van het model (met 'steun' van de actieve pragmatici voor het bovenste deel).
- Qua eigen gedrag is er het meeste onderscheid bij minder vlees eten. Rechtsonder is men daar minder enthousiast over dan aan de bovenkant, plus de actieve pragmatici en deels de modale burgerij.

6 Bijlage 1 – Onderzoekverantwoording

Verantwoording

Er werkten 2.250 Nederlanders van 18 jaar of ouder mee aan dit onderzoek. Het grootste deel daarvan (N=2.049) is afkomstig uit het I&O Research Panel, een beperkt aantal respondenten vulde de vragenlijst in via het panel van PanelClix (N=201). I&O Research maakt in sommige gevallen gebruik van het panel van Panelclix, zodat voor alle relevante achtergrondvariabelen een representatief aantal respondenten meedoet. Het veldwerk vond plaats van donderdag 4 maart tot maandag 8 maart 2021.

Aan de groepsgesprekken deden in totaal 29 respondenten mee. De respondenten die zijn geselecteerd om deel te nemen aan de groepsgesprekken, hebben eerder ook de online vragenlijst ingevuld voor het kwantitatieve onderzoek. Er zijn vijf groepsgesprekken gehouden op 10, 17, 18, 20 en 25 mei. De gesprekken duurden anderhalf tot twee uur. Door de corona-pandemie was het niet mogelijk om in een ruimte bij elkaar te komen, waardoor is gekozen voor online groepsgesprekken via Teams.

De groepsgesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksleidraad die als bijlage 5 is toegevoegd aan deze rapportage.

I&O Research Panel

Werving voor het I&O Research Panel doen we op basis van aselechte personen- en huishoudensteekproeven (geen zelfaanmelding). Sinds april 2019 werkt het panel met een spaarprogramma, waarbij deelnemers punten sparen afhankelijk van de lengte en complexiteit van de vragenlijst. Die punten wisselen ze in voor Bol.com tegoed of donatie aan een goed doel.

Controle, weging en marges

Het ruwe databestand is gecontroleerd op extreem korte invulduur en straightlining (b.v. steeds het eerste antwoord aankruisen). De onderzoeksresultaten zijn vervolgens gewogen op geslacht, leeftijd, regio, opleidingsniveau en stemgedrag bij de Tweede Kamerverkiezingen in maart 2017. De weging is uitgevoerd conform de richtlijnen van de Gouden Standaard. Hiermee is de steekproef representatief voor de kiesgerechtigde Nederlandse inwoners (18+), voor wat betreft deze achtergrondkenmerken. Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van n=2.250 en een uitkomst van 50 procent is er sprake van een foutmarge van plus of min 2 procent.

Indeling politieke partijen

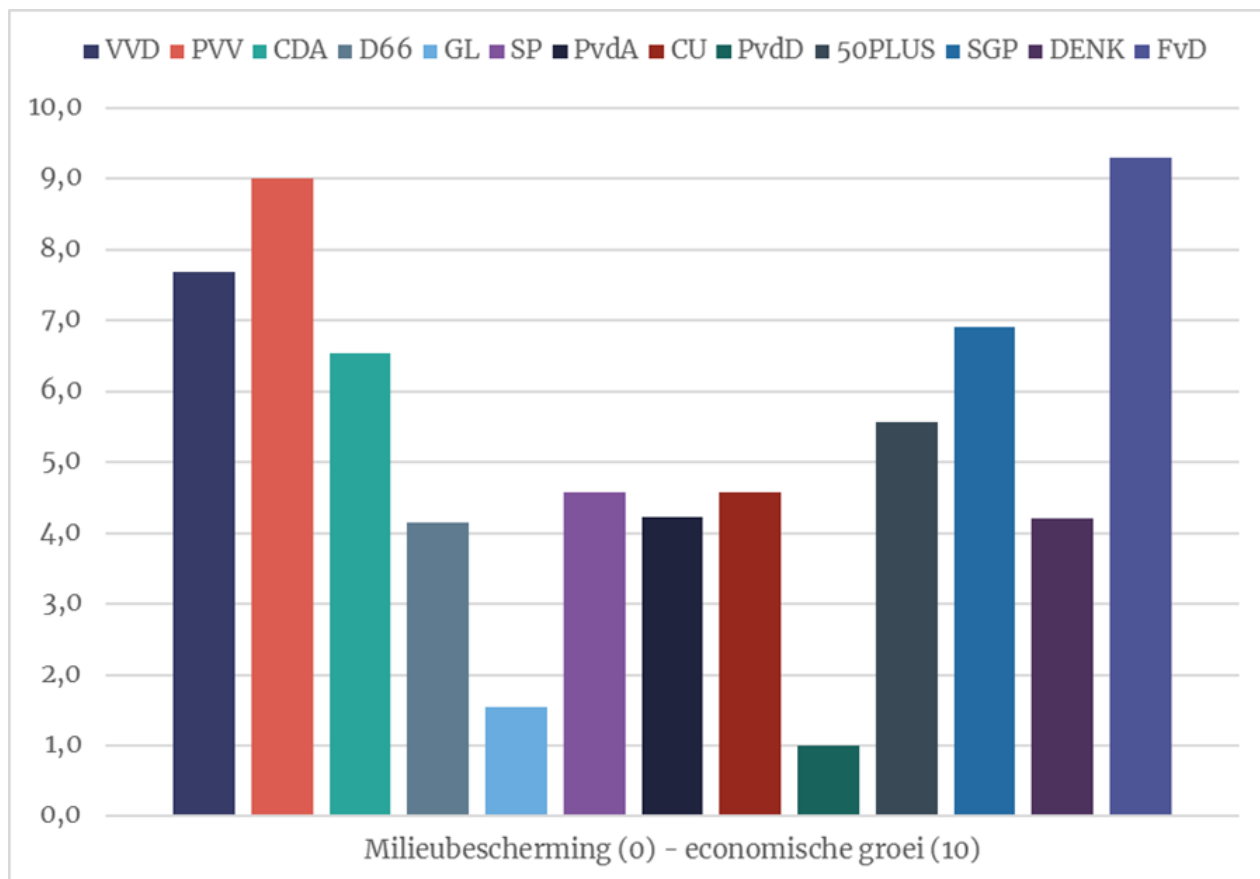
We clusterden politieke partijen aan de hand van de Chapel Hill Expert Survey²³. We gebruikten de opvattingen van de partijen over milieubescherming versus economische groei op een 11puntsschaal (0 = geeft voorrang aan milieubescherming boven economische groei – 10 = geeft voorrang aan economische groei boven milieubescherming). Zie voor de scores Figuur 6.1. hierna. Is het cluster 'milieubescherming > economische groei' plaatsten we D66, GroenLinks, SP, PvdA, CU, PvdD en DENK. In het cluster 'economische groei > milieubescherming' plaatsten we VVD, PVV, CDA, 50PLUS, SGP en FvD²⁴.

²³ Ryan Bakker, Liesbet Hooghe, Seth Jolly, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen, and Milada Anna Vachudova. 2020. "2019 Chapel Hill Expert Survey." Version 2019.1. Available on chesdata.eu. Chapel Hill, NC: University of North Carolina, Chapel Hill.

²⁴ In totaal zijn hierbij 1.530 van de 2.250 respondenten ingedeeld in een van beide clusters.

Figuur 6.1 – Positie partijen Milieubescherming-Economische groei. Chapel Hill Expert Survey (2019).

7 Bijlage 2 – Vragenlijst

V1.

De overheid houdt zich met veel onderwerpen bezig. Welke 4 onderwerpen zouden volgens u de grootste prioriteit van de overheid moeten zijn?

Gezondheidszorg
Misdad en terrorisme
Immigratie en integratie
Milieu- en klimaat
Sociale zekerheid
Natuur
Onderwijs
Werkgelegenheid
Normen en waarden
Ouderen
Geen van deze

DEEL A

Intrtekst

In Nederland is natuur aanwezig en de overheid maakt beleid hoe daar mee om te gaan. We stellen u hierna vragen over de natuur en het natuurbeleid om beter zicht te krijgen op de opvattingen van de Nederlandse bevolking over dit thema.

V2. *Grid*

Onder natuur wordt van alles verstaan. Wij willen graag weten wat ú onder natuur verstaat. Wilt u voor elk van de volgende onderwerpen aangeven of u dit typerend voor de natuur vindt?

Kronkelende beken
Moerassen
Vlinder op een bloem
Forellen in een kweekvijver
Al het leven
Overwoekerde oude bomen
Gras en mos tussen de stoeptegels
Bloemrijke wegbermen
Kamerplanten
Onkruid in de tuin
Koeien in de wei
Maïsvelden

1. Niet typerend
0
3. Neutraal
0
5. Zeer typerend

V3. *Grid*

Nu volgt een aantal stellingen over de natuur. Kunt u aangeven in hoeverre de stellingen op u van toepassing zijn?

- a. Ik beschouw mezelf als een echt natuurmens.

- b. Ik maak me zorgen over de achteruitgang van de natuur.
- c. Ik speelde als kind graag buiten in de natuur.
- d. Als ik ga wandelen in de natuur dan volg ik het liefst een gemarkeerde route (bijv. met paaltjes).
- e. Als het regent dan ga ik liever niet de natuur in.
- f. Ik vind het heel naar om een dood of ziek dier in de natuur te zien.
- g. Ik ga liever niet met mijn blote handen in de aarde.
- h. Ik weet veel over dieren en planten.
- i. Ik word boos als er gezonde bomen worden gekapt.

- 1. Helemaal oneens
- 2. Oneens
- 3. Neutraal
- 4. Eens
- 5. Helemaal eens
- 6. Weet niet/geen mening

V4. Grid

Onderstaande stellingen gaan ook over de natuur. Kunt u aangeven in hoeverre u het met de stellingen eens bent of niet.

- a) Ten behoeve van de sportvisserij mogen er vissen in meren worden uitgezet.
- b) Een vennetje in het bos is vooral mooi als het iets spannends en mysterieus heeft.
- c) In de natuur ervaar ik iets dat de mens overstijgt.
- d) Het boerenbedrijf kan goed samengaan met natuur en landschap.
- e) De mens heeft het recht om de natuur ingrijpend te veranderen.
- f) Het bijvoeren van herten en ander groot wild in strenge winters verstoort het natuurlijk proces.
- g) De mens is een onderdeel van de natuur.
- h) Alle dieren en planten, groot of klein, vind ik even belangrijk.
- i) Ik geniet vooral van de rust van de natuur.
- j) De natuur hoeft niet mooi te zijn, het is vooral belangrijk dat ze bestaat.
- k) De natuur staat in dienst van de mens.
- l) Al die dode bomen en struiken in het bos vind ik erg rommelig.

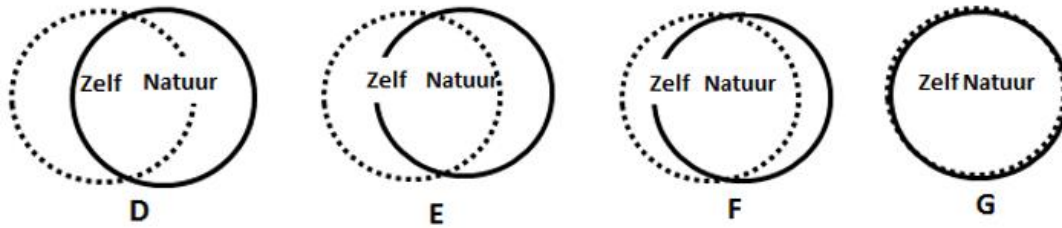
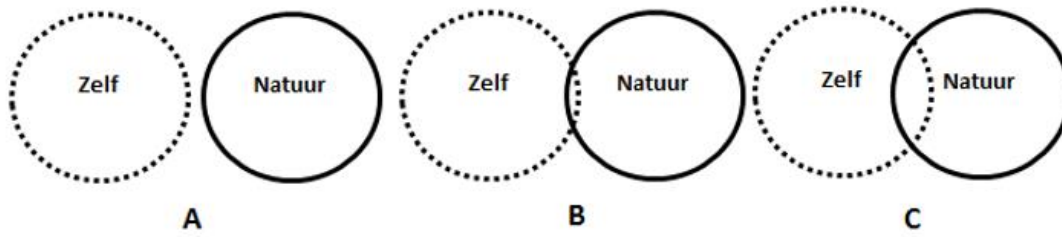
- 1. Zeer mee oneens
- 2. Mee oneens
- 3. Neutraal
- 4. Mee eens
- 5. Zeer mee eens

V5.

Hoe ziet u de relatie tussen uzelf en de natuur?

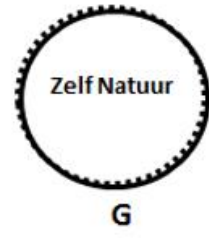
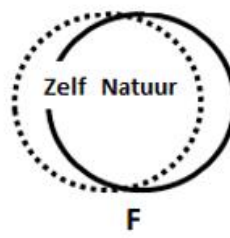
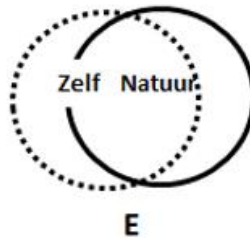
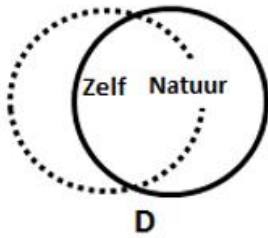
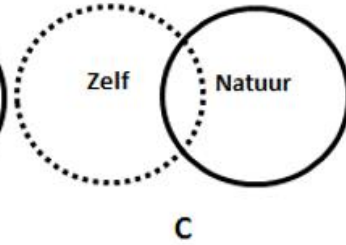
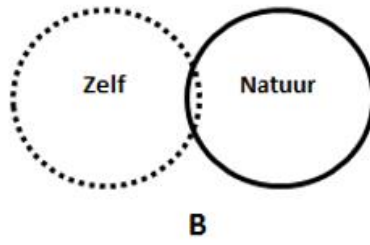
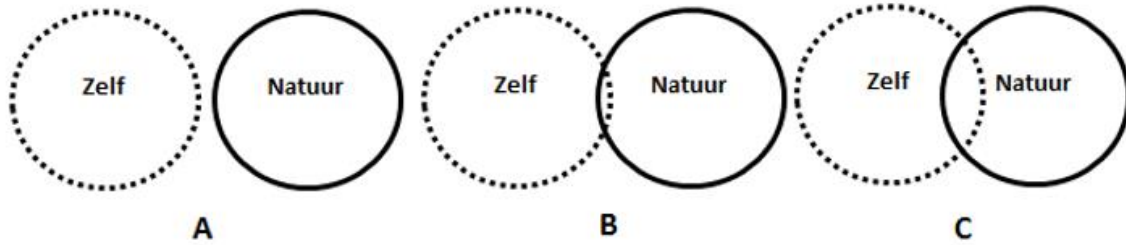
Kies hieronder het plaatje (A, B, C, D, E, F of G) dat op dit moment het beste de relatie van u zelf met de natuur weergeeft.

1. A
2. B
3. C
4. D
5. E
6. F
7. G

V5b.

Om de volgende vraag te beantwoorden, kijkt u naar dezelfde plaatjes. Maar nu is de vraag of u kunt aangeven welk plaatje (A, B, C, D, E, F of G) het beste weergeeft hoe u uw relatie met de natuur het liefste zou zien. Het kan zijn dat u hetzelfde plaatje kiest. In dat geval bent u op dit moment tevreden met de manier waarop u zichzelf ziet in relatie tot de natuur. Maar het kan ook zijn dat u een ander plaatje kiest, dat beter weergeeft hoe u zich het liefst zou verhouden tot de natuur.

1. A
2. B
3. C
4. D
5. E
6. F
7. G

Mensen kunnen natuur om verschillende redenen minder of meer belangrijk vinden. Hierna volgen vragen over welke redenen op u van toepassing zijn.

V6.

Hieronder ziet u een aantal redenen waarom de natuur voor u niet zo belangrijk kan zijn.

Kunt u aangeven welke van onderstaande redenen op uzelf van toepassing zijn?

Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

<random 1-12>

1. Omdat andere dingen, zoals gezondheid en de economie belangrijker zijn.
2. Omdat mensen prima zonder natuur kunnen.
3. Omdat het veel geld kost om de natuur te beschermen.
4. Omdat het voor mij geen prioriteit is, ik zie er de noodzaak niet van in.
5. Omdat het voor veel overlast en ziekte zorgt (bijv. stormen, teken en insecten).
6. Omdat ik meer een stadsmens ben.
7. Omdat ik er weinig van weet.
8. Omdat ik lichamelijk niet in staat ben om de natuur te bezoeken.
9. Omdat ik niet goed weet hoe ik kan genieten van de natuur.
10. Omdat ik niet weet waar ik moet zijn om van de natuur te genieten.
11. Omdat ik niet weet hoe ik de natuur kan bereiken.
12. Andere reden, namelijk.
13. Geen van bovenstaande.
14. Weet niet/geen mening.

V7.

Hieronder ziet u een aantal redenen waarom de natuur voor u wel belangrijk kan zijn.

Kunt u aangeven welke van onderstaande redenen op uzelf van toepassing zijn?

Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

<randomiseren 1- 11>

1. Omdat kinderen moeten kunnen opgroeien met voldoende natuur en groen.
2. Omdat de natuur de basis is voor alles wat leeft.
3. Omdat de natuur bewaard moet worden voor toekomstige generaties.
4. Omdat dieren en planten recht hebben op leven, net als mensen.
5. Omdat het bezoeken van natuur een leuke vrijetijdsbesteding is.
6. Omdat natuur belangrijk is voor de gezondheid van mensen.
7. Omdat de natuur zorgt voor ons voedsel en water.
8. Omdat je veel kunt leren van de natuur.
9. Omdat de natuur gebruikt kan worden om medicijnen te maken.
10. Omdat er met de natuur geld kan worden verdiend.
11. Omdat je van natuur kunt genieten.
12. andere reden, namelijk
13. Geen van bovenstaande.
14. Weet niet/geen mening.

V7b.

U heeft onderstaande {#aantalQ6} redenen aangekruist waarom de natuur belangrijk voor u is.

Kunt u die {#aantal2Q6} redenen in volgorde van belangrijkheid zetten door cijfers toe te kennen? Zet een 1 bij de voor u meest belangrijke reden, een 2 bij de daarna meest belangrijke reden, etc.

DEEL B

Eerder in deze vragenlijst heeft u aangegeven wat u onder natuur verstaat. Voor het tweede deel van de vragenlijst maken we een onderscheid tussen drie soorten natuur:

- natuurgebieden
- landschap
- groen in de buurt

Hieronder vindt u beschrijvingen van deze begrippen. Lees deze omschrijving eerst goed door voordat u verder gaat met het invullen van de vragenlijst.

Natuurgebieden	Landschap	Groen in de buurt
		
Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.	Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.	Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, bermen en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip 'groen in de buurt'.

V8.

Hoe beoordeelt u over het algemeen de mate waarin natuurgebieden in Nederland aanwezig zijn?

1. Ruim voldoende
2. Voldoende
3. Te weinig
4. Weet niet/geen mening

V9.

Hoe beoordeelt u over het algemeen de mate waarin landschap in Nederland aanwezig is?

1. Ruim voldoende
2. Voldoende
3. Te weinig
4. Weet niet/geen mening

V10.

Hoe beoordeelt u over het algemeen de mate waarin groen in de buurt in Nederland aanwezig is? (N.B. baseert u zich hierbij op uw ervaringen in uw eigen woonplaats/streek of regio en eventueel daarbuiten).

1. Ruim voldoende
2. Voldoende
3. Te weinig
4. Weet niet/geen mening

V11

Is de kwaliteit van natuurgebieden in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V12.

Is de kwaliteit van het landschap in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V13.

Is de kwaliteit van het groen in de buurt in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

(N.B. baseert u zich hierbij op uw ervaringen in uw eigen woonplaats/streek of regio en eventueel daarbuiten.)

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V14.

Is de hoeveelheid beschermd natuurgebied in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V15.

Is de hoeveelheid landschap in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V16.

Is de hoeveelheid groen in de buurt in Nederland er volgens u in de afgelopen 5 jaar op vooruit of juist op achteruit gegaan?

(N.B. baseert u zich hierbij op uw ervaringen in uw eigen woonplaats/streek of regio en eventueel daarbuiten.)

1. Vooruit gegaan
2. Gelijk gebleven
3. Achteruit gegaan
4. Weet niet/geen mening

V17.

Welk rapportcijfer geeft u voor de kwaliteit van natuurgebieden in Nederland?

<1-10>

Weet niet/geen mening

V18.

Welk rapportcijfer geeft u voor de kwaliteit van landschap in Nederland?

<1-10>

Weet niet/geen mening

V19.

Welk rapportcijfer geeft u voor de kwaliteit van groen in de buurt in Nederland?

(N.B. baseert u zich hierbij op uw ervaringen in uw eigen woonplaats/streek of regio en eventueel daarbuiten.)

<1-10>

Weet niet/geen mening

V20. Grid

Hoe vaak bracht u in de afgelopen 12 maanden uw vrije tijd door op de volgende plekken in Nederland?

- a) Natuurgebieden (bos, heide, duinen, meren en plassen, etc.)
- b) Landschappelijk gebied
- c) Groen in de buurt

- 1. (Bijna) nooit
- 2. Een enkele keer
- 3. Regelmatig (maandelijks)
- 4. Vaak (wekelijks)
- 5. Zeer vaak (bijna dagelijks)

V21. *Indien V20 stelling a, code 1*

U geeft aan dat u (bijna) nooit een bezoek brengt aan de Nederlandse natuurgebieden. Zou u dit vaker willen doen?

- 1. Ja
- 2. Nee

V22. *Indien V20 stelling b, code 1*

U geeft aan dat u (bijna) nooit een bezoek brengt aan het landschappelijk gebied. Zou u dit vaker willen doen?

- 1. Ja
- 2. Nee

V23. *Indien V20 stelling c, code 1*

U geeft aan dat u (bijna) nooit een bezoek brengt aan parken en groen in de buurt. Zou u dit vaker willen doen?

- 1. Ja
- 2. Nee

V24. *Indien V20, stelling a, code 2-4*

U geeft aan dat u <een enkele keer/regelmatig (maandelijks) / vaak> een bezoek brengt aan Nederlandse natuurgebieden. Heeft u dit tijdens de coronacrisis vaker of minder vaak gedaan dan daarvoor?

- 1. Vaker
- 2. Geen verschil
- 3. Minder vaak
- 4. Weet ik niet

V25. *Indien V20, stelling b, code 2-4*

U geeft aan dat u <een enkele keer/regelmatig (maandelijks) / vaak> een bezoek brengt aan landschappelijk gebied. Heeft u dit tijdens de coronacrisis vaker of minder vaak gedaan dan daarvoor?

1. Vaker
2. Geen verschil
3. Minder vaak
4. Weet ik niet

V26. *Indien V20, stelling c, code 2-4*

U geeft aan dat u <een enkele keer/regelmatig (maandelijks) / vaak> een bezoek brengt aan groen in de buurt. Heeft u dit tijdens de coronacrisis vaker of minder vaak gedaan dan daarvoor?

1. Vaker
2. Geen verschil
3. Minder vaak
4. Weet ik niet

V27.

In welke mate bent u opgegroeid met de natuur in Nederland?

1. In sterke mate
2. In redelijke mate
3. In mindere mate
4. Nauwelijks
5. Niet
6. Ik ben niet opgegroeid in Nederland

DEEL C

Introtekst

De overheid vindt dat de natuur onder druk staat. Dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland. Natuur zou niet alleen binnen natuurgebieden versterkt moeten worden, maar overal. In steden, op het platteland en in rivieren, meren en de zee. De volgende vragen gaan over het natuurbeleid in Nederland. Het gaat dan telkens over de natuur in brede zin, dus natuurgebieden, landschap en groen in de buurt samen.

V28.

Hoe waarschijnlijk acht u het dat dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland?

1. Zeer waarschijnlijk
2. Tamelijk waarschijnlijk
3. Niet zo waarschijnlijk
4. Helemaal niet waarschijnlijk
5. Weet ik niet

V29.

Hoe waarschijnlijk acht u het dat leefgebieden van dier- en plantsoorten verdwijnen uit Nederland?

1. Zeer waarschijnlijk
2. Tamelijk waarschijnlijk
3. Niet zo waarschijnlijk
4. Helemaal niet waarschijnlijk
5. Weet ik niet

V30.

Hoe erg vindt u het verdwijnen van dier- en plantsoorten uit Nederland?

1. Zeer erg
2. Tamelijk erg
3. Niet zo erg
4. Helemaal niet erg
5. Weet ik niet

V31.

Hoe erg vindt u het verdwijnen van leefgebieden van dier- en plantsoorten in Nederland?

1. Zeer erg
2. Tamelijk erg
3. Niet zo erg
4. Helemaal niet erg
5. Weet ik niet

V32. *Grid*

Om een beter beeld te krijgen van uw mening over het natuurbeleid in Nederland, willen we u vragen aan te geven in hoeverre u het eens of oneens bent met de volgende stellingen.

- j. Er moet meer natuur komen in Nederland.
 - k. Nederland is te klein voor echte natuur.
 - l. We kunnen de schaarse ruimte in Nederland beter gebruiken voor woningbouw dan voor natuur.
 - m. Natuur in Nederland is essentieel.
 - n. Het is niet erg als dieren- en plantsoorten verdwijnen, want er komen weer andere soorten voor in de plaats.
 - o. Al die aandacht voor natuur is overdreven.
 - p. We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland.
 - q. Natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang.
 - r. De stand van de natuur in Nederland en het verdwijnen van soorten is zorgelijk.
-
- 1. Helemaal oneens
 - 2. Oneens
 - 3. Neutraal
 - 4. Eens
 - 5. Helemaal eens
 - 6. Weet niet/geen mening

V33. *Grid*

Kunt u aangeven welke van onderstaande doelen volgens u deel uitmaken van het natuurbeleid van de Nederlandse overheid?

In random volgorde

- a. Bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten (denk bijvoorbeeld aan weidevogels, wilde bijen of bepaalde soorten orchideeën).
 - b. Bescherming van bijzondere landschappen (denk bijvoorbeeld aan houtwallen langs akkerranden of kronkelende beken).
 - c. Bescherming van bestaande natuurgebieden.
 - d. Vergroten van de biodiversiteit, oftewel de verscheidenheid aan dier- en plantsoorten.
 - e. Het in stand houden van diensten die de natuur ons levert, zoals schoon water of bestuiving van fruitbomen.
 - f. Een natuurvriendelijke samenleving, waarin rekening wordt gehouden met wat goed is voor de natuur.
 - g. Het bevorderen van natuur in andere landen, waar meer ruimte is voor natuur.
 - h. Koeien vaker in de wei laten lopen.
 - i. Grote stukken natuur afsluiten voor de mens.
-
- 1. Een huidig doel
 - 2. Misschien een huidig doel
 - 3. Geen huidig doel
 - 4. Weet niet/geen mening

V34.

Kunt u aangeven welke van onderstaande doelen u het meest belangrijk vindt?

(Maximaal 3 antwoorden)

1. Bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten (denk bijvoorbeeld aan weidevogels, wilde bijen of bepaalde soorten orchideeën).
2. Bescherming van bijzondere landschappen (denk bijvoorbeeld aan houtwallen langs akkerranden of kronkelende beken).
3. Bescherming van bestaande natuurgebieden.
4. Vergroten van de biodiversiteit, oftewel de verscheidenheid aan dier- en plantsoorten.
5. Het in stand houden van diensten die de natuur ons levert, zoals schoon water of bestuiving van fruitbomen.
6. Een natuurvriendelijke samenleving, waarin rekening wordt gehouden met wat goed is voor de natuur.

V35.

Vindt u dat in Nederland voldoende wordt gedaan aan de natuur?

1. Ja
2. Nee
3. Weet ik niet

V36.

En als we weer specifiek kijken naar de drie soorten natuur (natuurgebieden, landschap en groen in de buurt)?

Vindt u dat in Nederland voldoende wordt gedaan aan bescherming van natuurgebieden?

Natuurgebieden 	Landschap 	Groen in de buurt
Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.	Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.	Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, bermen en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip 'groen in de buurt'.

1. Ja
2. Nee
3. Weet ik niet

V37.

Vindt u dat in Nederland voldoende wordt gedaan aan de kwaliteit van het landschap?

Natuurgebieden 	Landschap 	Groen in de buurt
<p>Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.</p>	<p>Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.</p>	<p>Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, berm en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip 'groen in de buurt'.</p>

1. Ja
2. Nee
3. Weet ik niet

V38.

Vindt u dat in Nederland voldoende wordt gedaan aan groen in de buurt?

Natuurgebieden 	Landschap 	Groen in de buurt
<p>Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.</p>	<p>Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.</p>	<p>Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, berm en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip 'groen in de buurt'.</p>

1. Ja
2. Nee
3. Weet ik niet

V39. Grid

In hoeverre zouden de volgende partijen volgens u verantwoordelijkheid voor natuur moeten dragen? Wilt u dit voor natuurgebieden (bos, heide, duinen, meren en plassen, etc.) aangeven?

In random volgorde

- a. Overheid
 - b. Landbouwbedrijven
 - c. Overig bedrijfsleven
 - d. Natuurorganisaties
 - e. Burgers
-
- 1. Hoofd-verantwoordelijk
 - 2. Mede-verantwoordelijk
 - 3. Niet verantwoordelijk
 - 4. Weet ik niet

V40. Grid

In hoeverre zouden de volgende partijen verantwoordelijkheid voor natuur moeten dragen? Wilt u dit voor het landschappelijk gebied aangeven?

In random volgorde

- a. Overheid
 - b. Landbouwbedrijven
 - c. Overig bedrijfsleven
 - d. Natuurorganisaties
 - e. Burgers
-
- 1. Hoofd-verantwoordelijk
 - 2. Mede-verantwoordelijk
 - 3. Niet verantwoordelijk
 - 4. Weet ik niet

V41. Grid

In hoeverre zouden de volgende partijen verantwoordelijkheid voor natuur moeten dragen? Wilt u dit voor parken en groen in de buurt aangeven?

In random volgorde

- a. Overheid
 - b. Landbouwbedrijven
 - c. Overig bedrijfsleven
 - d. Natuurorganisaties
 - e. Burgers
-
- 1. Hoofd-verantwoordelijk
 - 2. Mede-verantwoordelijk
 - 3. Niet verantwoordelijk
 - 4. Weet ik niet

V42. Grid

Stel dat van de hieronder genoemde maatregelen bewezen is dat ze goed zijn voor de natuur, in welke mate bent u dan bereid deze maatregelen te nemen en daarmee bij te dragen aan een meer natuurvriendelijke samenleving?

- a. De auto minder gebruiken.
 - b. Planten op uw balkon of in uw tuin zetten die vlinders en andere insecten aantrekken.
 - c. Minder vlees eten.
 - d. Bewuster boodschappen doen.
 - e. Uw tuin of andere ruimte buiten uw huis vergroenen door tegels te vervangen door planten, of plantenbakken te plaatsen.
 - f. Als vrijwilliger meewerken aan meer groen in de buurt.
 - g. Een natuurorganisatie steunen.
-
- 1. Ja, dat doe ik al
 - 2. Ja, dat zou ik willen doen
 - 3. Ja, dat zou ik misschien willen doen
 - 4. Nee, dat zou ik niet willen doen
 - 5. Voor mij niet van toepassing (b.v. geen auto)
 - 6. Weet niet/geen mening

8 Bijlage 3 – Beschrijving uitkomsten factoranalyses

8.1 Wildernis, lage natuur, romantisch en functioneel

De gebruikte stellingenbatterij is gebaseerd op onderzoek naar natuurbeelden van o.a. Arjen Buijs²⁵. Uit zijn promotieonderzoek kwamen vier natuurbeelden naar voren: wildernis natuurbeeld, breed natuurbeeld, esthetisch natuurbeeld, en functioneel natuurbeeld. Door de jaren heen zijn verschillende lijsten met voorbeelden gebruikt om die beelden te meten. Voor onderhavig onderzoek maakten we, met enige aanpassingen, gebruik van een recente lijst met items uit Wagenings onderzoek naar ‘Oases in de stad’²⁶.

We voerden zowel een exploratieve als een confirmerende factor analyse uit (principale componenten analyse met varimax rotatie) op de uitkomsten van de stellingen. De exploratieve analyse leverde drie factoren op met eigenwaarde hoger dan 1. De resultaten waren lastig te interpreteren, vanwege een vermenging van het esthetische en brede natuurbeeld. Een confirmerende analyse met vier factoren gaf een beter te interpreteren resultaat. De vierde factor (functioneel natuurbeeld) had een eigenwaarde van net onder de 1 (.96). Toevoeging van deze factor leidde wel tot substantiële toename in verklaarde variantie van bijna 9 procent tot een totaal van 64,9 procent. Tabel 8.1 geeft een overzicht van de uitkomsten van de factoranalyse. Eén item (koeien in de wei) is uit de analyse gelaten omdat deze zowel hoog laadde op het romantische als op het functionele natuurbeeld, en daarom niet éénduidig was toe te wijzen.

Tabel 8.1. Factorladingen en verklaarde variantie (alleen ladingen ≥ 0.5 zijn weergegeven).

Item	Dimensie	Wildernis	Lage natuur	Romantisch	Functioneel
Moerassen		.835			
Kronkelende beken		.814			
Overwoekerde oude bomen		.65			
Onkruid in de tuin			.865		
Gras en mos tussen de stoeptegels			.858		
Bloemrijke wegbermen				.707	
Vlinder op een bloem				.696	
Al het leven				.664	
Forellen in een kweekvijver					.837
Maïsvelden					.754
Kamerplanten					.579
Verklaarde variantie		28%	16.9%	11.2%	8.7%

De eerste factor bestaat uit ‘moerassen’, ‘kronkelende beken’ en ‘overwoekerde oude bomen’. Deze factor komt overeen met het wildernis natuurbeeld. De tweede factor bestaat uit ‘onkruid in de tuin’ en ‘gras en mos tussen de stoeptegels’. Deze items passen bij een breed natuurbeeld, maar het item ‘al het leven’ ontbreekt. Deze factor is wellicht te omschrijven als ‘lage natuur’ waarin mensen ook onkruid en andere (ongewenste) planten tot natuur rekenen. De derde factor bestaat uit de een combinatie van twee items uit het esthetische natuurbeeld, ‘bloemrijke wegbermen’ en ‘een vlinder op een bloem’, aangevuld met het item ‘al het leven’ uit het brede natuurbeeld. Deze factor is wellicht het beste aan te duiden als een ‘romantisch natuurbeeld’. De vierde factor ten slotte bestaat uit ‘forellen in een kweekvijver’, ‘maïsvelden’, en ‘kamerplanten’. Deze items passen bij een functioneel natuurbeeld. Voor elke dimensie zijn nieuwe variabelen gemaakt door steeds drie items te combineren.

²⁵ Publieke visies op natuur en de consequenties voor het natuurbeheer (2019).

²⁶ Oases in de stad – Groene buurtinitiatieven en de waarden van groen in Amsterdam-Oost (2017).

8.2 Natuurmens, natuurangst en natuurbetrokken

De gebruikte stellingenbatterij is voor deze studie ontworpen op basis van de vraagstelling van de Rli. Het gaat om de driedeling natuurintelligentie (natuurmens – ook wel eerder gebruikt bij onderzoek naar natuurhoudingen), biophilia (natuurbetrokken) en biophobia (angst voor natuur).

We voerden zowel een exploratieve als een confirmerende factor analyse uit (principale componenten analyse met varimax rotatie) op de uitkomsten van de stellingen. De exploratieve analyse leverde twee factoren op met eigenwaarde hoger dan 1. Een confirmerende analyse met drie factoren gaf een beter te interpreteren resultaat. De derde factor had een eigenwaarde van net onder de 1 (.95). Toevoeging van deze factor leidde wel tot substantiële toename in verklaarde variantie van ruim 10 procent tot een totaal van 55,9 procent Tabel 8.2 geeft een overzicht van de uitkomsten van de factoranalyse.

Tabel 8.2. Factorladingen en verklaarde variantie (alleen ladingen ≥ 0.5 zijn weergegeven).

Item	Dimensie	Natuurmens	Natuurangst	Natuurbetrokken
Ik beschouw mezelf als een echt natuurmens		.77		
Ik weet veel over dieren en planten		.682		
Ik speelde als kind graag buiten in de natuur		.642		
Als ik ga wandelen in de natuur dan volg ik het liefst een gemarkeerde route (bijv. met paaltjes)			.817	
Als het regent dan ga ik liever niet de natuur in			.592	
Ik ga liever niet met mijn blote handen in de aarde			.514	
Ik word boos als er gezonde bomen worden gekapt				.743
Ik vind het heel naar om een dood of ziek dier in de natuur te zien				.66
Ik maak me zorgen over de achteruitgang van de natuur				.531
Verklaarde variantie		28.3%	17%	10,5%

Voor elke dimensie zijn nieuwe variabelen gemaakt door steeds drie items te combineren.

8.3 Ecocentrisch en antropocentrisch

De stellingenbatterij is gebaseerd op een afstudeeronderzoek van de WUR²⁷ aangevuld met een stelling over bijvoederen ('Het bijvoeren van herten en ander groot wild in strenge winters verstoort het natuurlijk proces').

We voerden zowel een exploratieve als een confirmerende factor analyse uit (principale componenten analyse met varimax rotatie) op de uitkomsten van de stellingen. De exploratieve analyse leverde vier factoren op met eigenwaarde hoger dan 1. De resultaten waren lastig te interpreteren omdat meerdere items hoog laadden op meerdere dimensies. Een confirmerende analyse met twee factoren gaf een beter te interpreteren resultaat in termen van antropocentrisch vs. ecocentrisch (al blijft de verklaarde variantie steken op 42.6%). Daarbij hielp het om een aantal items uit de analyse te halen (waaronder de stelling over het bijvoeren en een stelling die mogelijk beter past bij romantische natuur²⁸. Opvallend en interessant is dat ook de stelling 'Het boerenbedrijf kan goed samengaan met natuur en landschap' op beide dimensies laadt en niet alleen op de antropocentrische (en daarom uit de analyse is gehouden). Tabel 8.3 geeft een overzicht van de uitkomsten van de factoranalyse.

²⁷ *Oase in de Stad – afstudeeronderzoek WUR (2017).*

²⁸ *Een vennetje in het bos is vooral mooi als het iets spannends en mysterieus heeft.*

Tabel 8.3. Factorladingen en verklaarde variantie (alleen ladingen ≥ 0.5 zijn weergegeven).

Item	Dimensie	Ecocentrisch	Antropocentrisch
Alle dieren en planten, groot of klein, vind ik even belangrijk		.677	
Ik geniet vooral van de rust van de natuur		.667	
In de natuur ervaar ik iets dat de mens overstijgt		.644	
De natuur hoeft niet mooi te zijn, het is vooral belangrijk dat ze bestaat		.615	
De mens is een onderdeel van de natuur		.544	
De natuur staat in dienst van de mens			.729
De mens heeft het recht om de natuur ingrijpend te veranderen			.678
Al die dode bomen en struiken in het bos vind ik erg rommelig			.615
Ten behoeve van de sportvisserij mogen er vissen in meren worden uitgezet			.575
Verklaarde variantie		26.4%	16.3%

Voor de beide dimensies zijn nieuwe variabelen gemaakt door de hoog ladende items te combineren.

8.4 Relativering, zorgen en ruimte

De stellingenbatterij is samengesteld uit argumenten voor- en tegen aandacht en ruimte voor natuur inclusief een drietal stellingen uit het longitudinale WUR-onderzoek. We voerden zowel een exploratieve als een confirmerende factor analyse uit (principale componenten analyse met varimax rotatie) op de uitkomsten van de stellingen. De exploratieve analyse leverde 1 factor op met een eigenwaarde hoger dan 1. Een confirmerende analyse met drie factoren gaf het scherpste resultaat. De tweede factor had een eigenwaarde van net onder de 1 (.91), de derde factor een eigenwaarde van .73. Toevoeging van deze factoren leidde wel tot substantiële toename in verklaarde variantie van ruim 18 procent tot een totaal van 65,3 procent. Tabel 8.4 geeft een overzicht van de uitkomsten van de factoranalyse.

Tabel 8.4. Factorladingen en verklaarde variantie (alleen ladingen ≥ 0.5 zijn weergegeven).

Item	Dimensie	Relativering	Zorgen	Ruimte
Natuur mag geen belemmering zijn voor economische vooruitgang		.784		
We maken ons te veel zorgen over de toekomst van de natuur in Nederland		.782		
Al die aandacht voor natuur is overdreven		.687		
Het is niet erg als dieren- en plantsoorten verdwijnen, want er komen weer andere soorten voor in de plaats		.584		
De stand van de natuur in Nederland en het verdwijnen van soorten is zorgelijk			.81	
Er moet meer natuur komen in Nederland			.726	
Natuur in Nederland is essentieel			.562	
Nederland is te klein voor echte natuur				.828
We kunnen de schaarse ruimte in Nederland beter gebruiken voor woningbouw dan voor natuur				.661
Verklaarde variantie		46,7%	10,1%	8,5%

De eerste factor gaat vooral over relativering van het belang van natuur. De tweede factor zou je 'zorgen' kunnen noemen. De derde factor heeft te maken met ruimtegebruik. Voor de drie dimensies zijn nieuwe variabelen gemaakt door de hoog ladende items te combineren.

9 Bijlage 4 – Open antwoorden slotvraag

Aan het einde van de vragenlijst vroegen we respondenten of ze nog iets wilden zeggen over het onderzoek of iets misten in het onderzoek. Een deel van de reacties gaat over de vragenlijst zelf en een groter deel over het onderwerp van het onderzoek. De reacties staan hieronder weergegeven in categorieën. Op die manier is overzichtelijk aan welke natuur gerelateerde onderwerpen respondenten extra aandacht hebben willen geven.

9.1 Positieve/constructieve/bezorgde reacties

Burgers moeten bewuster denken en doen

- *“Het belangrijkste is om samen met de natuur te leven. Dus i.p.v. tegels meer planten. Bijvoorbeeld een bushokje beplanten (Is al in Utrecht bij sommige bushokjes). Allemaal van die kleine dingen maken al veel verschil. Een flat bouwen met meer groen en zo.”*
- *“Ja. Huurders/eigenaren van panden met een tuin VERPLICHTEN om deze ook zo in de richtten. Dus geen speelplaats of HEKKEN, maar een tuin en hagen. Niet alleen fijn voor vogels, maar ook de waterhuishouding is beter, Beplanting neemt meer water op dan een hek.”*
- *“Weg met de tegels in de stadstuinen en verstandiger natuurbeheer in en rond de steden.”*
- *“Burgers moeten bewuster denken idd die tegel uit de tuin en minder plastic, geen rommel in de natuur gooien etc. etc. Meer straffen. vroeger durfde je geeneens iets op straat te gooien en nu, vreselijk. En al die spuitbussen tegen insecten weg uit de supermarkten etc. ermee.”*
- *“De groenstroken langs wegen en rails, dit zou meer aandacht moeten krijgen i.v.m. hoeveelheid rommel die daar in ligt.”*
- *“De jongeren hebben de bek vol over milieu en klimaat. Laat hun de rotzooi van McDonalds verpakking, Red Bull blikjes en andere troep zelf opruimen. Alles wordt uit de auto gegooid. Het klimaat en milieu begint met minder rotzooi. Daarnaast: de honden bezitters laten bijna allemaal de uitwerpselen achter. Je moet zigzaggen als je over het trottoir loopt. Daar moeten de linkse jongens eens aandacht aan besteden. Maar dat doen ze niet want dat zijn hun kiezers.”*
- *“De burgers moeten meer hun hand in eigen boezem steken.”*
- *“De trend dat tuinen van particulieren steeds vaker bestraat worden en de opmars van schermen langs snelwegen en verschrikkelijke bedrijvenparken met lelijke dozen van gebouwen maken landschappelijk Nederland steeds lelijker.”*
- *“Er moeten veel meer bomen worden geplant in ons land.”*
- *“Er kunnen veel meer bomen worden geplant op vele plekken.”*
- *“De meeste mensen hebben geen idee wat natuur inhoudt en laten zich leiden door valse sentimenten van o.a. grote dierenogen. Het barst van de zeehondjes en damherten. Bij de eerste soort kun je de natuur inmiddels zijn gang laten gaan en de andere moet je streng reguleren net als in de dierentuin. Overigens zie ik heel wat zogenaamde natuurliefhebbers hun tuin volplempen met tegels.”*
- *“Ja erger me altijd aan alle rotzooi op straat in perken of in de natuur. Mensen moeten het fatsoen hebben om afval mee te nemen naar huis en daar in de prullenbak scheiden.”*
- *“Landbouwgiften en particuliere chemische bestrijdingsmiddelen moeten verboden worden. Dan maar geen mooie buxuswolken en dergelijke in de tuin. Of luizen op de roos enzovoorts. Dit item mis ik eigenlijk wel in dit thema. Of heb ik het verkeerd ?”*
- *“Meer groen minder tegels!”*
- *“Meer aandacht voor zwerfafval!!!”*
- *“Mensen die wonen in het groen weten wat ze moeten doen, geef ze de ruimte, in mijn tuin zijn vogels en vlinders.”*
- *“Mensen kunnen de natuur heel goed helpen om geen zwerfvuil achter te laten.”*
- *“Wordt veganist en stem partij voor de dieren !!!”*
- *“Ik woon in een polder, agrarisch gebied met veel groen en ruimte. Ik kan me van mijn jeugd herinneren dat er veel meer natuur en ruimte was voor de natuur en als kind geleerd ermee om te gaan. Nu vind ik het de verkeerde kant op gaan. Geen respect en eigenbelang is veel*

belangrijker. Rotzooi in bermen.. echt eindeloos veel troep dat wordt gedumpt. Logisch we zijn van 10 naar 19 miljoen gegroeid in 40 jaar tijd. U praat over de natuur en de inrichting daarvan. Denk zelf maar eens na hoe we dat in de toekomst gaan doen, op naar de 25 miljoen inwoners met dito bebouwing. Natuur in Nederland is eigenlijk gedoemd om naar een veel lager acceptabel plan af te zakken...Eer moet eenvoudig een veel duidelijker beleid komen met niet alleen aandacht voor gewin. De natuur kwijtraken geeft alleen maar verliezers.”

- “Duurzaam vlees is gezond.”
- “Men maakt zich druk om natuur iets wat we zelf met zijn allen vernietigen daar moet eerst verandering in komen.”
- “Begin met groen in de buurt om de mensen daar bewust van te maken hoe belangrijk dat het is, maar tegenwoordig wordt veel groen verwijderd voor nieuwbouw, parkeerplaats je kunt het zo gek niet bedenken, aan de achterzijde van mij flat is een park, jaren geleden waren ze aan de beek bomen aan het kappen, dus meteen de gemeente gebeld, ze stopten ook, na controleren en uitleg zijn ze verder gegaan, het waren oude bomen echt niet zei ik, ze zijn gekapt een tijd later zijn nieuwe geplant, maar toen was ik er al achter gekomen, een buurvrouw bezwaar had dat ze door de twee bomen niet goed kon kijken naar de straat achter het park, en dat is te triest voor woorden en nu ook met corona, veel meer mensen naar buiten de natuur in maar je merkt het ook hoor. ik woon in Zuid-Limburg aan de Duitse grens en ik wandel al heel wat lange jaren hier door het landschap en wat je dit jaar aan vervuiling en verwoesting tegenkomt is erg. ik weet ook totaal niet hoe je de mens meer bewust kunt maken van de natuur en zijn bescherming.”
- “Honden die uitgelaten worden en de hondenpoep die achtergelaten wordt, is denk iets wat afbreuk doet aan de mooie parken e.d. Zonder die stank en uitlaatplekken zullen meer mensen van de natuur genieten.”
- “Wij hebben een grote tuin, met veel gras, een vijver en veel bloemen en veel vogels, vorig jaar een nestje kuifmezen gehad in een nestkastje. “

1.2. Zorgen om recreatiedruk

- “Ik werk heel veel, dus kom niet vaak in de natuur. Maar als ik eenmaal vakantie heb zit ik vooral in de natuur, heide, bos, kuststrook, lange wandelingen. Maar vaak is dat in het buitenland. Hoe minder mensen er zijn hoe beter..”
- “Veel te veel mensen die de rust in onze natuurgebieden verstoren.. Neem ook nog de honden en mountainbikes die de natuur verpesten. Ik denk aan toegangsgeld om gedoceed mensen in natuurgebieden toe te laten. Laten wij zuinig zijn op onze kostbare natuur. Door Corona blijven mensen dicht bij huis en zijn in het westen van Nederland veel bezoekers.”
- “In deze coronatijd zien we dat het steeds drukker wordt in de natuurgebieden. Er komen meer mountainbikers en andere fietsers. Het aantal wandelaars neemt enorm toe (met alle gemaakte rommel). Er is dus duidelijk een behoefte aan meer natuur, ook als straks de corona misschien wat minder heftig aanwezig is.”

1.3. Overheid moet meer prioriteit geven aan natuur

- “Helaas is het zo dat economie bijna altijd voorop staat en natuur ver daar achter komt; de economie moet groeien, wanneer stopt dat, we kunnen nu toch behoorlijk tevreden zijn. Ik wil graag mijn kinderen een toekomst geven, daarvoor moeten we heel, heel voorzichtig zijn met natuur, m.a.w. we moeten snel goede natuurbeschermende en verbeterende maatregelen treffen.”
- “Ik heb het idee dat de Nederlandse regering helemaal niets over heeft voor het milieu. Als andere organisaties als Europese Unie, natuurorganisaties, gezondheidszorg en burgers niet in actie komen was het gebruik van DTT nog steeds van toepassing en was er geen rook-, alcohol- of vuurwerkbeleid. De economie is te belangrijk. “
- “Ik pleit ervoor een speciale staatssecretaris aan te stellen bij het ministerie LNV die zich uitsluitend bezig houdt met natuurbeleid/behoud en bescherming.”
- “Geen inzet om schade door kabinet Rutte-1/Bleker ongedaan te maken. “

- *de mens is onderdeel van de natuur. Het is normaal dat de natuur verandert, dat zouden we meer moeten accepteren. Er is zijn teveel leken aan de macht die zich bezighouden met het om zeep helpen van de biodiversiteit.*”
- *“Ik woon in zuid Limburg en hoop dat het hier nog lang mooi blijft en niet aan allerlei economische "vooruitgang" ten onder gaat.”*
- *“Ik vind dat er al veel aandacht is en dat is goed. Landbouw moet milieuvriendelijker en nieuwbouw mag niet ten koste gaan van natuur. We hebben de natuur teveel nodig om op te laden en gezond te blijven.”*

1.4. Boeren kunnen meer doen voor natuur

- *“Mijn mening is dat men meer moet samenwerken met boerenbedrijven. Deze zijn in het bezit van vele hectares landbouwgrond. Het onderhoud van deze hectares doen de boeren, meestal, erg goed. Men zou winst kunnen halen door alle boeren biologisch te laten werken. Het bodemleven komt terug en hiermee ook de weidevogels. Ook meer plas/ dras proberen te verkrijgen. Meer met de boeren/ akkerbouwers samenwerken, niet tegenwerken. Ook compenseren voor de gemaakte kosten en verloren inkomsten, na 3 jaar is het land voldoende hersteld om weer goed productief te worden.”*
- *“Wanneer het over landschappen gaat, vind ik dat de huidige opzet van boerenbedrijven een te grote invloed hebben. Ik vind 'koeien in de wei' niet zoveel met natuur te maken hebben. Ik denk dat de kwaliteit van landschappen zou verbeteren als boerenbedrijven een grotere rol zouden krijgen in de diversiteit van het landschap en minder met het produceren van grote hoeveelheden voedsel voor de export.”*
- *“Wil je wat aan de natuur doen stop dan met al die bomen te kappen en laat boeren de koeien weer in de wei lopen in plaats van dat de boer het gras dagelijks maait en aan de koeien geeft. Bij de boerderijen zie je momenteel kale voetbalvelden waar geen bloem meer bloeit. Behalve in Friesland daar zie je dat boeren gedeeltes van weilanden stroken bloemvelden maken.”*
- *“De agrarische sector kan door bevordering van de biodiversiteit voor een nog mooier, verzorgder landschap zorgen. Onze vruchtbare grond niet bebouwen. Woningen boven winkels eerst laten bewonen en vrijgekomen kantoorpanden. Zonneparken op daken.”*
- *“Er zou serieuzer onderzoek moeten worden gedaan naar verticale landbouw. Er wordt te veel landoppervlak gebruikt om bijvoorbeeld veel te weinig plantensoorten te laten groeien.”*
- *“Het is natuurlijk heel moeilijk als je een boerenbedrijf hebt en je wilt je inzetten voor de natuur. Ik ben tegen megastallen maar als je gigantisch geïnvesteerd hebt, kun je niet zo maar je stallen leeg laten staan. De boer is dus toch vaak het kind van de rekening.”*
- *“Dat in of bij elke akker of weiland minimaal 2 bomen geplaatst worden. Verplicht!”*

1.5. We moeten groter denken

- *“Er is echt een enorme omschakeling in bewustwording en daarop gebaseerd beleid noodzakelijk. In samenwerking met andere landen. Natuurorganisaties doen veel, maar kunnen niet op tegen die economische 'bias' van veel overheden en hun laksheid om er echt iets aan te doen. Geef ons richtlijnen, zet een groene stip op de horizon. Zoek ons heil niet op andere planeten voordat de Aarde weer goed in balans is.”*
- *“Ik zou graag gezien hebben dat er aandacht was voor de natuur op een veel grotere schaal. Nederland staat niet op zichzelf. Ook de zee heeft een grote invloed op de natuur in Nederland, en die blijft eigenlijk buiten beschouwing.”*
- *“Natuur is 2 maar milieu is 1 en dus een veel grotere zorg.”*
- *“Weinig invloed op natuur in zo ‘n klein land. Het begint bij de grote landen zoals China.”*
- *“De natuur heeft de mens niet nodig, maar de mens wel de natuur.”*
- *“De klimaatveranderingen zijn van invloed op de oorspronkelijke bomen en planten. Als gevolg van 'global warming' bestaat de kans dat bepaalde bomen met uitsterven worden bedreigd. Andere boom- en plantsoorten zullen hun intrede doen. Als gevolg van voorstaande zullen dieren een andere habitat zoeken en zal er een andere diversiteit aan dieren komen (malariamuggen, kakkerlakken etc.).”*

1.6. Veel zorgen om aantasting landschap door windmolens, zonneparken en bouwprojecten.

- “De huidige ontwikkeling van zonneparken en windmolenparken baart mij zorgen voor de toekomst van het Landschap en de instandhouding van de biodiversiteit.”
- “De economie/bedrijfsleven/witte schimmel is te ver doorgevoerd. Ook in de manier waarop industriële landbouw wordt gevoerd.”
- “Mede omdat we een zeer dichtbevolkt/overbevolkt land zijn moeten we steeds zuiniger worden op de "natuur" die wij hebben. Geen nieuwe woonwijken bouwen in buitengebieden maar de leegstaande kantoorgebouwen gebruiken voor woningbouw.”
- “De natuur, de landschappen worden momenteel op grote schaal om zeep geholpen door windmolen parken en zonneweides. De parken worden verkleind voor binnenstedelijke woning bouw vanwege al het volk dat het land binnen komt. Opvallend dat voor genoemde zaken enquête geen enkele aandacht is. Waardeloze vragenlijst.”
- “De overheid moet ophouden met het plaatsen van zonneparken .”
- “Ik vind het vreselijk dat onze weilanden verpest worden met zonneparken. Dit gaat ten koste van de vogels en insecten. Leg de panelen zoveel mogelijk op daken.”
- “Ja dat alles vol gebouwd wordt met windmolens en zonnepanelen, dat is niet goed voor dieren en planten. De Noordzee vol planten met windmolens, dan moeten we misschien wel vis uitzetten of kweken.”
- “Ja, ik vind dat er mooie vragen bij zijn. Maar in Nederland hebben we maar 1 echt oernatuur gebied en dat zijn de wadden. De overheid staat alles toe ook op het wad als het maar geld oplevert. Ik ben hier zeer op tegen. Net als de windmolens overal en zeker op zee.”
- “Landschapsvervuiling door teveel windmolens en zonnepanelen die niet voor de burgers zijn.”
- “Met de bouw van de vele windturbines, zonneweiden en biomassacentrales wordt inbreuk gemaakt op alles waar uw enquête over gaat. Door expansie t.b.v. economische havenactiviteiten Rotterdam is natuurgebied De Beer vernietigd en Maasvlakte II zal het bijzondere natuurgebied Voorne's Duin ook teniet doen.”
- “Vooral op landschappelijk gebied is het een schande hoeveel windmolens de boel verstoren met geluid, schaduw, dode vogel, zicht, enz.”
- “De verdozing van het landschap is al veel te ver doorgeschoten; zie West-Friesland en het gebied rond Middenmeer.”
- “Het misbruiken van natuur door grote projectontwikkelaars. Door steeds meer schaarse plekken te gebruiken voor toeristische doeleinden. Bijvoorbeeld het bouwen van hotels en vakantieparken bij zee en strand. Omgevingswet, toerisme-visie en kustvisie van landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden schieten te kort. Deze projecten kunnen nog steeds doorgaan. Regelgeving komt veel te laat. Zoals bijvoorbeeld aan de Zeeuwse kust waar ik woon. De rust in de natuur is de natuur is ver te zoeken, zeker in de lente en zomermaanden. De tekort schietende regelgeving op het gebied van het bezit van tweede woningen als verhuurmogelijkheid is daar debet aan. Prijzen rijzen de pan uit. Startende jongeren uit de eigen stad kunnen geen huis meer kopen doordat Duitsers en Belgen altijd overbieden. Vertrek van jonge mensen uit de streek als gevolg en voor een groot deel van het jaar leegstaande appartementen en huizen. Integrale aanpak van dit probleem is van groot belang dus.”

9.2 Negatieve/kritische reacties

2.1. Kritiek op natuurbeleid: meer aandacht voor belang natuur voor mensen en landschap

- “Ik vind op dit moment dat de balans weg is tussen natuurgebieden en landschappelijk gebied. Ik houd van de afwisseling tussen natuur en landbouw en veeteelt gebieden. In onze omgeving verdwijnt steeds meer "boerengebied" ten gunste van natuur. Ook zie je hier veel omgekapt bomen terwijl er miljoenen bomen geplant zouden moeten worden. Totaal onzinnig. Ons gevarieerde landschap gaat ten koste van natuurgebieden.”
- “Door linksmaatschappelijk gelul over de natuur gaat alles naar de klote.”
- “Heel belangrijk om niet te vergeten dat als de (landschap) e.d. verder wordt verschaald door er meer natuur van te maken, dat er dan geen koe meer buiten kan lopen in Nederland omdat

de veehouders een bedrijf moeten runnen. En er wordt nu al zoveel minder meststof op het land gereden dat gras opbrengsten e.d. achteruit gaan.”

- “Ik was bijvoorbeeld ondersteuner van bepaalde landschappen. Maar juist door hun verkeerde beleid (kaalslag bijvoorbeeld in bepaalde gebieden in het Oosten van het land wat zij als beleid vonden) ben ik afgehaakt. Maar zou het zeer toejuichen als de vliegvelden verdwijnen op land. Dat geeft zoveel mogelijkheden voor iedereen.”
- “Ja ik wil nog wel iets kwijt: Als we het over natuur hebben slaan we vind ik op sommige punten af en toe wat te ver door, zoals veel geld (dat door subsidies ook nog naar het buitenland verdwijnt) pompen in natuurvriendelijke en schone energie.”
- “Het hele land vol zetten met windmolens en zonnepanelen zet geen zoden aan de dijk en verpest zelfs natuur en natuurgebieden. Wat is er toch tegen kerncentrales je heb er minder van nodig en die van tegenwoordig zijn een stuk efficiënter en veiliger dan de oudere, ja je heb dan kernafval maar dat is lang zo veel niet als men denkt of doet geloven. Maar dat mag je niet zeggen, maar heeft ook met natuur te maken vind ik. Maar word er voor de natuur en milieu doorheen gedramd, zoals land en veeteelt is de schuld van het stikstof probleem, geen aardgas en er moeten maar zonnepanelen en windmolens worden neer gezet, auto's weg en elektrische worden. Met andere woorden alles moet wijken voor de natuur, een beetje doorgeslagen dus.”
- “Er wordt door natuur organisaties teveel onderhoud gedaan aan natuur. Beter doen ze niks ook al gaat er dan een plantje of dier weg.”
- “Erg leuk hoor die natuurgebieden waar niemand mag komen, maar ik heb liever een stukje natuur waar ik ook van kan genieten.”
- “Ik ben 72 en ik heb niets anders meegemaakt dat de natuur altijd op slot is, veel natuur maar niet toegankelijk. Daar wil je toch niet meer van hebben. Daar waar je wel mag staan bordjes met op de paden blijven.”
- “Natuurgebieden moeten zoveel mogelijk toegankelijk zijn, blijven of worden voor mensen. Minder afgesloten gebieden, en meer ook toegang buiten de paden, zodat je lekker kan struinen, en mensenmassa's ontlopen. De Amsterdamse Waterleidingduinen is een mooi voorbeeld van een ideaal natuurgebied. Daar kan je echt alleen in de natuur zijn, en mensen ontwijken door van de paden af te gaan. Ook het Kootwijkerzand is zo'n mooi vrij zwerfgebied, maar ik hoor van plannen dat ze dat deels willen afsluiten. Dat soort beleid moet dus juist niet.”
- “De inconsequentheid, bijv. weidevogels: de overheid staat toe dat grote hoeveelheden weiden omgezet worden in uitbreiding of natuurgebied, is niet bij machte om in optimale omstandigheden de weidevogels in stand te houden en maakt de boer verantwoordelijk: een onmogelijke opgave. Nog even en je bent als boer gelukkig dat je geen weidevogels op je velden hebt.”
- “Ik vind het jammer dat natuurorganisaties niet kunnen of willen samen spreken met landbouwers op een gelijkwaardige manier. Natuurorganisaties eisen alleen.”
- “Gaande de vragenlijst ervaarde ik tegenstrijdige gevoelens (natuur van belang: ja, maar mensen / wonen toch ook van belang). Niet aan de orde geweest: maar ernstige terugloop van insectenpopulatie baart mij wel grote zorgen.”

2.2. De echte problemen liggen bij overbevolking en woningbouw

- “Eigenlijk kun je wel zeggen dat Nederland zo vol zit dat het eigenlijk gewoon naar de kloten gaat. En met name door de Groen Linkers. Met hun waanideeën die nooit opgegroeid zijn in de natuur zoals ik.”
- “Dat de woningnood en bevolkingstoename ook van invloed is van hoeveelheid natuur in ons in verhouding te kleine landje.”
- “De dicht bevolkt, weinig ruimte over voor de natuur.”
- “Helaas zijn natuurorganisaties niet in staat het onderwerp over de overbevolking aan de orde te stellen. Het kan natuurlijk gemakkelijk geef ze minder ruimte in besluitvorming en zeker geen subsidies.”

- *“Het is zaak om eens goed te kijken naar het migratiesaldo in Nederland en dat afgezet tegen de cijfers van de ons omringende landen. Allerhande bedrijfsvestigingen en de toestroom van buitenlandse studenten hebben hun weerslag op de woningmarkt, filevorming, natuur tekort etc.”*
- *“Ik ben van 1972 (48 jaar oud). Ik ben opgegroeid in de zeer nabije omgeving van groen, natuur, rust. Het was in de jaren 70 vrij uitzonderlijk als er iemand in de klas zat van Chinese of Surinaamse afkomst. Je kende het niet en het was bijzonder! Sinds de politiek een Sinterklaas houding heeft aangenomen....en alles en iedereen welkom is, stroomt ons land vol. Ik heb in de loop der jaren gezien dat elke stukje land, weiland, boomgaard, natuurgebied moest wijken voor nieuwbouw. Bossen gingen plat, natuurgebieden werden woonwijken, we kwamen huizen tekort. Alles maar binnen blijven halen ten koste van de natuur! Zie arme zielen moesten ook ergens wonen....Werkelijk elke stukje natuur wordt plat gewalst om maar de "nieuwe Nederlanders" te kunnen huisvesten!”*
- *“Men verwacht een stijging van 40 procent wat betreft inwoners in Nederland, het kan niet anders dan negatief zijn voor de natuur. Kom op zeg 1 en 1 is nog altijd 2. We kunnen niet alles op dezelfde ruimte. Misschien wonen onder het oppervlakte.”*
- *“Minder mensen op de wereld en vooral in Nederland helpt de natuur en ons aller welbevinden. Daar lees ik nou niets over in uw vragen, terwijl dat de enige oplossing is om deze wereld op een verantwoorde manier te laten voortbestaan.”*
- *“Moeten woonwijken plat voor natuur en landschap? ja goed idee Moet er een bouwstop buiten stads en dorpskernen? Ja idd.”*
- *“Natuur is sterk onderhavig aan inwoners aantal. zolang dat groeit kan men door bijv. aanbouw woningen geen verbetering verwachten en is dus irreëel.*
- *“Overheden moeten stoppen met het onteigenen van private gronden voor uitbreiding van woningbouw en industrie.”*
- *“Stoppen met alle lege ruimte volbouwen. Niet nog meer mensen het land in halen. Het land is te vol. Dat gaat ten koste van alles dat hier leeft.”*
- *“Wereld bevolking. We kunnen niet blijven groeien. Er wordt niks aan gedaan dan is het dweilen met de kraan open.”*
- *“Ben eens met een boswachter mee geweest ,die vertelde dat ze een stuk bos helemaal aan het lot overlieten dus er geen geld of aandacht aanbesteden, later vertelde hij trots dat ze met dat stuk bos de eerste prijs hadden gewonnen, mijn reactie was dus eerste prijs gewonnen door niets te doen. nou dat is natuur. We moeten terug naar de kringloop!!!!”*
- *“Nederland heeft geen natuur, daar is geen ruimte voor. Het is allemaal aangelegd.*
- *“Momenteel worden economische bedrijvigheid en bouwmogelijkheden teveel belemmerd door onnodig strenge milieunormen.”*
- *“Als ik bij mij in de buurt kijk vind ik het jammer dat onze gebieden steeds meer geprepareerd worden. Het wordt telkens iets minder natuurlijk voor mijn gevoel. Ik vind het jammer dat je niet echt meer kunt 'ontdekken' alles is voor geschreven. Het is moeilijk te veranderen, maar ik denk dat we met veel te veel mensen in ons land leven. Zet alles onder druk, elkaar en de natuur. Wat mij betreft mag alle grote steden verdwijnen of in elk geval halveren.”*

9.3 Overig

- *“Als je de natuur ziet weet je dat er een god bestaat en daar steun ik op.”*
- *“Geen rekening gehouden met mensen die een handicap hebben.”*
- *“Ik ben zelf eigenaar van een paar stukjes natuurgebied natura2000.”*
- *“Ik ben geboren midden in de natuur (De Peel) dus het meeste is voor mij vanzelfsprekend. Als ik naar buiten loop ben ik in de natuur tussen de vogels en koeien die in het wild lopen.”*
- *“Ik woon in het buitengebied, middenin een natuurgebied en tussen de landschap.”*
- *“Ja, niet alle natuur bijvoorbeeld wolven, net iets teveel van het goede.”*
- *“Lagere huur.”*

- *“Mijn antwoorden worden voor een groot deel bepaald door het feit dat ik al 3 jaar dag en nacht mantelzorger ben. Mijn bijdrage aan verandering in milieu en natuur is dus om die reden nul.”*
- *“Veel dingen kan je niet doen door overlast van katten. Daarom heb ik de voortuin betegel.*
- *“Vrijwilligerswerk zou ik wel willen doen, maar is fysiek niet mogelijk voor mij.”*
- *“Waar ook eens aan gedacht moet worden is meer / betere losloop gebieden voor honden. Ik merk dat dat de laatste tijd steeds slechter en minder wordt! Ook zij horen bij de natuur.”*
- *“ We leven en wonen al in een buitengebied, dat was altijd al mijn streven. We kijken ook naar het buitenland, zoals een land als Zweden.”*

10 Bijlage 5 – Gespreksleidraad natuuropvattingen

In opdracht van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur
Mei 2021

Aantal focusgroepen:	5
Data van focusgroepen:	mei 2021
Totale gespreksduur:	105 minuten
Vorm:	online via MS Teams
Benodigdheden:	Teams-link, wordt verzorgd door I&O

Deze leidraad is een handvat voor de gespreksleider, er zal zodanig worden doorgevraagd dat het 'hoe' en het 'waarom' achter de antwoorden duidelijk wordt. Er zal zo veel mogelijk worden aangesloten bij de terminologie en de woordkeuze van de respondenten. Onderstaande vragen geven een overzicht van de te behandelen onderwerpen.

1. Introductie en kennismaking + huiswerkopdracht (20 minuten)

Het doel van dit gedeelte is de respondenten op hun gemak stellen en te 'openen' voor het gesprek.

Welkom

- Bedanken voor deelname, gespreksleider stelt zichzelf voor (en notulist en eventuele meekijkers)
- Informeren over doel onderzoek: *nadere verdieping op de ingevulde enquête over natuuropvattingen; vanuit verschillende perspectieven meer zicht op het hoe en waarom achter de gegeven antwoorden. Het gaat in dit gesprek over de natuur in NEDERLAND.*
- Uitleg opzet gesprek (duur van gesprek, opname, meekijkers)
- Vertrouwelijkheid: opname alleen voor intern gebruik I&O, anonieme verwerking in rapportage.
- Er is geen goed of fout; alle meningen, gedachten en wensen zijn jouw eigen waarheid en daarmee van belang.
- Groepsgesprek: graag elkaars reacties respecteren, elkaar uit laten praten, maar ook reageren op elkaar

Kennismaken met de respondent

- Zou je kort wat over jezelf willen vertellen?

'Jullie hebben voor dit gesprek ook een huiswerkopdracht gemaakt. De afgelopen week hebben jullie allemaal gelet op nieuwsberichten in de media, zoals kranten, radio en televisie. Wij hebben bekeken wat jullie hebben ingeleverd en zullen daar tijdens het voorstelrondje mogelijk kort aan refereren.'

- Naam, gezinssituatie, voornaamste bezigheid (werk of hobby)
- Wat zijn eerste gedachten/beelden die bij je opkomen als je denkt aan natuur? (hier refereren naar de huiswerkopdracht waar nodig en waar handig).
- Vragen over de huiswerkopdracht kunnen zijn:
 - Waarom trok uitgerekend dit jouw aandacht?
 - In hoeverre herkennen anderen zich hierin? Of juist niet?
 - Zou je de rol die natuur speelt in jouw leven verder kunnen toelichten?
 - Waarom speelt natuur deze rol in jouw leven?
 - In hoeverre herkennen anderen zich hierin? Of juist niet?
 - Wat is voor jou het belang van de natuur?

2. Verdieping op definities (20 minuten)

Het doel van dit gedeelte is om de definitie van natuur scherp te stellen. Tijdens het maken en het bespreken van de huiswerkopdracht, heeft de groep vanuit hun eigen betekenis over de

natuur gesproken. Voor het vervolg van het gesprek is het belangrijk dat er een eenduidige definitie wordt aangehouden.

‘In de enquête hebben we gevraagd naar onderwerpen die volgens jullie de meeste prioriteit zouden moeten krijgen in de politiek. We zagen dat de meeste mensen natuur daarbij lager in de rangorde plaatsen dan andere thema’s. Klimaat en milieu bijvoorbeeld, staan hoger.’

Onderscheid in definities

- Willen jullie voor jezelf eens opschrijven welke woorden in je opkomen bij de verschillende termen? Achtereenvolgens:
 - Natuur
 - Klimaat
 - Milieu
 - Biodiversiteit
- **Gespreksleider geeft 2 minuten schrijftijd en behandelt dan per woord de geassocieerde woorden van de respondenten**
- Als we deze associaties allemaal bekijken, wat zijn dan de belangrijkste verschillen tussen de termen?
- En wat zijn volgens jullie de belangrijkste overeenkomsten?
- Wat zijn voor jullie de belangrijkste elementen, waar eerst en vooral aandacht voor nodig is? (check prioriteit)

‘In dit gesprek willen we ons richten op de natuur. Dan gaat het om zowel natuurgebieden, landschap als groen in de buurt. We kunnen ons voorstellen dat dit voor jullie ook wel overlap kan hebben. Om toch onderscheid te maken houden we de volgende definities aan.’

- **Gespreksleider leest de definities voor en laat ze zien**

Natuurgebieden	Landschap	Groen in de buurt
		
<p>Natuurgebieden zijn grote en kleine gebieden die vanwege hun bijzondere natuurwaarden worden gewaardeerd en beschermd. Denk bijvoorbeeld aan bossen, heidegebieden, beek- en rivierdalen en moerassen. De meeste natuurgebieden bieden ook ruimte voor recreatie, zoals wandelen of fietsen.</p>	<p>Met landschap bedoelen we het gebied aan de rand van de stad en buiten de stad, waar natuur samengaat met cultuur. Met boerenbedrijven, natuurlijke begroeiing of recreatie. Waar je kunt wandelen, fietsen of zwemmen.</p>	<p>Bij groen in de buurt gaat het om natuurlijke plekken en elementen in de directe leefomgeving van mensen. U kunt denken aan parken, plantsoenen, speelveldjes, bomen langs de weg, bermen en tuinen. Ook waterpartijen (vijvers of sloten) vallen onder het begrip ‘groen in de buurt’.</p>

Toegang tot natuurgebieden, landschappen en groen in de buurt

- In hoeverre zijn jullie opgegroeid met natuur (denk hierbij aan natuurgebieden, landschappen en/of groen in de buurt)? Hoe zag dat er voor jullie uit?
- Hoe vaak zoeken jullie zelf natuurgebieden op? En landschappelijk gebied? En groen in de buurt?

- Waar ga je dan naartoe?
- In hoeverre is er in jullie leefomgeving voldoende natuur (alle drie soorten) aanwezig?
- Welke behoefte aan natuur hebben jullie? Waarom zoeken jullie natuurgebieden, landschap of groen in de buurt op? (bijvoorbeeld rust/welbevinden etc.)
- Zou je natuurgebieden, landschappen en/of groen in de buurt vaker willen bezoeken dan je nu doet? Zo ja, wat zijn daar belemmeringen voor (bv. reistijd, toegang etc)?

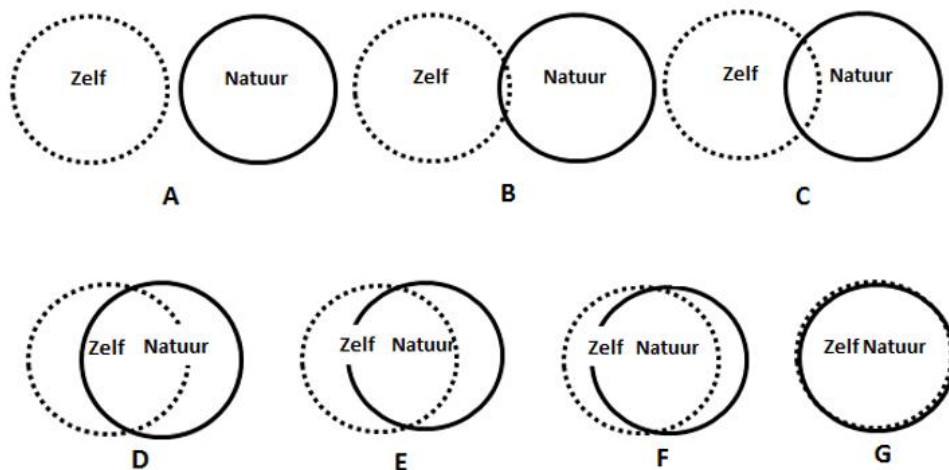
3. Relatie met de natuur (15 minuten)

Doel van dit onderdeel is om na te gaan wat de huidige en gewenste relatie is met de natuur. Hierbij vragen we naar de huidige en gewenste situatie.

Huidige relatie met de natuur

'We gaan even een oefening doen, die jullie ook al bij de enquête hebben gedaan. Ik ga jullie een plaatje laten zien waarin de relatie tussen jou en de natuur is afgebeeld. Ik wil jullie vragen hier even goed naar te kijken en voor jezelf bedenken hoe jouw relatie met de natuur eruit ziet. Schrijf de letter van het plaatje die deze relatie het best weergeeft even voor jezelf op'

- **Gespreksleider laat afbeelding met relaties zien**

- Welke afbeelding heb je gekozen?
- Zou je kunnen vertellen hoe deze relatie er uitziet?
- Kun je ook aangeven wat jouw gewenste situatie zou zijn?
- Wat zijn eventueel belemmeringen om dichterbij de natuur te komen?

Doorvragen over wat meer extreme uitkomsten: welke ervaringen hebben mensen bij natuur-op-afstand (A of B) of juist innige band met natuur (F of G)? Is er sprake van natuurangst of -vervreemding, of zien mensen zich juist als natuurmensen?

Als ze liever dichterbij de natuur zouden willen staan, wat zijn daar belemmeringen voor? Wat is er voor nodig om dat mogelijk te maken? Als je natuur liever (meer) op afstand houdt, wat zijn belangrijke redenen daarvoor?

Betekenis natuur voor samenleving

- Welke betekenis of welk belang heeft de natuur volgens jullie voor de samenleving?
 - Mensen eerst uit zichzelf laten antwoorden
 - Gespreksleider leest de uitspraken voor en laat ze zien op beeld

We leggen jullie nu enkele uitspraken voor over de betekenis van natuur voor de samenleving. Kun je aangeven in welke uitspraak je je het meest herkent? En kun je uitleggen waarom?

- De natuur is er voor de mens. De natuur draagt bijvoorbeeld bij aan economische ontwikkeling.
- De mens is onderdeel van de natuur, en is ervan afhankelijk.
- De natuur is de basis voor alles wat leeft.
- Al die aandacht voor natuur is overdreven
- Nederland is te klein voor echte natuur.
- Het bezoeken van natuur is een leuke vrijetijdsbesteding.

In hoeverre herken je je in de uitspraken van anderen?

4. Draagvlak beleid (35 minuten)

Doel van dit onderdeel is om na te gaan hoe de respondenten tegenover de verschillende beleidsdoelen staan. Hier wordt getoetst of respondenten zich in de doelen herkennen en hoe ze deze prioriteren.

Eventuele zorgen over de natuur

- Hoe kijken jullie naar de toekomst van de Nederlandse natuur (in brede zin)?
 - In hoeverre staan jullie hier optimistisch in? Waarom wel/niet?
 - Of maken jullie je juist zorgen? Waarom wel/niet?
- Hoe gaan we in Nederland volgens jullie om met de natuur?
 - In hoeverre doen we in Nederland volgens jullie voldoende voor de natuur?
 - Wie is hier volgens jullie verantwoordelijk voor en moet het voortouw nemen?
- Hoe gaan we in het ideale geval om met de natuur (in brede zin)? Hoe verschilt dat met de huidige situatie?
 - Welke verantwoordelijkheid hebben burgers hierin?
- En de politiek? Het bedrijfsleven?

Houding ten opzichte van beleidsdoelen

'Ik wil met jullie stilstaan bij een aantal beleidsdoelen die de overheid heeft geformuleerd over de natuur. We gaan er even doorheen en zal jullie er vragen over stellen'.

- **Gespreksleider laat beleidsdoelen zien**

- **Bescherming van bedreigde dier- en plantsoorten**
Denk aan de bescherming van weidevogels, wilde bijen of bepaalde soorten orchideeën. Doel is dat deze soorten niet uitsterven.
- **Bescherming van bijzondere landschappen**
Denk bijvoorbeeld aan de bescherming van houtwallen langs akkerranden (een rij bomen en struiken), of aan kronkelende beken.
- **Bescherming van bestaande natuurgebieden**
- **Vergroten van de biodiversiteit**
Dat gaat over de verscheidenheid aan dier- en plantsoorten, van groot tot klein, en over de leefgebieden van die dieren en planten. En het gaat ook over hoe het leven van al die dieren en planten met elkaar samenhangt.
- **Het in stand houden van de diensten die de natuur ons levert**
Denk bijvoorbeeld aan schone lucht en schoon drinkwater; aan de bestuiving van fruitbomen door bijen; of aan de opslag van CO₂ in de bodem.
- **Een natuurvriendelijke samenleving**
Hierin wordt rekening gehouden met wat goed is voor de natuur. Denk bijvoorbeeld aan

hoge bermen langs de weg, met hoog gras en wilde bloemen. Of aan nestmogelijkheden voor vogels en slaapplekken voor vleermuizen. En het betekent ook dat we milieuvervuiling tegengaan

- **Gespreksleider stelt de volgende vragen over de beleidsdoelen (verdeling eerste drie en laatste drie beleidsdoelen)**
 - Hoe bekend zijn de eerste drie doelen bij jullie? Waar kennen jullie die van? (indien bekend)
 - Wat houden die doelen volgens jullie in?
 - In hoeverre zijn de doelen voor jullie belangrijk?

 - Nu over de laatste drie doelen: herkennen jullie die als doelen vanuit de overheid voor de natuur?
 - Op welke manier verschillen ze van de eerste drie?
 - In hoeverre zijn deze laatste drie doelen voor jullie belangrijk?

 - Bij welke doelen heb je het idee dat je er iets aan kan bijdragen?

‘Jullie zien nu de verschillende doelen voor jullie. Ik wil jullie vragen hier even goed naar te kijken en voor jezelf een top drie te maken van deze doelen. Op één staat het doel dat jij het belangrijkste vindt. Hoe hoger het doel staat, hoe hoger de prioriteit die je eraan toekent’

- Hoe ziet jullie top drie eruit? zou je dit kort kunnen toelichten? Ook waarom bepaalde doelen hier niet op staan?

EVENTUEEL (als er nog tijd voor is):

- Stel dat de overheid een nieuwe campagne gaat maken om mensen wakker te schudden over de staat van de natuur. Zoals destijds over het milieu “Een beter milieu begint bij jezelf”. Waar moet de overheid zich dan op richten volgens jou? Waar moeten mensen de ogen voor openen als het over de natuur gaat?

5. Wrap-up en afsluiting (5 minuten)

Het doel is om samen met de respondent het gesprek af te sluiten en een laatste advies aan de opdrachtgever mee te geven. Hierbij is er voor de opdrachtgever ook ruimte om een vraag te stellen.

- Is er nog iets niet aan bod gekomen dat je nog graag wilt benoemen?
- Als je nog 1 advies zou mogen geven aan de overheid over alles wat we net hebben besproken, wat zou dat dan zijn?

De gespreksleider bedankt de respondent(en) voor deelname

I&O Research Enschede

Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede
T (053) 200 52 00
E info@ioresearch.nl
KvK-nummer 08198802

I&O Research Amsterdam

Piet Heinkade 55
1019 GM Amsterdam
T (020) 308 48 00
E info@ioresearch.nl
KvK-nummer 08198802